

002271868

אוניברסיטת תל-אביב
בית הספר לחינוך
ע"ש חיים וג'ואן קונסטנטינר

החוג להיבטים התפתחותיים בחינוך

התאמת שאלון הורים HCDI-WG לעברית

עבודה לקראת התואר "מוסמך למדעי הרוח" (MA)
במגמה לחינוך מיוחד

על ידי
הילה גנדלר-שלו

העבודה בוצעה בהנחייתה של פרופ' אסתר דרומי

אוקטובר 2005

תשרי תשס"ו

תודתי נתונה לפרופ' אסתר דרומי על ההדרכה המקצועית והיחס האישי שניתנו לי ללא גבול.
כמו כן, ברצוני להודות לסטודנטיות ולגננות שסייעו באיסוף הנתונים. תודה לעידית ליבנה על
הייעוץ הסטטיסטי שניתן בסבלנות רבה. תודה למשפחתי על העזרה, ההתחשבות
והסבלנות.

מטרת עבודה זו היתה להתאים את שאלון ההורים MB-CDI-WG לשפה העברית ולבדוק אותו על מדגם של ילדים דוברי עברית בני 24-12 חודשים. השאלון מיועד להערכת תקשורת מוקדמת והתפתחות שפה עם הופעת יכולת ההסמלה אצל הילד. השאלון בודק סימנים ראשונים של הבנת שפה, גודל אוצר המילים בהבנה ובהפקה, והופעה של פעולות ומחוות. מטרת העבודה היתה לבחון מהו הגיל המתאים להעברת השאלון. כמו כן, מטרתה לבחון את הקשר בין גיל כרונולוגי להתפתחות הלקסיקון בהבנה ובהפקה; לבחון את הקשר בין גיל כרונולוגי להופעת פעולות ומחוות; ולבדוק את הרכב הלקסיקון בשלב התדמילי.

המדגם כלל 118 ילדים בריאים (50 בנות, 68 בנים), אשר אימותיהם דוברות עברית. גיל הנבדקים נע בין 12 לבין 24 חודשים. כל הנבדקים התחנכו במעונות יום במרכז הארץ. שאלון הורים HCIDI-WG הועבר לכלל הנבדקים.

ממצאי המחקר הראו ששאלון הורים HCIDI-WG הינו מהימן ותקף. נמצא שהשאלון מתאים להערכת שפה של ילדים הנמצאים במחצית השנייה של השנה השנייה לחיים. בדיקת הקשר בין גיל כרונולוגי לבין התפתחות הלקסיקון והופעת פעולות ומחוות העלתה שעם העלייה בגיל כרונולוגי גדל אוצר המילים בהבנה ובהפקה ומופיעות יותר פעולות ומחוות. לצורך בדיקת ההשערות הנבדקים חולקו לשלוש קבוצות גיל: צעירים (12-16 חודשים); קבוצת גיל הביניים (17-20 חודשים); ובוגרים (21-24 חודשים). נמצא שילדים המשתייכים לקבוצת הגיל הבוגרת היו בעלי אוצר מילים גדול יותר בהבנה ובהפקה מילדים המשתייכים לקבוצת הגיל הצעירה והבינונית. כמו כן, נמצא שהם עשו יותר פעולות ומחוות. בבדיקת הקשר בין הבנה להפקה נמצא שציוני ההבנה גדולים באופן מובהק מציוני ההפקה. ממצאים אלו הם בעלי חשיבות רבה בעת איתור ילדים המראים עיכוב בהתפתחות הלקסיקון. ניתן לבדוק את התפתחות הלקסיקון של ילדים בעזרת שאלון ההורים HCIDI-WG ולהשוות את ציוניהם לציונים המפורטים בפרק התוצאות.

בדיקת הרכב הלקסיקון העלתה שאחוז שמות העצם בלקסיקון גדול מאחוז התארים והפעלים ומאחוז מילות התפקוד. כמו כן נמצא שהתרחשה האצה פתאומית בקצב הוספת

מילים חדשות ללקסיקון. האצה זו התרחשה בכל הקטגוריות הלקסיקאליות בהפקה כאשר הלקסיקון כלל כ- 200 מילים. יחד עם זאת, נמצא שאחוז שמות העצם מכלל המילים בלקסיקון בהפקה גדל מהר יותר מאחוז המילים מהקטגוריות הלקסיקאליות האחרות. במחקר הנוכחי ההשכלה והסטטוס התעסוקתי של האם והאב לא נמצאו קשורים להתפתחות השפה. כמו כן, מין הנבדקים לא נמצא קשור להתפתחות הלקסיקון. יחד עם זאת, נמצא שבנות מפיקות יותר פעולות ומחוות מבנים.

ממצאי המחקר מצביעים על כך שניתן להעריך שפה של ילדים בעזרת שאלון ההורים HCDI-WG. קלינאים, אנשי חינוך וחוקרים יכולים להשתמש בשאלון HCDI-WG להערכת תקשורת מוקדמת והתפתחות שפה עם הופעת יכולת ההסמלה אצל הילד.

תוכן עניינים

9.....	1. מבוא.....
10.....	א. סקירת ספרות.....
10.....	1. השלב החד מילי בהתפתחות שפה.....
13.....	2. שאלוני הורים להערכת שפה.....
13.....	2.1 כלים להערכת גודל הלקסיקון בשלב החד מילי.....
15.....	2.2 יתרונות וחסרונות של שאלוני הורים.....
17.....	2.3 שימוש בשאלוני הורים לצרכי מחקר.....
17.....	2.3.1 דוגמאות לשאלוני הורים.....
19.....	2.3.2 שאלון הורים MB-CDI.....
21.....	2.3.3 התאמת MB-CDI-WS לעברית.....
23.....	2.4 שימוש בשאלוני הורים לאיתור ילדים מאחרים בדיבור.....
25.....	2.4.1 באיזה גיל ניתן לאתר ילדים עם LT?.....
27.....	2.5 שימוש בשאלוני הורים בקליניקה.....
29.....	ב. תיאור המחקר.....
29.....	1. מטרת המחקר.....
29.....	2. השערות ושאלות המחקר.....
30.....	3. שיטת המחקר.....
30.....	3.1 נבדקים.....
31.....	3.2 כלי המחקר.....
31.....	3.2.1 שאלון HCDI-WG.....
38.....	3.2.2 אופן צייון הכלי.....
39.....	3.2.3 שאלון רקע.....
39.....	3.3 הליך המחקר.....
40.....	4. תוצאות.....
40.....	4.1 שאלון HCDI-WG ככלי להערכת שפה בשלב החד מילי.....
42.....	4.1.1 ניתוח פריטים מבחינים.....
43.....	4.1.2 קביעת נורמות התפתחותיות ומציאת הגיל המתאים להעברת השאלון.....
53.....	4.2 הרכב הלקסיקון בשלב החד מילי.....
55.....	4.2.1 הרכב הלקסיקון בקבוצות הגיל השונות.....
58.....	4.2.2 הרכב הלקסיקון ברמות הלקסיקאליות השונות.....
65.....	4.3 הופעת פעולות ומחוות.....
67.....	4.4 הקשר בין משתני רקע להתפתחות הלקסיקון.....

70.....	5. דיון
70.....	5.1 הגיל המתאים להעברת השאלון
73.....	5.2 הקשר בין גיל כרונולוגי להתפתחות הלקסיקון והופעת פעולות ומחזות
77.....	5.3 הרכב הלקסיקון בשלב החד מילי
78.....	5.4 הקשר בין משתני רקע של הנבדקים לבין התפתחות השפה שלהם
79.....	6. סיכום, מסקנות והמלצות
82.....	6. מקורות
87.....	7. נספחים

נספח 1: סיכום נתוני הרקע של המדגם

נספח 2: שאלון הורים HCIDI-WG

נספח 3: סיכום השינויים ברשימת אוצר המילים של שאלון MB-CDI-WG בעת התאמתו לעברית ויצירת רשימת אוצר המילים של שאלון HCIDI-WG

נספח 4: ממוצע, חציון, טווח וסטיית תקן של ציוני הנבדקים בסעיף ד', רשימת אוצר המילים, באחוזים

נספח 5: ממוצע, חציון, טווח וסטיית תקן של ציוני הנבדקים בקטגוריות הלקסיקאליות השונות, לפי גיל באחוזים

נספח 6: ממוצע, חציון, טווח וסטיית תקן של ציוני הנבדקים בקטגוריות הלקסיקאליות השונות, לפי רמה לקסיקאלית באחוזים

רשימת טבלאות

41	טבלה 1: מהימנות (α של קרונברך) הקטגוריות השונות בסעיף ד' אוצר המילים
41	טבלה 2: מהימנות (α של קרונברך) של הקטגוריות השונות בחלק 2 פעולות ומחוות ...
43	טבלה 3: מתאמים בין חלקי השאלון וגיל
	טבלה 4: פיזור ציוני הילדים מקבוצות הגיל השונות בסעיף א' סימנים ראשונים של
45	הבנה
46	טבלה 5: פיזור ציוני הילדים מקבוצות הגיל השונות בסעיף ב' הבנת משפטים
47	טבלה 6: אחוז הילדים שעשו את ההתנהגויות המתוארות בסעיף ג', תחילת הדיבור ..
	טבלה 7: ממוצע, סטיית תקן ואחוזונים של הציונים הכלליים בסעיף ד' אוצר המילים
48	בהבנה ובהפקה
50	טבלה 8: הבדלים בין ציוני אוצר מילים בהבנה ובהפקה
51	טבלה 9: פיזור ציוני הילדים מקבוצות הגיל השונות בחלק 2 פעולות ומחוות
	טבלה 10: מהימנות (α של קרונברך) הקטגוריות: שמות עצם, תארים ופעלים ומילות
54	תפקוד
	טבלה 11: ממוצע וסטיית תקן של שמות עצם, תארים ופעלים ומילות תפקוד בהבנה
57	ובהפקה של ילדים מקבוצות הגיל השונות
59	טבלה 12: התפלגות הרמה הלקסיקאלית לפי גיל באחוזים
	טבלה 13: מתאם בין רמה לקסיקאלית לבין הפקה של שמות עצם, תארים ופעלים,
60	ומילות תפקוד
	טבלה 14: מתאם בין רמה לקסיקאלית לבין הבנה של שמות עצם, תארים ופעלים,
60	ומילות תפקוד
	טבלה 15: ממוצע וסטיית תקן של ציוני הנבדקים בהבנה ובהפקה של שמות עצם
63	תארים ופעלים ומילות תפקוד, לפי רמה לקסיקאלית
	טבלה 16: ממוצע וסטיית תקן של הציונים בחלק 2 פעולות ומחוות של נבדקים
66	מקבוצות הגיל השונות
	טבלה 17: ממוצע וסטיית תקן של הציונים בחלק 2 פעולות ומחוות של נבדקים ברמות
67	הלקסיקאליות השונות
	טבלה 18: מתאמים בין סטטוס תעסוקתי והשכלה של האם והאב לבין ציון אוצר
68	המילים בהפקה ובהבנה והופעת פעולות ומחוות
68	טבלה 19: ציוני אוצר המילים בהבנה ובהפקה והופעת פעולות ומחוות של בנים ובנות

רשימת גרפים

גרף 1: הבנה של שמות עצם, תארים ופעלים ומילות תפקוד אצל נבדקים מקבוצות גיל שונות	55
גרף 2: הפקה של שמות עצם, תארים ופעלים ומילות תפקוד אצל נבדקים מקבוצות גיל שונות	56
גרף 3: הבנה של שמות עצם, תארים ופעלים ומילות תפקוד אצל נבדקים מרמות לקסיקאליות שונות	61
גרף 4: הפקה של שמות עצם, תארים ופעלים ומילות תפקוד אצל נבדקים מרמות לקסיקאליות שונות	62

1. מבוא

שאלוני הורים הינם כלי חשוב להערכת שפה בגיל הרך. בעזרת שאלוני הורים ניתן לאסוף מידע ממדגמים גדולים במטרה להכליל לגבי האוכלוסיה הרגילה ולמצוא נורמות מבוססות גיל של מיומנויות שונות. יתרון מרכזי באיסוף נתונים לצרכי מחקר בעזרת שאלון הורים הוא יעילות בזמן ובמשאבים. בעת איסוף הנתונים באמצעות שאלון הורים לא נדרש זמן של איש מקצוע. ניתן להעביר את השאלונים לאוכלוסיה גדולה בעלות קטנה יחסית. בנוסף, שימוש בשאלוני הורים בקליניקה פותח פתח לשיתוף של הורים בתהליך האבחון ובתוכנית ההתערבות של ילדם.

בשלב החד מילי בהתפתחות שפה הילד מזהה את עקרון הסמבוליות של השפה. בתקופה זו רוב מבעי הילד הנם בני מילה אחת. ילדים בעלי התפתחות תקינה מתחילים להשתמש במילים משמעותיות בסביבות גיל 12 עד 24 חודשים. אוצר המילים בתקופה זו נע בין 250 ל- 350 מילים שונות.

אחת המטרות המרכזיות של חוקרים וקלינאים היא לאתר בגיל המוקדם ביותר שניתן ילדים בעלי לקויות שפה. זאת על מנת להפעיל תוכנית התערבות בגיל צעיר, בו היא יעילה ביותר. נסיון לזהות ילדים אלו בגיל צעיר מדי עשויה להניב תוצאות שגויות ולגרום לתיוג מוטעה. תיוג מוטעה של ילד עלול להיות בעל השלכות שליליות על התנהלות חייו של הילד ולטעת חששות מיותרים בהוריו.

מטרת שאלון HCIDI-WG היא להעריך שפה בשלב החד מילי. עד היום לא קיים בעברית שאלון הורים המתאים לשלבים המוקדמים בהתפתחות שפה. לשם כך הותאם שאלון הורים MB-CDI-WG מהשפה האנגלית לעברית.

הפרק הראשון בעבודה מציג סקירה ספרותית, המתמקדת במאפייני השלב החד מילי ובחשיבותם של שאלוני ההורים להערכת שפה. לאחר מכן מתואר המחקר ודיון בתוצאותיו. הדיון מתמקד בשאלה באיזה גיל ניתן להעריך שפה בעזרת שאלון הורים HCIDI-WG. כמו כן, נערך דיון על ממצאים שהתקבלו בעזרת שימוש בשאלון ההורים לגבי הקשר בין גיל כרונולוגי לבין התפתחות שפה ולגבי הרכב הלקסיקון בשלב החד מילי.

א. סקירת ספרות

1. השלב החד מילי בהתפתחות שפה

השפה היא מערכת היררכית המאורגנת במבנים משתכללים. השפה מתפתחת בשלבים אשר במהלכם מתרחשים שינויים איכותיים הקשורים במהפכות של מבנים וארגון מחדש. מספר תנאים חייבים להתמלא כדי שניתן יהיה לכנות תקופות שונות בהתפתחות השפה כשלב: נקודת התחלה וסיום, מפנה איכותי, משך זמן ארוך, הופעת מבנים שהם חידוש על בסיס הפנמה והכרה (Novelty), זיהוי תכונה מרכזת ה"מסדרת" תופעות בלתי סדירות על פני השטח והופעת פרץ (Spurt). ההישג ההתפתחותי של כל שלב מהווה תנאי הכרחי אך לא מספיק למעבר לשלב הבא (דרומי, 1989).

ניתן לראות ארבעה שלבים בהתפתחות שפת אם: השלב הקדם מילי, השלב החד מילי, השלב הדיקדוקי המוקדם, השלב הדיקדוקי המאוחר.

השלב החד-מילי בהתפתחות השפה מוגדר כתקופה בה רוב מבעי הילד הנם בני מילה אחת. ילדים בעלי התפתחות תקינה מתחילים להשתמש במילים משמעותיות בסביבות יום הולדתם הראשון, וממשיכים להשתמש במבנים בני מילה אחת במשך 8-12 חודשים במהלך השנה השנייה לחייהם. אוצר המילים שנרכש בתקופה זו נע בין 250 ל-350 מילים שונות (Dromi, 1999, 1996).

קצב רכישת המילים במהלך השלב החד-מילי אינו אחיד. בתחילת שלב זה נוספות מילים חדשות בקצב אטי ללקסיקון. בהמשך, חל שינוי פתאומי בקצב גידול הלקסיקון. חוקרים שונים תיעדו "פרץ" (Spurt) של מילים חדשות המצטרפות ללקסיקון בקצב מואץ בתקופה זו (Dromi, 1999). לאחר הופעת השינוי המואץ בקצב הרכישה של מילים חדשות, יתכן שתהיה האטה בקצב רכישת מילים נוספות. יחד עם זאת, ניכר שיפור בלקסיקון הקיים מבחינה פונולוגית ומורפולוגית, תוך כדי התקרבות לצורות מוסכמות בשפת המבוגרים (Dromi, 1999).

התכנים המיוצגים באוצר המילים המוקדם של ילדים הנם אוניברסאליים. מחקרים

מראים כי ילדים הנמצאים בשלב החד-מילי בוחרים לקודד אירועים ומושגים דומים ביותר, גם כשהם דוברי שפות שונות (Dromi, 1993).

אוצר המילים בשלב החד מילי מורכב בעיקר משמות עצם. במחקר בין לשוני (Bornstein, Cote, Maital, Painter, Park, Pascual, Pecheux, Ruel, Venuti, and Vyt, 2004) נמצא שהלקסיקון של ילדים בשנה השנייה לחייהם דוברי שפות שונות (ספרדית, הולנדית, צרפתית, עברית, איטלקית, ואנגלית) מכיל יותר שמות עצם מאשר מילים בעלות תפקיד תחבירי אחר. (Bates, Marchman, Thal, Fenson, Dale, Reznick, Reilly and Hartung, 1994) מצאו שאחוז שמות העצם מסך כל אוצר המילים של ילדים דוברי אנגלית בשלב החד מילי גדל בהדרגה עד שאוצר המילים כלל כ- 200 מילים. לאחר מכן, בעקבות רכישה של מילות תיאור, פעלים ומילות תפקוד, קטן האחוז היחסי של שמות העצם.

מחקרים שונים הצביעו על שונות רבה בגודל הלקסיקון של ילדים בשנה השנייה לחייהם (Bornstein et al., 2004; Fenson, Bates, Dale, Goodman, Reznick, and Thal, 2000). זיידמן (2001) בדקה האם משתני רקע משפיעים על התפתחות השפה של ילדים צעירים. במחקרה נמצאו הבדלים בהתפתחות שפה בקרב ילדים ממעמדות חברתיים-כלכליים שונים בגיל 20 חודש, אך לא נמצאו הבדלים בהתפתחות יכולות תקשורת ושפה בתחילת השנה השנייה לחיים. כאשר Bornstein et al. (2004), במחקר בין לשוני רחב היקף, בדקו הבדלים בין המינים הם מצאו שלבנות אוצר מילים גדול יותר מאשר לבנים. ממצא זה התקבל רק כאשר חושבו הציונים של כלל המדגם ולא כאשר חושבו הציונים של כל שפה בנפרד. עוד לפני השלב החד מילי ובראשיתו הילד מתקשר באמצעות תבניות פונטיות קבועות ומחוות (ג'סטות). בעזרת המחוות הילד מביע כוונות תקשורת (זיידמן, 2001). בספרות קיימות הגדרות רבות למונח "מחוות", כאשר עיקר הדיון נע סביב ההבחנה בין התנהגות מוטורית כללית ומשחק לבין התנהגות מוטורית שמטרתה להביע כוונה תקשורתית (דרומי וריגוולד-פרימרמן, 1996). ניתן להגדיר מחוות כ"תנועות מקובלות שתפקידן העיקרי הוא להעביר משמעות שניתן לפרשה באופן עקבי בתוך מערכת משותפת" (זיידמן, 2001). המחוות אינן נעלמות עם הופעת המילים הראשונות אך הן הולכות ופוחות בהדרגה עם

התפתחות אוצר המילים הפעיל (Caselli & Volterra, 1990). בדומה להתפתחות המילים, גם בהתפתחות המחוות ישנו תהליך של ניתוק מההקשר. ניתן להבחין בין שני סוגים של מחוות: מחוות מצביעות ומחוות מייצגות.

תפקידן של המחוות המצביעות הוא לבסס רפרנס, כלומר לציין או להסב את תשומת לבו של השותף לתקשורת, לחפץ או לאירוע חיצוני. מחוות אלו מופיעות לפני מחוות מייצגות. בייטס, קמיוני וולטרה (Bates, Camaioni & Volterra, 1975) הראו כי ילדים משתמשים במחוות מצביעות לשם מימוש שתי כוונות תקשורת שונות: בקשה (proto-imperative) והצהרה (proto-declarative). מחוות המשמשות לבקשה מופיעות מוקדם בהתפתחות (בסביבות גיל תשעה חודשים). הפעוט משתמש במחוות אלה על מנת להפעיל את המבוגר ולהשיג מטרה רצויה. מחוות המשמשות להצהרה מופיעות בסביבות גיל 12 חודשים. באמצעות מחוות אלו מנסה הפעוט להשיג את תשומת לב המבוגר כדי לחלוק עמו עניין שיש לו באירוע או חפץ חיצוני (זיידמן, 2001). קרפנטר ועמיתיו (Carpenter, Nagell, & Tomasello, 1998) מצאו שמחוות תקשורתיות מופיעות לפי סדר התפתחותי – מחווה "להראות" מתפתחת בגיל 10-11 חודשים, בעוד שהצבעה למטרות בקשה או הצהרה מתפתחת בגיל 12-13 חודשים.

מחוות מייצגות כוללות קבוצה גדולה של תנועות גוף או הבעת פנים שיש להן משמעות קבועה במגוון רחב של הקשרי הפקה. מחוות אלו נושאות תוכן סמנטי קבוע. ניתן לזהות שני סוגים של מחוות מייצגות: מחוות הקשורות לחפץ (מחוות סימבוליות), ומחוות מוסכמות, המוגדרות כמחוות תרבותיות. המחוות הסימבוליות מייצגות אספקטים של המוצג שאליהן מתייחסות (לדוגמא נפנוף בידים המייצג ציפור). הן יכולות להופיע עם או בלי החפץ (למשל לייצג שתייה מכוס ללא כוס) (זיידמן, 2001). המחוות התרבותיות משמשות לציון מצבים חברתיים כמו הנהון להבעת "כן" או "לא" ונפנוף לשלום.

לסיכום, במהלך השלב החד מילי הילד מזהה את עקרון הסמבוליות של השפה. בשלב זה יכולת הקטגוריזציה הלא מילולית תומכת ונתמכת ברכישת הידע הלקסיקאלי.

תהליך רכישת המשמעות הלקסיקאלית עומד במרכזו של השלב החד מילי. המרכיבים העיקריים הנרכשים בשלב החד מילי כוללים הכרה בקיומה של משמעות שרירותית ומוסכמת, זיהוי קבוצות של מוצגים בעלי תכונות משותפות, הבנה שכינוי חפצים אינו זהה לכינוי פעולה, יכולת ריחוק זמן ומקום, הבנה שקיימת משמעות עקבית אשר אינה תלויה בהקשר או בפרספקטיבה.

2. שאלוני הורים להערכת שפה

2.1 כלים להערכת גודל הלקסיקון בשלב החד מילי

ישנן מספר דרכים להערכת אוצר המילים. ניתן למקם את השיטות השונות על גבי רצף כאשר בקצה אחד השיטות המובנות ובקצה השני השיטות הטבעיות. בכלים המובנים או הסטנדרטיים מתבקש הילד לשיים תמונות (על מנת לבדוק את אוצר המילים בהבעה) או לבחור אובייקטים או תמונות ששיים הבוחן (על מנת לבחון הבנה). בדרך כלל משווים את התוצאות לנורמות הגיל כדי לבדוק את מידת ההתאמה של הרמה הלקסיקאלית לגיל. הבוחן המשתמש בכלים אלו מקפיד לערוך מבחן זהה לכל הנבדקים, והוא שולט בהקשר שבו נבדק אוצר המילים של הילד. אחד היתרונות של שיטה זו הוא יעילות בזמן ובמשאבים. יחד עם זאת למבחנים הסטנדרטיים מספר חסרונות: המבחנים אינם נאספים בסביבתו הטבעית של הילד. ילדים צעירים עשויים לא לשתף פעולה עם הבוחנים (Dromi, Weisel, & Treitel, 1996). בנוסף, האינפורמציה נאספת על סמך מאגר מצומצם של מילים הניתנות להצגה באמצעות תמונות או חפצים ואשר מופיעות בהקשר של המבחן (Lederberg & Spencer, 2001).

הערכת אוצר המילים לפי השיטות הטבעיות כוללת איסוף מדגם שפה וניתוחו. תהליך הערכת השפה לפי שיטה זו כולל מספר שלבים: איסוף מדגם השפה, הקלטה, תיעתוק וניתוח השפה הספונטנית. הניתוח מתבצע בעזרת מדדי שפה להערכת הרמה הפונולוגית, המורפולוגית, רמת התחביר, הסמנטיקה והשיח. הבוחן בשיטה הטבעית משתדל שלא להגביל את ההקשר שבו נאסף מדגם השפה. איסוף מדגם השפה נעשה

באמצעות מגוון רחב של אמצעי דיבוב. קדן-ברק (2003) בדקה במחקרה את השפעתם של אמצעי דיבוב שונים על שפת הילד במדגם שפה. היא ממליצה להתחיל את המפגש עם הילד במשחק עם צעצועים, על מנת ליצור אוירה נעימה ולהעניק תחושת ביטחון, ולהמשיך בראיון שנמצא יעיל. מדגמי שפה נרחבים שנאספים בסביבה הטבעית של הילד יכולים לספק אינפורמציה שימושית על אוצר המילים ההבעתי של הילד. יתרון בולט של שיטה זו הוא האפשרות לבצע מספר ניתוחים על מדגם שפה אחד. ניתן לנתח את מדגם השפה בעזרת מדדי שפה שונים וכך לאסוף מידע על תחומים שונים של השפה (פונולוגיה, מורפולוגיה, תחביר, סמנטיקה ושיח). יחד עם זאת, למחקר הנטורליסטי מספר קשיים. ראשית, איסוף המדגם ותיעתוקו דורשים זמן רב והכשרה של אוספי המדגם. קיים קושי רב לאסוף מדגמי שפה גדולים ולהעריך שפה של נבדקים רבים. שנית, מילים בודדות אינן מופיעות לעיתים תכופות, והופעתן בלתי ניתנת לצפיה מראש. בעת איסוף הנתונים במדגם השפה לא מופיעות כל המילים באוצר המילים של הילד. מילים חדשות ונדירות מופיעות לעיתים בהקשרים ספציפיים ועשויות לא להופיע בעת איסוף הנתונים במדגם השפה (Lederberg & Spencer, 2001).

שיטת איסוף מידע על הלקסיקון של הילד בעזרת שאלוני הורים ממוקמת במרכז הרצף שבין הגישה המובנית והגישה הטבעית להערכת אוצר מילים. על פי גישה זו מוגשת להורים רשימה סגורה של פריטים (מילים, התנהגויות שפתיות שונות). על ההורים לסמן אילו מבין המילים או ההתנהגויות מופיעות אצל הילד. שאלוני הורים דורשים מההורים זיהוי של מילים והתנהגויות ולא הזכרות בהן. מודל זה מבוסס על ההנחה שהורים מכירים טוב את הידע של הילד. למעשה, ישנה מסורת ארוכה לניהול יומני הורים במטרה ללמוד על התפתחות מוקדמת של אוצר המילים של ילדים. לפי השיטה המסורתית ההורים רושמים ביומן כל מילה חדשה שהילד אומר ואת התאריך בו היא נאמרה לראשונה. ניהול יומן, בניגוד למילוי שאלון סגור, דורש זמן רב בעיקר בתקופות שבהן יש האצה בקצב גידול אוצר המילים. בשנים האחרונות גבר, לפיכך, השימוש בשאלוני אוצר מילים סגורים המיועדים למילוי על ידי ההורה (Lederberg & Spencer, 2001).

2.2 יתרונות וחסרונות של שאלוני הורים

שאלוני הורים מאפשרים איסוף נתונים הניתנים לצפייה אצל ילדים צעירים. בעזרת שאלוני הורים ניתן לאסוף מידע ממדגמים גדולים במטרה להכליל לגבי האוכלוסיה הרגילה ולמצוא נורמות מבוססות גיל של מיומנויות שונות (Eriksson and Berglund, 1999). להורים ישנה אפשרות לצפות בילדיהם במצבים מגוונים יותר מאשר אנשי מקצוע ולכן הם יכולים לספק מדגם מייצג יותר של שפת הילד. מכיוון שהמצבים מגוונים, שאלון ההורים פחות מושפע מהטיות הקשורות לתדירות הופעת מילים (Thal, O'Hanlon, Clemmons & Fralin, 1999). היתרון הבולט באיסוף מידע בעזרת שאלוני הורים הוא יעילות בזמן ובמשאבים. בעת איסוף נתונים באמצעות שאלוני הורים לא נדרש זמן של איש מקצוע. ניתן להעביר את השאלונים לאוכלוסיה גדולה בעלות קטנה יחסית. שאלוני ההורים, אם כן, מספקים מידע עשיר על ההתנהגויות התקשורתיות של הילד בסביבתו הטבעית (Dromi et al., 1996).

יתרון מרכזי נוסף של שאלוני הורים הוא מתן פתח לשיתוף הורים בתהליך האבחון ובתוכנית ההתערבות. האבחון של ילד צעיר כסובל מלקות משפיע מאוד על המשפחה ועל תפקודה. הורים לילד בעל צרכים חינוכיים מיוחדים עוברים תהליך ממושך של הסתגלות, מהשלב בו הם מקבלים את הידיעה על הלקות של ילדם ועד השלב שבו הם מסוגלים לפעול ביעילות לשיקומו. על אף הקשיים הרגשיים שההורים נתונים בהם, עליהם להתמודד עם מידע חדש הקשור בחינוכו של ילדם וחשוב מאוד לשתף אותם ככל הניתן בתהליך השיקומי שלו (אינגבר, 1995).

מחקרים מראים ששילוב ההורים בתוכנית ההתערבות מגביר את התפיסה החיובית של ההורה לגבי תפקודו של הילד. Rimmerman, Katz & Kravetz (1987) מדגישים שכתוצאה משיתוף ההורים בתהליך השיקומי הם יכולים להרגיש יכולת ושליטה. במחקרה של אינגבר (1995) אימהות הביעו ציפייה שאיש המקצוע יגלה פתיחות לקבלת מידע מההורה, ויהיה מוכן להיעזר במידע זה בבניית תכנית העבודה עם הילד. איש המקצוע עשוי להעזר במידע שיש להורה על הילד. חשוב שההורה יחוש שמעריכים את תרומתו לשותפות

ומעוניינים לקבל את חוות דעתו לאורך כל התהליך (Schyler & Rushmer, 1987). שיתוף פעולה בין ההורה והמטפל מעיד על אחריות הדדיות של ההורה ואיש המקצוע לתהליך החינוכי-טיפולי. לפי אינגבר (1995) ההורים הם המומחים של עצמם, של ילדיהם ושל נסיבות חייהם. המטפלים הם בעלי ידע ומומחיות מקצועית. יש למצוא את האיזון בין הצרכים הייחודיים של המשפחה לבין המטרות הטיפוליות שנגזרות משקולי הצוות המקצועי, לבסוף ולהדגיש את מרכזיותו של ההורה בקבלת החלטות ובנטילת אחריות עליהן. בעזרת שאלוני הורים הופכים ההורים לשותפים פעילים בתהליך הערכת השפה של ילדיהם. השאלון פותח פתח לשיח בין ההורים ואנשי המקצוע. שיתוף ההורים בתהליך הערכת השפה מאפשר הפעלת תוכניות התערבות ויישומן בבית מוקדם ככל האפשר (Dromi et al., 1996).

חלק מהחסרונות של שאלוני הורים הם מגבלה בסוג התופעות שההורים יכולים לדווח עליהן. למשל, ההורים לא יכולים לדווח על התפתחות פונולוגית, ויכולים לדווח מעט מאוד על אינטראקציה (Eriksson, and Berglund, 1999). בנוסף, ייתכנו מגבלות הקשורות לזיכרון של ההורים, וסכנה פוטנציאלית שההורים יגזימו לגבי חלק מהיכולות של ילדיהם. כמו כן, שאלוני הורים מוגבלים לאינפורמציה על סוג המיומנות אותה בודקים. מידע על תדירות הדיבור צריך להאסף בדרכים אחרות (Eriksson, and Berglund, 1999).

יש לשמור על מספר עקרונות בעת שימוש בשאלוני הורים על מנת להפחית את מידת הטיית ההורים. ראשית, מומלץ להעריך התנהגות עכשווית בלבד, והתנהגות המתרחשת לעיתים קרובות. שנית, ישנה עדיפות לשאלות הדורשות זיהוי ולא היזכרות. למשל, עדיף לבקש מההורים לסמן ברשימה של חיות אילו מילים של חיות אומר הילד מאשר לשאול שאלה פתוחה, כמו: "באילו מילים לחיות משתמש הילד?" (Dromi et al., 1996).

לסיכום, כיום נעשה שימוש נרחב בשאלוני הורים. חוקרי שפה רבים משתמשים בשאלוני הורים על מנת לחקור התפתחות שפה בגיל הרך (לדוגמא, Camaioni, Castelli, Longobardi, & Volterra, 1991; Bates, Marchman, Thal, Fenson, Dale, Reznick, Reily & Hartung, 1994; Fenson, Dale, Reznick, Bates, Thal, & Pethick, 1994;

2000; Dromi, Weisel, & Treitel, 1996; Maital, Dromi, Sagi, & Bronstein). בעזרת

שאלוני הורים החוקרים מגיעים לאוכלוסיה גדולה יחסית ויכולים למצוא נורמות

התפתחותיות. כמו כן, בעזרת שאלוני הורים ניתן לאתר ילדים מאחרים בדיבור

(Rescorla, 1989; Ellis ; Thal & Tobias, 1992; Thal, Tobias, & Morrison, 1991 ;

1994; Weismer, Murray-Branch, & Miller). שימוש נוסף בשאלוני הורים יכול להתבצע

בקליניקה. אנשי מקצוע יכולים להשתמש בשאלוני הורים כדי למקד את הקושי של

המטופלים, לקבוע מטרות טיפול ולהעריך את התקדמותם.

2.3 שימוש בשאלוני הורים לצרכי מחקר

בטרם משתמשים החוקרים במידע שנאסף בעזרת שאלוני הורים כדי ללמוד על

התפתחות שפה, נשאלת השאלה האם ההורים יכולים לספק מידע אמין על התפתחות

השפה של ילדיהם. הורים אינם אנשי מקצוע ואינם מומחים בתחום התפתחות שפה, האם

יש להם את הכלים הנדרשים על מנת לבחון את רמת השפה של ילדיהם? בנוסף, הורים

שונים זה מזה. הם מגיעים מרקע שונה מבחינה כלכלית, תרבותית ורמת ההשכלה שלהם

שונה. האם ניתן להשוות בין נתונים שנאספו על ידי אנשים שונים? סוגיה נוספת שעולה

כאשר משתמשים בשאלוני הורים היא אופן השפעת הקירבה של ההורים לילדיהם על מילוי

השאלון. האם ייתכן שההורים ממלאים שאלון הדין בהתפתחות ילדיהם באופן אובייקטיבי? מן

הצד השני עולות דאגות הקשורות לאופן השפעת מילוי השאלון על ההורים. כיצד ירגישו

ההורים לאחר מילוי השאלון? האם הם יקבלו רושם מוטעה לגבי התפתחות ילדם? האם

השאלון יגרום להם דאגה מיותרת? שאלות אלו ואחרות נבדקו במחקרים רבים שפיתחו

והשתמשו בשאלוני הורים. להלן מספר דוגמאות.

2.3.1 דוגמאות לשאלוני הורים

שאלון הורים HPQ-CEL

ב- 1991 Camaioni et al. פיתחו שאלון הורים באיטלקית. ייחודו של שאלון זה הוא

בכך שהשאלון מנחה הורים כיצד לאסוף מידע על התנהגויות תקשורתיות של ילדם בבית תוך כדי שהם צופים בילדם בששה הקשרים ומשחקים נפוצים. Dromi, Ben-Shahar- Camaioni et al. Treitel, Guralnik, and Ringwald-Frimernam לעברית והתאימו אותו להערכת התנהגויות קדם מילוליות של ילדים חרשים בגיל הגן (Dromi, 2003). הן קראו לשאלון the Hebrew Parent Questionnaire for HPQ-CEL Communication and Early Language (HPQ-CEL). ייחודו של שאלון הורים HPQ-CEL הוא בכך שהוא מאפשר להורים לענות לפי רשימה סגורה של תגובות לכל שאלה המתארת הקשר תצפיתי.

במחקר שכלל איסוף נתונים בעזרת שאלון HPQ-CEL נבדקה התנהגות קדם מילית של 28 תינוקות חרשים להורים שומעים. הנתונים הושאו לקבוצת ביקורת של 92 תינוקות שומעים באותה רמת שפה ובגיל כרונולוגי דומה. נמצא דמיון בין שתי הקבוצות בדפוסי ההתנהגויות הקדם מילוליות. יחד עם זאת נמצאו מספר הבדלים: תינוקות חרשים הפיקו מילים בתכיפות נמוכה מתינוקות שומעים. כמו כן, תינוקות חרשים השתתפו פחות מתינוקות שומעים באינטראקציות הכוללות קריאה או עיון משותף בספר (Zaidman-Zait and Dromi, in press).

language development survey - LDS

שאלון הורים LDS פותח על ידי רסקורלה (Rescorla, 1989). שאלון זה תוכנן מראש ככלי לסינון פעוטות עם עיכוב מוקדם בהתפתחות שפה. שאלון ההורים LDS כולל 310 מילים ב- 14 קטגוריות סמנטיות. קיימות גירסאות נוספות של שאלון זה המונות 240 מילים, 305 מילים ו- 353 מילים.

בסדרת מחקרים שערכו Rescorla & Alley (2001) הן בדקו את תוקף שאלון ההורים LDS וחיפשו קריטריון לסינון ילדים עם איחור בדיבור (LT). אמהות של 422 ילדים בני 24-25 חודשים נתבקשו למלא את שאלון ההורים LDS. באותו זמן נבדק אוצר המילים של הילד בהשתמש בחמישה פריטים מתוך "אובייקטים לשיום" ("object naming") מתוך Bayley Scale of Infant Development (Bayley, 1969) וב- 14 תמונות מתוך תת-מבחן

אוצר מילים של מבחן האינטליגנציה של סטנפורד-בינה (Stanford-Binet Intelligence Scale 4th edition) (Thorndike, Hagen., & Sattler, 1986).

נמצאה שונות רבה בגודל אוצר המילים של ילדים בגיל 24 חודשים. מתוך 422 הנבדקים ל- 8% היו פחות מ- 50 מילים ב-LDS, ל- 12% היו בין 50-99 מילים, ל- 15% היו 100-149 מילים, ל- 15% היו 150-199 מילים, ול- 50% היו מעל 200 מילים. נבדקו 3 אפשרויות לסינון: עיכוב 1 - ילדים עם פחות מ- 30 מילים לפי שאלון LDS וללא צירופי מילים; עיכוב 2 - ילדים עם פחות מ- 30 מילים או ללא צירופי מילים; עיכוב 3 - ילדים עם פחות מ- 50 מילים או ללא צירופי מילים. נמצא שרמת הייחודיות (אחוז הילדים שאכן מראים התפתחות תקינה של שפה ואותרו כך בעזרת שאלון הסינון) גבוהה בכל שלוש אפשרויות הסינון. כלומר, ילדים שיכולים לשיים לפחות אובייקט אחד מהמבחן של ביילי או מהתמונות של בינה כמעט תמיד אותרו בטווח הנורמה ב-LDS גם בסינון של עיכוב 3. נמצא שהרגישות (אחוז הילדים שאכן מראים איחור בדיבור ואותרו כך בעזרת שאלון הסינון) גבוהה יותר כאשר השתמשו בקריטריון של שיום אובייקטים של ביילי מאשר שימוש בקריטריון שיום תמונות של בינה.

2.3.2 שאלון הורים MB-CDI

שאלון ההורים המכונה MB-CDI פותח באוניברסיטת סן דייגו במהלך שנות השמונים בפרויקט חלוץ ושאפתני (Dale, Bates, Reznick, & Morisset, 1989). חוברו רשימות של אוצר מילים ומויינו לקבוצות סמנטיות. השאלונים נבדקו בצורה מחקרית באמצעות ראיונות לשם הערכת התפתחות התקשורת המוקדמת של פעוטות בעלי התפתחות נורמלית מההופעה של המחוות הראשונות ועד הופעת התחביר. השאלונים המקוריים עברו מספר התאמות עד ליצירת שאלון מאוחד וסופי המכונה MB-CDI- The MacArthur Bates Communicative Developmental Inventories. ה-MB-CDI נבדק על מדגם גדול של 1780 הורים לילדים דוברי אנגלית בשלושה איזורים בארה"ב, ופורסם ב-1993 (Fenson, Dale, Reznick, Thal, Bates, Hartung, Pethick, & Reilly, 1993). כיום נעשה שימוש נרחב ב-MB-CDI על ידי חוקרים ואנשי מקצוע להערכת תקשורת

מוקדמת והתפתחות שפה אצל ילדים צעירים בטווח הגילים 8-30 חודשים (לדוגמא, Bates, et al., 1994).

שאלון ההורים MB-CDI כולל שני כלי אבחון: כלי א' - MB-CDI מילים ומחוות (MB-CDI WG), המיועד לאבחון שפה בטווח הגילים 8-16 חודשים; כלי ב' - MB-CDI מילים ומשפטים (MB-CDI WS) המיועד לאבחון שפה בטווח הגילים 16-30 חודשים. שני הכלים שונים זה מזה במבנה הפנימי שלהם בהתאמה לגיל הנבדקים. הצורך לפתח שני כלים נפרדים נובע מהשינויים הדרמטיים שהשפה עוברת במהלך השנה השנייה והשלישית לחיים. מתן שאלון שאינו מתאים לרמת השפה של הילד עלול לגרום לתסכול אצל ההורה הממלא אותו. לכן חשוב להתאים את השאלון לרמת השפה המשוערת של הילד.

שאלון MB-CDI-WG מחולק לשני חלקים. בחלק הראשון מופיעות שאלות שנועדו לקבוע האם הילד החל להגיב לשפה; לאחר מכן על ההורים לדווח אילו אמרות, מתוך רשימה של 28 אימרות, הילד מבין; וכן שתי שאלות לגבי התדירות שבה הילד מחקה מילים והתדירות שבה הילד משיים באופן ספונטני. בחלק הראשון של השאלון מופיעה רשימה של 396 מילים הממוינות ל-19 קטגוריות סמנטיות. הטופס מאורגן כך שהורה יכול לסמן אילו מילים הילד מבין ואילו מילים הילד גם מבין וגם מפיק (Fenson, et al., 1993).

בחלק השני של שאלון MB-CDI-WG מופיעה רשימה של 63 מחוות המחולקות לחמש קטגוריות. על ההורה לזהות ולסמן אילו מחוות מתוך רשימה זו הילד מפיק. מטרתו לבדוק יכולת ייצוג שאינה תלויה בהפקות מילוליות. חלק זה משלים את רשימת המילים בחלק הראשון ויעיל במיוחד להערכת מיומנויות סימבוליות ותקשורתיות של פעוטות בעלי אוצר מילים הבעתי מצומצם וילדים בעלי לקויות שפה (Fenson et al., 1993).

שאלון MB-CDI-WS כולל שני חלקים. בחלקו הראשון רשימה של 680 מילים הממוינות ל-22 קטגוריות סמנטיות. על ההורה לסמן אילו מילים הילד אומר. בנוסף, מופיעות חמש שאלות בנוגע לתדירות ההתייחסות של הילד לעבר, לעתיד ולחפצים ואירועים נסתרים. החלק השני של השאלון נועד להעריך את ההתפתחות התחבירית והמורפולוגית של הילד. חלק זה כולל רשימה של 125 פריטים הממוינים לחמישה חלקים (Fenson et al.,

(1993).

בשנים האחרונות הותאם ה- MB-CDI לשפות יעד שונות, למשל לאיטלקית (Camaioni et al., 1991; Caselli, Bates, Casadio, Fenson, Fenson, Sanderl & Weir, 1995), לספרדית (Jackson-Maldonado, Thal, Marchman, Bates & Gutierrez-Clellen., 1993) ולאיסלנדית (Thordardottir & Ellis Weismer, 1996) ולעברית (Maital, Dromi, Sagi, & Bronstein, 2000). אמינות הכלי נבדקה. Fenson, Bates, Dale, Goodman, Reznick, & Thal, (2000) מציינים שהורים מדווחים על ידע מילולי מוקדם יותר מזה שנצפה במעבדה. ייתכן והסיבה לכך היא שהתנהגויות חדשות מופיעות בבית, בהקשר הטבעי של הילד עם הוריו, לפני שהן מופיעות בהקשר חדש עם זרים. כלומר, הורים ערים להתנהגויות חדשות, גם אם הן נדירות. מחקרי ההתאמה הוכיחו שהורים (בעיקר אמהות המכירות באופן אינטימי את החוויות היום יומיות של הילד) מתרבויות שונות וממגוון של רקעים חינוכיים, מספקים מידע אמין על אוצר המילים ההבעתי ועל ההתפתחות הלשונית המוקדמת של ילדים (Maital, et al., 2000).

2.3.3 התאמת MB-CDI-WS לעברית

שאלון MB-CDI מילים ומשפטים (MB-CDI-WS) הותאם לעברית. במסגרת מחקר רחב היקף על התפתחות פעוטות בתחומים שונים, עובדה רשימת המילים של השאלון המקורי (Maital, et al., 2000). במסגרת התאמה זו נעשו שינויים משמעותיים בחלק השני של השאלון הבודק התפתחות מורפולוגיה ותחביר על מנת להתאימם למאפייני השפה העברית. כמו כן, נערכו מספר שינויים במבנה רשימת המילים במטרה להתאים את הרשימה לעברית ולכלול בה מילים המתאימות לתרבות הישראלית. הגרסא המותאמת לעברית מכונה The Hebrew Communicative Developmental Inventory – Words and Sentences (HCDI-WS). תהליך ההתאמה כלל מספר שלבים. נערך תרגום ראשוני לעברית של רשימת המילים המקורית באנגלית ותרגום נוסף חזרה לאנגלית. 20 מטפלים

מוסמכים העובדים עם פעוטות בדקו את ההתאמה התרבותית של המילים לפעוטות ישראלים. הרשימה המעודכנת חולקה ל- 42 אמהות ישראליות שהוסיפו מילים לרשימה. מומחים להתפתחות שפה ערכו דיון על רשימת המילים שבמהלכו נלקחו בחשבון מספר עקרונות: תדירות השימוש במילים בדיבור ילדים, התאמת המילים לתרבות ומאפיינים של השפה העברית. הרשימה הסופית של החלק הראשון של שאלון HCIDI-WS כוללת 602 מילים מחולקות ל- 20 קטגוריות.

חלק ב' של שאלון HCIDI-WS הבדק את התפתחות התחביר הוא פיתוח מקורי. מכיוון שעברית היא שפה בעלת מבנה דיקדוקי שונה מאנגלית לא ניתן היה לתרגם חלק זה משאלון MB-CDI-WS המקורי. חלק ב' בשאלון HCIDI-WS כולל 2 סעיפים. בסעיף א' מופיעות 8 שאלות על אירועים אופייניים בחיי ילדים ישראלים צעירים ותשובות אופייניות של הפעוט. התשובות המוצעות מייצגות ארבע רמות של מורכבות מורפו-תחבירית: תגובה חד מילית; צירוף של שתי מילים; שימוש במשפט פשוט; שימוש במשפט בעל צורה תחבירית מורכבת יותר. בחלק זה נשמר אופיו של השאלון הדורש זיהוי של התנהגויות. סעיף ב' מקביל ל- MB-CDI-WS בו הורים מתבקשים לדווח על 3 דוגמאות למבטים הארוכים ביותר שהם שמעו את ילדם אומר.

שאלון HCIDI-WS נבדק על מדגם של 253 פעוטות ישראלים. הבדיקה העלתה ששאלון HCIDI-WS הוא בעל עקביות פנימית גבוהה (בין הקטגוריות השונות בשאלון). בנוסף, התוצאות הצביעו על דמיון רב בין ה- HCIDI-WS לבין השאלון המקורי באנגלית (Maital, et al., 2000). יחסים בין החלקים השונים ב- HCIDI-WS מצביעים על היותו של הכלי תקף ומהימן למדידת התפתחות הלקסיקון והתחביר המוקדם של פעוטות ישראלים. ממוצע גודל אוצר המילים והשונות שנמצאה בין הילדים מראים שהשאלון משקף הבדלים אינדיבידואליים בהתפתחות אוצר המילים. מבדיקת החלק למדידת המורכבות התחבירית בשאלון ה- HCIDI-WS (שפותח במיוחד עבור שאלון זה) עולה כי הוא רגיש להבדלי גיל ולהבדלים בגודל אוצר המילים ההבעתי של ילדים בטווח הגילים 18-24 חודשים (Maital, et al., 2000).

2.4 שימוש בשאלוני הורים לאיתור ילדים מאחרים בדיבור

ילדים המראים איחור במועד הופעת המילים הראשונות, ואין מידע לגביהם על קיום לקויות קוגניטיביות, חושיות או רגשיות מכונים בספרות (LT) Late Talkers. הם ילדים אשר טרם אובחנו כבעלי לקות שפה, בשל גילם הצעיר, אך הם בסיכון להשתייכות לקבוצה של ילדים המראה לקות שפה ספציפית.

מספר חוקרים אשר בחנו את הסוגיה של איתור ילדים מאחרים בדיבור, עסקו בשאלה מהם המאפיינים הייחודיים של ילדים אלו המבחינים בינם לבין ילדים באותה קבוצת הגיל המציגים התפתחות תקינה של שפה. Ellis Weismer, Murray-Branch, & Miller (1994) טענו שילדים עם LT מראים מיומנויות שפתיות הבעתיות דלות בהשוואה לשאר תחומי ההתפתחות שלהם. ילדים עם LT הראו עיכובים במיומנויות של הבנת שפה, פערים במיומנויות חברתיות ו/או מגבלות פונולוגיות וארטיקולריות (Ellis Weismer et al., 1994). Thal, Tobias & Morrison (1991) בדקו הפקה של מחוות אצל ילדים עם LT ומצאו שמאפיין בולט של ילדים עם איחור בדיבור הוא שימוש דל במחוות בגיל צעיר (18-29 חודשים). למרות שילדים עם איחור בדיבור מפגינים יכולות קוגניטיביות לא-מילוליות אחרות בטווח הנורמה, דווח על מגבלויות במיומנויות סימבוליות, קשיים בהבעת שפה ובהבנת שפה (Thal et al., 1991).

במחקרים רבים שעסקו בילדים עם LT נעשה שימוש בשאלוני הורים. Mirak & Rescorla (1998) השתמשו בשאלון ההורים LDS ומצאו שגודל הלקסיקון של ילדים המראים התפתחות תקינה (ND) בגיל 24 חודשים כלל 235 מילים בממוצע, בעוד שאצל ילדים עם LT באותו גיל גודל הלקסיקון היה רק 21 מילים בממוצע. Paul, Looney, & Dahm (1991), שהשתמשו גם הם בשאלון ההורים LDS במחקרם, מצאו שממוצע המילים השונות שבהם השתמשו ילדים עם LT בגיל 18-23 חודשים היה רק 5.6 מילים (כפי שנבדק על ידי LDS). בקבוצת הביקורת, ילדים ND, המותאמים להם בגיל כרונולוגי, הפיקו בממוצע 111.9 מילים שונות. ילדים עם LT בוגרים יותר (24-34 חודשים) הפיקו בממוצע 30.3 מילים שונות. רק 13.3% מהם השתמשו לעיתים בצירופי מילים. בהשוואה להם הנבדקים ה-

ND הפיקו 251.6 מילים שונות וכולם השתמשו בצירופי מילים בטווח גילים זה.

Thal, Oroz & McCaw (1995) השתמשו בשאלון ההורים MB-CDI. הם אספו

נתונים על מספר המילים השונות שהפיקו ילדים משלוש קבוצות: ילדים עם LT, ילדים המותאמים להם בגיל כרונולוגי (CA), וילדים המותאמים להם בגיל שפתי (LA). בנוסף, הם אספו נתונים על גודל אוצר המילים של שלוש קבוצות אלו. במדגמי השפה נמצא שילדים עם LT וילדים המותאמים להם בגיל שפתי (LA) הפיקו בממוצע 25 מילים שונות, בעוד שילדים המותאמים ל-LT בגיל כרונולוגי (CA) הפיקו בממוצע 70 מילים. גם כאשר נבדק גודל הלקסיקון של קבוצות אלו על ידי שימוש בשאלון הורים MB-CDI נמצא פער משמעותי בין הקבוצות. בעוד שדווח כי ממוצע המילים בלקסיקון של קבוצת CA כלל 210 מילים, דווח כי ממוצע המילים בלקסיקון של LT ו-LA כלל רק 30 מילים. מכיוון שנמצא דמיון בין ילדים עם LT לבין נבדקים המותאמים להם בגיל שפתי (LA), ניתן להסיק שמאפייני התפתחות הלקסיקון של ילדים עם LT דומה לדפוס התפתחות הלקסיקון של ילדים ND צעירים מהם בגיל הכרונולוגי.

בהתבסס על דיווחי הורים על הבנת שפה של ילדיהם (Thal and Bates 1988) מצאו כי הפער בין הבנת שפה והבעת שפה בקרב ילדים עם LT היה גדול יותר מהפער בין הבנת שפה והבעת שפה אצל ילדים המראים התפתחות תקינה (ND) מושווים להם ברמת הבעה.

במחקר של Thal, Tobias & Morrison (1991) חולקו ילדים עם איחור בדיבור לשתי קבוצות, אחת כללה ילדים עם הבנת שפה בטווח הנורמה, והשנייה כללה ילדים עם עיכוב בהבנת שפה. נמצא שילדים עם LT בעלי עיכוב בהבנת שפה השתמשו בפחות מחוות מילדים עם LT בעלי הבנת שפה תקינה.

Bates, Thal, Whitesell, Fenson, & Oakes (1989) דיווחו על קיומם של קשרים בין הבעת שפה להפקת מחוות ובין הבנת שפה להפקת מחוות. בגיל 13 חדישים הבעת שפה נמצאה בקורלציה עם הפקה של מחוות יחידות מחוץ להקשר, בעוד שהבנת שפה נמצאה במתאם גבוה עם הפקה של מחוות יחידות ומרובות בהקשר מוכר.

לסיכום, המחקרים מלמדים כי לילדים עם איחור בדיבור מאפיינים יחודיים הכוללים לקסיקון פעיל מצומצם, פער גדול בין הבנת שפה להבעת שפה, קושי בשימוש במחוות לשם תקשורת ומשחק סימבולי מצומצם. איסוף מידע בעזרת שאלוני הורים המותאמים לשפה העברית יוכל להאיר את המאפיינים הייחודיים של אוכלוסיה זו בקרב ילדים ישראלים.

2.4.1 באיזה גיל ניתן לאתר ילדים עם LT?

אחת המטרות המרכזיות של חוקרים הבודקים התפתחות מוקדמת של שפה היא למצוא דרך אמינה לנבא אילו פעוטות עם איחור בדיבור (LT) יפתחו לקויות שפה (SLI) בעתיד ואילו יצמצמו פערים ועם הזמן יתפקדו בדומה לבני גילם (Thal & Tobias, 1994). במחקרים שונים הבודקים את קצב רכישת השפה בגיל צעיר נמצאה שונות רבה (Maital, Dromi, Sagi & Bornstein, 1998; Fenson, Bates, Dale, Goodman, & Reznick, 2000). שונות זו מקשה על איתור ילדים עם עיכוב שפתי בגיל צעיר מאוד. נסיון לזהות ילדים עם LT בגיל צעיר מדי עשויה להניב תוצאות שגויות ולגרום לתיוג מוטעה. (Rescorla, 1989). תיוג מוטעה של ילד כבעל איחור ברכישת שפה עלול להיות בעל השלכות שליליות על התנהלות חייו של הילד ולטעת חששות מיותרים בהוריו. החוקרים חלוקים בדעותיהם לגבי המועד האידיאלי לאיתור ילדים עם LT. במחקר של Paul (1993) נבדקו 37 ילדים עם LT שאובחנו בגיל 20-34 חודשים. לכל הילדים שהוגדרו כ-LT היה אוצר מילים של פחות מ-50 מילים, כפי שדווחו ההורים בשאלון LDS (Language Development Survey). לכל הילדים שהוגדרו כ-LT היו ציונים מעל 85 ב-Bayley Mental Development Index והיו דומים בתפקודם ל-32 ילדים בני אותו גיל בפרטים לא-מילוליים במבחן זה. בערך רבע נבדקים שמוינו כ-LT הראו עיכוב בהבנת שפה לפי דיווח אמהות ב-Vineland Adaptive Behavior Scales. מספר מחקרים (Thal & Tobias, 1992; Thal, Tobias, & Morrison, 1991) הסתמכו על מדגם שכלל עשרה נבדקים בגיל 18-29 חודשים שציוניהם היו בעשירון התחתון

בשאלון ההורים MB-CDI-WG והוגדרו לפיכך כילדים עם LT. הנבדקים במחקרים אלו תוארו כמתפקדים ברמת הגיל במיומנויות קוגניטיביות לא-מילוליות. כקבוצה, הילדים עם ה-LT נמצאו שווים לבני גילם בהבנת שפה, כפי שנבדק בשאלון הורים ובמטלה של זיהוי תמונה מתוך שתי תמונות. לאחר שנה נבדק התפקוד השפתי של נבדקים אלו בעזרת שאלון ההורים MB-CDI-WS לבדיקת אוצר המילים ההבעתי של הילדים ו-MLU במדגמי שפה. בבדיקה זו נמצאו ששה ילדים אשר הדביקו את הפער והראו תפקוד דומה לבני גילם בהבעת שפה (Late Bloomers). ארבעה מהנבדקים המשיכו להראות עיכוב בהבעת שפה (Truly Delayed) גם במדידה השנייה.

במחקר של Ellis Weismer, et al. (1994) נעשה מעקב לונגיטודינאלי אחר התפתחותם של 25 ילדים המראים התפתחות תקינה, מהשלב הקדם מילי ועד הצירופים הראשונים של מילים. נאספו נתונים על ההתפתחות הקוגניטיבית והשפתית של נבדקים אלו שהשתתפו כקבוצת ביקורת במחקר אחר על התפתחותם של ילדים עם תסמונת דאון. הנתונים נאספו במרווחים של שלושה חודשים מגיל 13 חודשים למשך תקופה של 21 חודשים. כשהיו בני שנתיים, נמצא כי ארבעה מתוך 25 הנבדקים הראו עיכוב בהבעת שפה על פי שימוש בשאלון הורים MB-CDI. בעוד שבמדידות 1-3 (גיל 13-19 חודשים) הילדים המאחרים היו בטווחי הנורמה לגילם הכרונולוגי, במדידות 4-5 (גיל 22-25) הם נתגלו לראשונה כ-LT בהשוואה לנורמות. ממחקר זה עלה כי עם העליה בגיל כאשר טווחי הציונים בהפקת מילים גדלים – קל יותר לזהות ילדים מאחרים בדיבור. נמצא כי בסביבות גיל 22 חודשים ניתן להבחין בין ילדים המראים התפתחות תקינה לבין ילדים המראים LT.

אם כן, ניתן לראות שבמחקרים שהוזכרו לעיל טווח הגילים לזיהוי ילדים עם LT לצרכי מחקר הוא 13-34 חודשים. מספר הנבדקים נע בין 4-37. בכל המחקרים מדובר על ילדים המראים עיכוב משמעותי בהבעת שפה ללא עדות לפגיעה במיומנויות קוגניטיביות לא מילוליות אחרות. קריטריון ההגדרה משתנה במחקרים השונים. יחד עם זאת במרבית מהמחקרים שנזכרו לעיל (Thal & Tobias, 1992; Thal, Tobias, & Morrison, 1991;)

(Thal & Tobias, 1994; Ellis Weismer, et al., 1994 Thal, Oroz, & McCaw, 1995; נעשה שימוש בשאלון ההורים MB-CDI.

2.5 שימוש בשאלוני הורים בקליניקה

קלינאי תקשורת עורכים אבחון שפה על מנת לזהות את קשיי השפה של הנבדק שיהוו מטרות להתערבות. האבחון בוחן האם הנבדק מראה סדר התפתחות רגיל או האם קיימת סטייה מהנורמה. לאחר אבחון בעיה בהתפתחות שפה והמלצה על הצורך בטיפול, משמשות הערכות שפה חוזרות ונשנות כלי למדידת ההתקדמות של הנבדקים במהלך תוכנית ההתערבות. קלינאים רבים מעדיפים להעריך את שפת הילד באמצעות מדגם השפה הספונטנית, על פני עריכת מבחנים מובנים. קדן-ברק, בעקבות בדיקת השפעתם של שלושה אמצעי דיבוב שונים על מורכבות מדגמי שפה של ילדים, ממליצה לדגום שפה ספונטנית באמצעות משחק בצעצועים, התורם להרגשה נינוחה של הנבדקים, ולאחר מכן ראיון (2003). שני אמצעי דיבוב אלו אורכים זמן רב אך הם מאפשרים דגימה נרחבת ומקיפה של שפת הנבדקים.

יחד עם זאת, שאלוני הורים יכולים להוות כלי קליני חשוב למיקוד הקושי של מטופלים ולהערכת רמת השפה שלהם. ניתן להשתמש בשאלוני הורים להערכת שפה של ילדים עם לקויות שפה, אוטיזם, פיגור שכלי, ולקויות חושיות או נוירולוגיות שונות בעלות השלכה על קצב התפתחות השפה. Dromi, למשל, טוענת ששאלוני הורים מהווים כלי קליני שימושי להערכת התנהגויות קדם מילוליות אצל ילדים חרשים (2003). ההורים ששתפו פעולה בתהליך ההערכה של ילדיהם, סיפקו דיווח אמין על אמצעי תקשורת קדם מילוליים בעזרת תצפיות ישירות בבתיהם. Dromi ממליצה לעשות שימוש בשאלוני הורים ככלי לאיסוף נתונים על תקשורת במדגמים גדולים אחרים של ילדים חרשים וילדים עם צרכים מיוחדים הנכללים בקבוצות קליניות אחרות. היא מעודדת חוקרים וקלינאים לראות בהורים שותפים פעילים בהערכת התקשורת והשפה של ילדיהם, ללא קשר למשתנים המבחינים בין הורים. הורים רבים יכולים לסייע באופן משמעותי למטפלים, לקלינאים ולחוקרים להבין טוב

יותר את היכולת התקשורתית של ילדיהם הצעירים (Dromi, 2003).

במחקר של Dromi (2003) נמצאה רמה גבוהה של שיתוף פעולה של הורים שומעים לילדים חרשים בתהליך ההערכה. מספר הורים דיווחו שההתנסות בעריכת תצפיות בבית העשירה את ההבנה שלהם על האמצעים שבהם משתמשים ילדיהם החרשים כדי לקיים תקשורת. הם ציינו שככל שהם קיבלו יותר אינפורמציה על חשיבות הווקאליזציות, ההצבעה והמחוות, הם התחילו לראות יותר התנהגויות כאלה בעצמם (Dromi, 2003). יחד עם זאת, חלק מההורים, בעיקר אלו שמשתמשים ל-SES נמוך, דיווחו שהמשימה היתה קשה מדי עבורם. טענה מרכזית של ההורים היתה שהם לא תמיד הצליחו להבחין בין פעולה מוטורית לבין מחווה, או בין ווקליזציה לבין מילה. Dromi מצאה ששיחות עם הורים אלו הבהירו את ההבחנות, הגבירו את שיתוף הפעולה איתם ועודדו אותם לשאול שאלות רבות יותר על תקשורת קדם מילולית (Dromi, 2003).

במחקר שעסק בתקשורת קדם מילית של ילדים ממעמדות סוציו-אקונומיים שונים נעשה שימוש בשאלון הורים להערכת יכולת תקשורת ובחלק משאלון הורים HCIDI להערכת גודל הלקסיקון (זיידמן, 2001). זיידמן טוענת ששאלון ההורים יכול לסייע למטפלים המעוניינים לקבל תמונה מקיפה על מגוון יכולות התקשורת של הילד. השאלון יכול להוות כלי למטפל הן להערכת הילד והן להדרכת ההורים לצורך שיתופם בתוכנית ההתערבות.

לסיכום, שאלוני הורים הינם כלי חשוב להערכת שפה בגיל הרך. חוקרים, אנשי חינוך וקלינאים אוספים מידע בעזרת שאלוני הורים להערכת שפה כדי ללמוד על התפתחות שפה של ילדים, לקבוע נורמות, לאתר מאחרים בדיבור ולאבחן שפה בקליניקה. ברחבי העולם נעשה שימוש נרחב בשאלוני הורים בשפות שונות. שאלוני MB-CDI זכו לתשומת לב רבה בעולם הן בקרב חוקרים והן בקרב קלינאים. עד כה הותאם לעברית רק אחד משאלוני MB-CDI, שאלון HCIDI-WS. שאלון זה לא מכיל בתוכו פריטים הבדוקים הבנה של אוצר מילים או הופעה של מחוות. כמו כן שאלון זה ארוך מאוד ומילוי עלול לגרום תסכול להורים לילדים צעירים מאוד. מכאן נובע הצורך להתאים לשפה העברית גם את שאלון MB-CDI-WG

המיועד לגילים הצעירים יותר ובוחן כישורי תקשורת ושפה מוקדמים הקשורים להופעת המילים הראשונות.

ב. תיאור המחקר

1. מטרת המחקר

מטרת המחקר היא להתאים את שאלון MB-CDI-WG לשפה העברית ולבדוק אותו על מדגם של ילדים ישראלים בטווח הגילים 12-24 חודשים לשם קביעת נורמות התפתחותיות. כמו כן מטרתו לבחון באופן כמותי סוגיות הקשורות להבעת שפה, הבנת שפה ויצירת מחוות בקרב ילדים דוברי עברית. זאת על מנת לבחון את הקשר בין גיל כרונולוגי לבין גודל הלקסיקון בהבנה ובהפקה; לבחון את הקשר בין גיל כרונולוגי לבין הופעת פעולות ומחוות; ולבדוק מהו הרכב הלקסיקון בשלב החד מילי.

2. השערות ושאלות המחקר

1. בדיקת HCDI-WG

- א. תיבדק מהימנות כעקביות פנימית של שאלון ההורים HCDI-WG.
- ב. ניתוח פריטים מבחינים - תערך בדיקה לגבי אילו פריטים ברשימת אוצר המילים מבחינים בין ילדים בעלי אוצר מילים גדול לבין ילדים בעלי אוצר מילים קטן ואילו אינם מבחינים?
- ג. תיבדק השאלה: לאיזה גיל מתאים השאלון?
2. הקשר בין גיל כרונולוגי לבין התפתחות מוקדמת של הלקסיקון
 - א. ימצא קשר חיובי בין גיל הילד לבין גודל אוצר המילים בהבנה ובהפקה, עם העלייה בגיל יגדל אוצר המילים בהבנה ובהפקה.
 - ב. בכל הגילים אוצר המילים בהבנה יהיה גדול יותר מאשר בהפקה.
3. הופעת פעולות ומחוות:
 - א. עם העלייה בגיל תתרחש עליה בשימוש בפעולות ומחוות.

ב. ככל שהרמה הלקסיקאלית גבוהה יותר יופיעו יותר פעולות

ומחוות

4. הרכב אוצר המילים:

א. הצמיחה ברמת הלקסיקון תתבטא בעלייה במספר שמות העצם, התארים

והפעלים ומילות התפקוד.

ב. ימצא קשר חיובי בין הפקה של שמות עצם, תארים ופעלים,

ומילות תפקוד.

ג. גם בשפה העברית, ממוצע שמות העצם בלקסיקון יהיה גדול

יותר ממוצע התארים והפעלים ומילות התפקוד.

5. משתני רקע

א. לא ימצא קשר בין גודל הלקסיקון בהבנה ובהפקה והופעת פעולות ומחוות

לבין רקע סוציו-אקונומי.

ב. קשר בין מין לבין גודל אוצר המילים בהבנה ובהפקה: לבנות יהיה אוצר

מילים גדול יותר בהבנה ובהבעה מאשר לבנים.

3. שיטת המחקר

3.1 נבדקים

המדגם כלל 118 פעוטות בעלי התפתחות תקינה המתחנכים במעונות יום, אשר

אמותיהם דוברות עברית. גיל הילדים נע בין 12 חודשים לבין 24 חודשים כולל

($MD=19.01$ $SD=3.85$). ילדים בעלי התפתחות תקינה מתחילים להשתמש במילים

משמעותיות בסביבות יום הולדתם הראשון וממשיכים להשתמש במבטים בני מילה אחת

במהלך השנה השנייה לחייהם. המדגם זוהה במעונות יום באיזור המרכז בישראל. במעונות

היום מתחנכים ילדים בגילים שונים. חולקו שאלונים לאמהות דוברות עברית של פעוטות

בגילים המתאימים לצורכי המחקר (\pm שבועיים). לפי דיווחי האימהות, הנבדקים במדגם

בריאים ואינם סובלים מלקויות חושיות, מחלות התפתחותיות ודלקות אוזניים חוזרות. המדגם

כלל 68 בנים ו- 50 בנות.

מספר שנות הלימוד של האמהות נע בין 10 לבין 20 שנים, כאשר ממוצע שנות הלימוד היה 14.39 ($SD=2.38$). מספר שנות הלימוד של האבות נע בין 9 לבין 20 שנים, כאשר ממוצע שנות לימוד של האבות היה 13.97 ($SD=2.44$). הסטטוס התעסוקתי של ההורים חושב, לפי קראוס והרטמן (1994). ציון הסטטוס התעסוקתי של האמהות נע בין 0 לבין 94, כאשר הציון הממוצע היה בינוני - 52.93 ($SD=20.78$). גם ציון הסטטוס התעסוקתי של האבות נע בין 0 לבין 94, כאשר הציון הממוצע היה בינוני - 58.74 ($SD=24.08$). כלומר, הרמה הסוציו-אקונומית של הנבדקים נעה בין רמה נמוכה לרמה גבוהה, כאשר הרמה הסוציו-אקונומית הממוצעת היא בינונית. גודל המשפחות של הפעוטות שהשתתפו במדגם נע בין ילד אחד במשפחה לבין שישה ילדים במשפחה. המספר הממוצע של ילדים במשפחה היה 1.98. ראה נספח 1: סיכום נתוני הרקע של המדגם.

3.2 כלי המחקר

3.2.1 שאלון HCIDI-WG

במחקר הנוכחי נעשה שימוש בשאלון HCIDI-WG שהותאם לעברית במסגרת מחקר זה. שאלון HCIDI-WG בעברית מבוסס על שאלון MB-CDI-WG בשפה האנגלית. לשאלון HCIDI-WG שני חלקים. בחלק הראשון 'מילים ראשונות' ארבעה סעיפים. בשני הסעיפים הראשונים מתבקש ההורה לסמן, מתוך רשימה סגורה, מה הילד מבין. בסעיף א' ההורה מסמן האם הילד מגיב לקריאה בשמו, ל"אסור" ל"הנה אמא" או "אבא". בסעיף ב' ההורה מסמן האם הילד מבין הוראות הניתנות בדרך כלל לילדים (למשל, "שקט בבקשה", "תיזהר", "מחא כפיים") ושאלות (למשל, "אתה רעב?", "אתה עייף?", "רוצה לצאת לטיול?"). בסעיף ג' מתוארות שלוש התנהגויות של תחילת הדיבור אצל ילדים. ההורה מתבקש לסמן מה הילד כבר עושה. בסעיף ד' מופיעה רשימה של 443 מילים המחולקות ל- 19 קטגוריות סמנטיות. על ההורה לסמן בטורים המיועדים לכך אילו מילים הילד מבין ואילו מילים הילד מבין וגם

אומר. בחלק השני של השאלון, 'פעולות ומחוות', על ההורה לזהות ולסמן אילו מחוות ופעולות הילד עושה ואילו משחקים סימבוליים כבר נצפו אצל הילד. לשאלון שני נוסחים: נוסח לבנים בלשון זכר; ונוסח לבנות בלשון נקבה. (ראה נספח 2: שאלון הורים HCIDI-WG).

בהתאמת השאלון לשפה העברית נעשה נסיון ליצור שאלון דומה ככל שניתן לשאלון

MB-CDI-WG המקורי, תוך התאמתו לתרבות הישראלית ולשפה העברית. תהליך ההתאמה כלל מספר שלבים. ראשית, תרגום כפול מאנגלית לעברית, ומעברית חזרה לאנגלית. התרגום התבצע על ידי שתי דוברות עברית כשפת אם המתמחות בתחום התפתחות מוקדמת של שפה. שנית, תרגום מאנגלית לעברית על ידי דוברת אנגלית כשפת אם. לבסוף, הותאמו כל נסחי התרגום ועוצב נוסח אחד. שאלות המתארות התנהגויות אוניברסליות תורגמו. הוסרו פריטים שאינם מתאימים לתרבות ולשפה העברית, ונוספו פריטים המתאימים לתרבות ולשפה העברית. להלן פירוט של תהליך ההתאמה של השאלון.

התאמה לעברית של חלק 1: מילים ראשונות

השאלות בחלק הראשון, סעיפים א'-ג' של שאלון MB-CDI-WG המקורי בשפה האנגלית תורגמו לעברית. שאלות אלו מתייחסות להתנהגויות אוניברסליות של הבנת משפטים פשוטים ותחילת הדיבור.

התאמת רשימת אוצר המילים (סעיף ד' בחלק 1) לעברית

כאמור, שאלון MB-CDI המקורי באנגלית כולל שני שאלונים: שאלון לבוגרים (MB-CDI-WS) ושאלון לצעירים (MB-CDI-WG). בשני השאלונים מופיעה רשימת אוצר מילים. הרשימה בשאלון המיועד לצעירים קצרה יותר מהרשימה המופיעה בשאלון המיועד לבוגרים, אך מבוססת עליה. שאלון MB-CDI-WS המיועד לבוגרים כבר הותאם לעברית ונבדק במחקר רחב היקף בישראל (Maital et al., 2000). כדי להתאים לעברית את רשימת המילים המופיעה בשאלון MB-CDI-WG המיועד לצעירים, נערכה השוואה בין רשימות אוצר המילים המופיעות בשאלונים באנגלית לבין רשימת אוצר המילים בשאלון המיועד לבוגרים בעברית (HCIDI-WS).

ראשית, הוששו שתי רשימות המילים בשאלונים באנגלית. מטרת ההשוואה היתה לזהות אילו מילים הוסרו מהרשימה הארוכה בשאלון לבוגרים ליצירת הרשימה הקצרה בשאלון לצעירים, ואילו מילים מופיעות בשתי הרשימות. ההשוואה העלתה שכל 396 המילים המופיעות ברשימת אוצר המילים בשאלון באנגלית המיועד לצעירים (MB-CDI-WG) לקוחות מתוך רשימת אוצר המילים הארוכה יותר (608 מילים) בשאלון באנגלית המיועד לבוגרים (MB-CDI-WS). 212 מילים שמופיעות ברשימת אוצר המילים בשאלון באנגלית המיועד לבוגרים (MB-CDI-WS), אינן מופיעות ברשימת אוצר המילים בשאלון באנגלית המיועד לצעירים (MB-CDI-WG). כדי ליצור רשימת מילים בשאלון המיועד לצעירים בעברית, יש להסיר מילים אלו מרשימת אוצר המילים הקיימת בשאלון בעברית המיועד לבוגרים (HCIDI-WS).

בשלב השני, כדי לבדוק אילו מילים יש להסיר מרשימת המילים הקיימת בשאלון בעברית המיועד לבוגרים (HCIDI-WS), תורגמו לעברית 212 המילים שמופיעות בשאלון לבוגרים (MB-CDI-WS) ואינן מופיעות בשאלון לצעירים (MB-CDI-WG) באנגלית. בשלב השלישי, הושוותה הרשימה של 212 המילים המתורגמות לעברית והמיועדות להסרה עם רשימת אוצר המילים הארוכה בשאלון בעברית המיועד לבוגרים (HCIDI-WS). חשוב לציין שרשימת אוצר המילים בשאלון בעברית המיועד לבוגרים (HCIDI-WS) אינה זהה לרשימה באנגלית. לכן, נמצאה התאמה של 151 מילים בלבד. בשלב זה הוסרו מרשימת אוצר המילים הארוכה בשאלון בעברית המיועד לבוגרים (HCIDI-WS) 151 מילים התואמות את המילים שהוסרו באנגלית.

בנוסף, כדי לבדוק אילו מילים הן ייחודיות לשאלון בעברית ואינן מופיעות בשאלונים באנגלית, תורגמה לאנגלית רשימת המילים של השאלון המיועד לבוגרים בעברית (HCIDI-WS), והשוותה עם השאלונים באנגלית. נמצא כי קיימות 115 מילים ברשימת אוצר המילים בשאלון בעברית אשר הן ייחודיות לה.

כעת רשימת אוצר המילים של השאלון בעברית המיועד לבוגרים (HCIDI-WS), המונה 602 מילים, חולקה למספר רשימות: א. 151 מילים התואמות את המילים שהוסרו

באנגלית. ב. 115 מילים שהן ייחודיות לרשימת אוצר המילים בשאלון המיועד לבוגרים בעברית. ג. 336 מילים שתואמות למילים המופיעות ברשימת אוצר המילים בשאלון באנגלית המיועד לצעירים (MB-CDI-WG).

בהתייעצות עם מומחית להתפתחות שפה, הוחלט אילו מבין המילים שהן ייחודיות לרשימת אוצר המילים המופיעה בשאלון בעברית, יש להוסיף לרשימת המילים שתואמות למילים המופיעות ברשימה של השאלון באנגלית המיועד לצעירים (MB-CDI-WG). בנוסף, הוחלט על מספר שינויים ברשימות המילים כך שהרשימה הסופית תתאים מבחינה תרבותית ושפתית לילדים ישראלים דוברי עברית. (השינויים מופיעים בנספח 3: סיכום השינויים ברשימת אוצר המילים של שאלון MB-CDI-WG בעת התאמתו לעברית ויצירת רשימת אוצר המילים של שאלון HCIDI-WG).

התקבלה רשימת מילים המונה 443 מילים. הרשימה שהתקבלה חולקה לקטגוריות סמנטיות באופן דומה לחלוקה של רשימת המילים באנגלית בשאלון המיועד לצעירים. המילים חולקו ל- 19 קטגוריות סמנטיות. (ראה נספח 2: שאלון HCIDI-WG)

התאמת חלק 2 : פעולות ומחוות

תהליך ההתאמה לעברית של חלק 2, פעולות ומחוות, החל בתרגומו מאנגלית לעברית. בעת התאמת חלק זה עלו מספר סוגיות: מהי מחווה? מה ההבדל בין מחווה לבין חיקוי? כיצד ניתן לסווג פעולות ומחוות לקטגוריות נפרדות? ההבחנה בין התנהגות מוטורית כללית וחיקוי לבין מחווה היא שמטרת המחווה היא להביע כוונה תקשורתית ולהעביר משמעות שניתן לפרשה באופן עקבי. בעת התאמת חלק זה לעברית עמדה לנגד עינינו השאלה האם מטרת ההתנהגות המתוארת היא להביע כוונה תקשורתית?

סיווג הפעולות והמחוות לקטגוריות היווה קושי נוסף בעת התאמת חלק זה. בשאלון המקורי באנגלית מופיעות שש קטגוריות של פעולות ומחוות: מחוות תקשורתיות ראשונות, משחקים ורוטינות, פעולות בעזרת חפצים, פעולות שקשורות למשחק כאילו "אבא ואמא",

חיקוי פעולות אחרות של מבוגרים, והעמדת פנים עם חפצים. בעת ההתאמה לעברית התעורר קושי, למשל, בהבחנה בין חיקוי פעולות של מבוגרים לבין פעולות בעזרת חפצים. ילדים מבצעים פעולות בעזרת חפצים כשהם מחקים מבוגרים. בעקבות סוגיות אלו נערכו מספר שינויים בחלק זה בעת התאמתו לעברית. להלן פירוט השינויים והסיבות לעריכתם:

1. מחוות הכוללות תנועות גוף של הילד להבעת רצונותיו אוחדו תחת הסעיף הראשון:
א' תנועות גוף (מחוות/ג'סטות). סעיף זה דומה לסעיף א' מחוות תקשורתיות ראשונות בשאלון MB-CDI-WG באנגלית פרט למספר שינויים:
א. הוסר פריט 10 - שולח נשיקות ממרחק. פריט זה הוסר כיוון שההתנהגות המתוארת מושפעת מגורמים רגשיים. ייתכן והסיבה להופעת התנהגות זו, או אי-הופעתה, אצל ילד מסויים אינה קשורה ליכולות תקשורת ושפה.
ב. נוספו שלושה פריטים לסעיף זה שהופיעו בסעיף ג' פעולות עם חפצים בשאלון המקורי באנגלית: מניח את הראש על הידיים ועוצם עיניים כאילו הוא ישן; נושף כדי לסמן שמשוהו חם; עושה תנועה של הרחה כשהוא רואה פרחים או תמונות של פרחים. פריטים אלו מתאימים יותר לסעיף א' תנועות גוף (מחוות/ג'סטות) מאשר לסעיף שכותרתו 'פעולות עם חפצים' כיוון שהם מתארים מחוות שאינן מערבות חפצים.
2. סעיף ב' משחקים כולל רשימה של משחקים שילדים נוהגים לשחק.
א. שני פריטים המופיעים בסעיף זה בשאלון באנגלית תורגמו: משחק ב"קוקו"; ומשחק תופסת.
ב. הושמטו פריטים שאינם מתאימים מבחינה תרבותית: play patty cake; play "so big". כמו כן, הושמטו פריטים שהוחלט כי אינם מתאימים לשאלון מכיוון שהם אינם מעידים על התפתחות תקשורת ושפה: שר; רוקד.
ג. נוספו לסעיף זה פריטים חדשים. ראשית, נוספו פריטים המתארים התנהגות הקשורה לתרבות ולשפה העברית: משחק ב"ידיים למעלה"; משחק ב"סבתא

- בישלה דייסה". שנית, נוספו פריטים הקשורים למשחקים שילדים נוהגים לשחק: משחק בכדור; בונה בקוביות; משחיל מגדל טבעות; מרכיב פאזל של 3 חלקים; מרכיב פאזל של 5 חלקים; מרכיב פאזל של 10 חלקים או יותר.
3. סעיף ג' פעולות בעזרת חפצים או צעצועים אחד עם סעיף ה' חיקוי פעולות אחרות של מבוגרים (בעזרת צעצועים או חפצים אמיתיים) שהופיע בשאלון MB-CDI-WG באנגלית. כותרת הקטגוריה החדשה היא 'פעולות בעזרת חפצים או צעצועים'. הסיבה לאיחוד שתי הקטגוריות היא שחלק גדול מהפריטים שהופיעו בקטגוריה אחת התאימו גם לאופי הפריטים שהופיעו בקטגוריה השנייה.
- א. לאחר איחוד הקטגוריות הוסרו מספר פריטים. ראשית, הוסרו פריטים הקשורים לפעולות שאינן מחוות: מנגב את הפנים או הידיים עם מגבת; חובש כובע; נועל נעל או גורב גרב; רוחץ כלים; חופר עם את; מנסה להשתמש במסור; שואב אבק. הוסר הפריט: 'זורק כדור' כיוון שפריט זה הופיע ב'משחקים' כ'משחק בכדור'. הפריטים: "נוהג" ברכב על ידי סיבוב הגה; משקה עציצים; ומחזיק מטוס ועושה כאילו הוא טס שונו והותאמו לקטגוריה האחרונה 'העמדת פנים עם חפצים' (ראה סעיף 5 בהמשך).
- ב. כאמור, שלושה פריטים הועברו לסעיף א' תנועות גוף (מחוות) כיוון שפריטים אלו מתארים מחוות ולא פעולות בעזרת חפצים או צעצועים: מניח את הראש על הידיים ועוצם עיניים כאילו הוא ישן; נושף כדי לסמן שמשוה חם; עושה תנועה של הרחה כשהוא רואה פרחים או תמונות של פרחים.
- ג. שני פריטים הועברו לסעיף ד' פעולות שקשורות למשחק כאילו "אבא ואמא": מוזג נזל דמיוני ממכל אחד לאחר; מערבב נזל דמיוני בכוס או סיר עם כף. ההנחה היא שילד המבצע פעולות אלו משחק כאילו "אבא ואמא".
4. בסעיף ד' פעולות שקשורות למשחק כאילו "אבא ואמא" תורגמו כל 13 הפריטים שהופיעו בשאלון MB-CDI-WG באנגלית. פריט 12 שונה מ'מדבר אל הבובה או

הדובי' ל'כועס על הבובה או הדובי'. לסעיף זה בשאלון HCDI-WG נוספו מספר

פריטים:

א. כאמור שני פריטים שהועברו מסעיף ג' פעולות בעזרת חפצים, נוספו לסעיף

ד' פעולות שקשורות למשחק כאילו "אבא ואמא": מוזג נוזל דמיוני ממכל

אחד לאחר; מערבב נוזל דמיוני בכוס או סיר עם כף.

ב. פריטים חדשים שנוספו לרשימה: מכין שתיה לבובה או לדובי; מכין משקה

דמיוני, מוזג לכלי ונותן לבובה או לדובי לשתות; משכיב בובה או דובי

במיטה, מכסה את הבובה או הדובי ומכבה את האור; מסדר כלי אוכל ונותן

לבובה או לדובי לאכול; מכניס בובה קטנה למכונית ומסיע אותה; מלביש

בובה או דובי, מכניס למכונית ומסיע לכיוון הבית; מנסה לבדוק בובה או דובי

עם כלי רופא מפלסטיק. הסיבה להוספת הפריטים היא רצון לכלול בשאלון

פריטים המתארים גם משחק סימבולי.

5. הסעיף האחרון של שאלון MB-CDI-WG כלל שאלה פתוחה בה נתבקשו ההורים

לתאר מקרים שבהם צפו בילדם משתמש בחפץ מסויים כתחליף לחפץ אחר. בשאלון

HCDI-WG בעברית הוחלט לשמור על המבנה הסגור של השאלון. הומצאה רשימה

של פעולות של העמדת פנים עם חפצים. כדי לשמור על אופי השאלון, חלק

מהפריטים בסעיף זה מציגים צורה מורכבת יותר של פעולות שהופיעו בשאלון

המקורי. למשל, במקום הפריט: "לנהוג" ברכב על ידי סיבוב הגה, חובר הפריט:

מסובב הגה צעצוע או מכסה של סיר כדי להראות שהוא נוהג ברכב. במקום הפריט:

'משקה עציצים', חובר הפריט: לוקח כלי כל שהוא בלי מים ומראה כאילו הוא משקה

עציצים. במקום הפריט: 'מחזיק מטוס ועושה כאילו הוא טס' חובר הפריט: מחזיק

מטוס צעצוע או חפץ אחר ועושה כאילו הוא מטוס מטוס. כל הרשימה המופיעה

בסעיף ה' העמדת פנים עם חפצים היא מקורית לשאלון HCDI-WG ואינה

מתורגמת.

שאלון HCDI-WG מופיע בנספח 2.

3.2.2 אופן צייון הכלי

חלק 1: מילים ראשונות

- א. סימנים ראשונים של הבנה – בחלק זה כל נבדק קיבל נקודה עבור כל משפט שסומן. הציון עבור חלק זה נע בין 0-3.
- ב. הבנת משפטים – גם בחלק זה כל נבדק קיבל נקודה עבור כל משפט שסומן. הציון עבור חלק זה נע בין 0-26. חושב אחוז המשפטים שסומנו מסך כל המשפטים בסעיף זה כדי שניתן יהיה להשוות בין חלקים שונים בשאלון, שגודלם שונה.
- ג. תחילת הדיבור – מכיוון שההתנהגויות המתוארות בחלק זה שונות מאוד זו מזו, הוחלט שכל שאלה תצוין בנפרד. כלומר יצוין בנפרד האם הנבדק עושה/ לא עושה את כל אחת משלוש ההתנהגויות המתוארות.
- ד. רשימת אוצר המילים – בחלק זה ההורים סימנו את המילים מתוך הרשימה שהילד מבין ואת המילים מתוך הרשימה שהילד מבין ואומר. ישנם שני ציונים לחלק זה: אוצר המילים בהבנה ואוצר המילים בהפקה.
- צייון אוצר המילים בהפקה התבצע כך: בחלק זה כל נבדק קיבל נקודה עבור כל מילה שסומנה בעמודה השמאלית כ"מבין ואומר". סוכמו הנקודות בכל קטגוריה ובחלק ד' כולו. מכיוון שמספר המילים בכל קטגוריה שונה, לא ניתן להשוות בין הקטגוריות אם משתמשים במספרים מוחלטים. לכן, חושב אחוז המילים שסומנו בכל קטגוריה מסך כל המילים בקטגוריה. כך ניתן להשוות בין הקטגוריות. בנוסף, התקבל ציון כללי המשקף את אחוז המילים שסומנו בסך כל חלק ד' מכלל המילים בחלק זה.
- צייון אוצר המילים בהבנה התבצע כך: ההורים סימנו אילו מילים מרשימת אוצר המילים הילד שלהם מבין (ולא אומר) ואילו מילים הילד שלהם מבין ואומר. מכיוון שהבנה כוללת הן את המילים שהילד מבין ולא אומר והן את המילים שהילד אומר, סוכמו שני הטורים. כל נבדק קיבל נקודה עבור כל מילה שסומנה, בין אם היא סומנה כמילה שהילד מבין ובין אם היא סומנה כמילה שהילד מבין ואומר. גם בחלק זה חושב אחוז המילים שסומנו

בכל קטגוריה מסך כל המילים בקטגוריה. בנוסף, חושב ציון כללי המשקף את אחוז המילים שסומנו בסך כל חלק ד' מכלל המילים בחלק זה.

חלק 2: פעולות ומחווות

בחלק זה כל נבדק קיבל נקודה עבור כל התנהגות שסומנה. סוכמו הנקודות בכל קטגוריה בנפרד ובסך כל חלק 2. בנוסף, חושב אחוז ההתנהגויות שסומנו כדי שניתן יהיה להשוות בין הקטגוריות השונות בגודלן. חושב ציון כללי המשקף את אחוז המילים שסומנו בסך כל חלק 2 מכלל המילים בחלק זה.

3.2.3 שאלון רקע

נתוני הרקע של הנבדקים נאספו באמצעות שאלון אשר כלל שאלות על השכלת ההורים, תעסוקת ההורים, מספר החדרים בבית, מספר הילדים ובעיות בריאותיות והתפתחותיות של הילד ואחיו. שאלון הרקע מופיע בנספח 2: שאלון הורים HCDI-WG.

3.3 הליך המחקר

לכל שאלון צורף דף הסבר על המחקר שכלל נתונים על: מטרת המחקר, שמות החוקרים, הליך המחקר והבטחה על שמירת סודיות. (ראה נספח 3: שאלון HCDI-WG). מנהלות של מעונות יום במרכז הארץ כונסו והשתתפו בהרצאה בנושא התפתחות תקשורת ושפה והצורך בשאלון הורים להערכת שפה בשלב החד מילי. מנהלות שהביעו נכונות להשתתף במחקר נתבקשו למסור רשימה של ילדים בני 24-12 חודשים, המתחנכים במעון היום שבניהולן, שהאימהות שלהם דוברות עברית. בהתאם לרשימות שנמסרו על ידי המנהלות, חולקו להן שאלונים לבנים ולבנות בהתאם. חלוקת השאלונים למנהלות נעשתה על ידי סטודנטיות שהשתתפו בקורס על התפתחות שפה ועברו הכשרה לשם כך. הסטודנטיות קראו את השאלון יחד עם המנהלות וענו על שאלותיהן. המנהלות נתבקשו לדאוג שהשאלונים יוחזרו לא יאוחר משבועיים לאחר מסירתם להורים. המנהלות העבירו את השאלונים לאמהות של ילדים במעון, סייעו להן במידת הצורך ואספו את השאלונים כעבור

שבועיים.

השאלון הועבר למדגם כולל של 302 אמהות לתינוקות בגיל 24-12 חודשים \pm

(שבוע). האימהות נתבקשו למלא את השאלון ולהחזירו כעבור שבועיים.

180 שאלונים הוחזרו – מתוכם 118 השתתפו במחקר. 62 שאלונים נפסלו מהסיבות

הבאות: אי התאמה מבחינת גיל, בעיות רפואיות שונות (למשל מחלות התפתחותיות, לקויות

חושיות ודלקות אוזניים חוזרות), ילדים ששפת אמם אינה עברית, ושאלונים שלא מולאו

כראוי.

4. תוצאות

4.1 שאלון HCIDI-WG ככלי להערכת שפה בשלב החד מילי

סעיף זה בפרק התוצאות עוסק במספר נושאים: מהימנות השאלון; ניתוח פריטים-

האם הפריטים המופיעים בשאלון מבחינים בין ילדים בעלי אוצר מילים גדול לבין ילדים בעלי

אוצר מילים קטן; קביעת נורמות ובדיקת הגיל המתאים להעברת השאלון.

מהימנות פנימית של שאלון HCIDI-WG

על מנת לבדוק את מהימנות השאלון בוצע חישוב α של קרונברך. חישוב זה בודק את

העקביות הפנימית של הפריטים בשאלון, כלומר את ההנחה שהפריטים בודקים את אותה

התכונה. חישוב העקביות נעשה על ידי חישוב שונות הפריטים במבחן כולו ושונות של כל

פריט בנפרד. הערכים של α של קרונברך נעים בין 0-1 כאשר ככל שהציון גבוה יותר כך

הפריטים בעלי עקביות פנימית גבוהה יותר. חישוב α של קרונברך נעשה עבור חלקים בשאלון

הכוללים שמונה פריטים או יותר. בחלק 1 של השאלון נבדקו סעיף ב' הבנת משפטים, סעיף

ד' כולו (כולל כל קטגוריה בסעיף זה). חלק 2, פעולות ומחוות, נבדק כולו (כולל כל

הקטגוריות בחלק זה).

המהימנות בסעיף ב' הבנת משפטים היא 0.93. ערך זה מצביע על עקביות פנימית

גבוהה מאוד של הפריטים בסעיף. כלומר, הסעיף כולו בודק את אותה התכונה.

ערכי המהימנות הפנימית של הקטגוריות השונות בסעיף ד', אוצר המילים, מופיעים

בטבלה להלן.

טבלה 1: מהימנות (α של קרונברך) הקטגוריות השונות בסעיף ד' אוצר המילים

קטגוריה	מהימנות (α של קרונברך)
קולות	.93
שמות בעלי חיים	.98
תחבורה	.93
צעצועים	.94
מאכלים ומשקאות	.98
בגדים	.96
חלקי גוף	.97
רהיטים וחדרים	.98
בבית	.98
בחוץ ומקומות	.97
אנשים	.88
מצבים ואירועים	.96
פעולות	.99
מילות זמן	.93
מילות תיאור	.98
כינויים	.91
מילת שאלה	.90
מילות יחס/מקום	.91
כמויות	.91
סה"כ אוצר מילים	.99

ניתן לראות שמהימנות הקטגוריות השונות בסעיף ד' אוצר המילים גבוהה מאוד ונעה בין .98-.88, כאשר המהימנות של סה"כ אוצר המילים הוא .99. כלומר, הפריטים המופיעים בסעיף זה בודקים את אותה התכונה. חשוב לציין שהנוסחה לחישוב α של קרונברך לוקחת בחשבון את מספר הפריטים עליהם נערכת בדיקת המהימנות. המהימנות הגבוהה שהתקבלה בסעיף ד' קשורה לכמות הגדולה של מספר הפריטים. ככל שמספר הפריטים הוא רב יותר, ערכי המהימנות (α של קרונברך) שמתקבלים גבוהים יותר. כיוון שהקטגוריות בחלק ד' גדולות, וכיוון שחלק ד' כולו כולל מספר רב של פריטים, הערכים שהתקבלו כה גבוהים.

טבלה 2: מהימנות (α של קרונברך) של הקטגוריות השונות בחלק 2 פעולות ומחוות

קטגוריה	מהימנות (α של קרונברך)
תנועות גוף	.84
משחקים	.75
פעולות בעזרת חפצים או צעצועים	.88
פעולות שקשורות למשחק כאילו "אבא ואמא"	.94
העמדת פנים עם חפצים	.65
סה"כ פעולות ומחוות	.96

ברוב הקטגוריות בחלק II של השאלון, פעולות ומחוות, המהימנות הפנימית היא גבוהה, כך שפרט לקטגוריה 'העמדת פנים עם חפצים' המהימנות נעה בין 75-94. כאשר המהימנות עבור סך כל הפעולות והמחוות היא- 96. הערכים שהתקבלו בחלק זה של השאלון נמוכים מאלו שהתקבלו עבור אוצר המילים. ייתכן והסיבה לכך היא שהקטגוריות בחלק זה מונות מספר קטן יותר של פריטים והחלק כולו קטן יותר מחלק ד' אוצר המילים. חשוב לציין שבכל הקטגוריות לא נמצא פריט שפוגע במהימנות של הקטגוריות, כלומר שהסרתו תעלה את המהימנות של הקטגוריה כולה. המהימנות בקטגוריות 'העמדת פנים עם חפצים' בחלק זה נמוכה יחסית לשאר: 65. חלק זה שונה מהסעיף המקביל בשאלון MB-CDI-WG המקורי באנגלית. בשאלון באנגלית הוצגה שאלה פתוחה בעוד שבשאלון הנוכחי חוברו שמונה פריטים סגורים. מכיון שלא נמצא, גם בחלק זה, פריט שפוגע במהימנות של הקטגוריה אין פריט בודד שניתן להסיר כדי להגדיל את מהימנות קטגוריה זו. לכן, ייתכן שכדי להגדיל את המהימנות הפנימית של סעיף זה יש לשקול להוסיף לו פריטים.

4.1.1 ניתוח פריטים מבחינים

חלק מרכזי בשאלון HCDI-WG הוא רשימת אוצר המילים. מטרת רשימה זו היא להעריך את גודל אוצר המילים של הילדים. רשימת מילים ארוכה מדי עלולה לתסכל את ההורים ולהכביד עליהם. לכן, חשוב שכל המילים המופיעות ברשימה זו יתרמו להערכת אוצר המילים ויבחינו בין ילדים בעלי אוצר מילים גדול לבין ילדים בעלי אוצר מילים קטן. נערכו מספר עיבודים על מנת לבדוק האם כל המילים המופיעות ברשימת אוצר המילים הינן מילים מבחינות. ראשית, לא נמצאו מילים שאף נבדק לא רכש וכן לא נמצאו מילים שנרכשו על ידי כל הנבדקים. שנית, נבדק האם ישנן מילים שנאמרות הן על ידי ילדים שאוצר המילים שלהם הוא מצומצם והן על ידי ילדים שאוצר המילים שלהם הוא נרחב. לשם כך חולקו הנבדקים ונוצרו שתי קבוצות: "חלשים" - ילדים שציוני אוצר המילים שלהם בהפקה הוא ברבעון התחתון; ו"חזקים" - ילדים שציוני אוצר המילים שלהם בהפקה הוא ברבעון העליון. הוחלט שמילים "מבחינות" הן מילים הנאמרות רק על ידי אחת הקבוצות ("חזקים" או

"חלשים").

לא נמצאו מילים שנאמרו על ידי שתי הקבוצות. כל המילים נאמרו רק על ידי קבוצת ה"חזקים". נמצא ששתי מילים נאמרו על ידי מספר רב ביותר של נבדקים (76% מהנבדקים): "אור" ו"הב הב". מילים אלו נאמרו על ידי כל ה"חזקים" ואחוז קטן מה"חלשים" (כ-5%). אם כן, הממצאים הראו שכל המילים המופיעות בשאלון הן מילים המבחינות בין ילדים בעלי אוצר מילים גדול לבין ילדים בעלי אוצר מילים קטן.

4.1.2 קביעת נורמות התפתחותיות ומציאת הגיל המתאים להעברת השאלון

מטרת השאלון היא, כאמור, להעריך שפה בשלב החד מילי. שפה הינה יכולת המתפתחת עם העלייה בגיל. כדי לבדוק האם קיים מתאם בין גיל לבין התפתחות מוקדמת של הלקסיקון, כפי שהיא נבדקת בשאלון, נערך חישוב של מתאמי פירסון בין גיל לבין גודל אוצר המילים בהבנה ובהפקה והופעת פעולות ומחוות. בנוסף, מתאמי פירסון נערכו על מנת לבדוק האם קיימים קשרים בין גודל אוצר המילים בהבנה ובהפקה והופעת פעולות ומחוות.

טבלה 3: מתאמים בין חלקי השאלון וגיל

גיל	סה"כ אוצר מילים בהבנה	סה"כ אוצר מילים בהפקה
סה"כ אוצר מילים בהבנה	.676**	
סה"כ אוצר מילים בהפקה	.652**	.800**
סה"כ פעולות ומחוות	.689**	.808**
		.684**

** $p < .001$

מהלוח ניתן לראות כי נמצא קשר חיובי מובהק (ברמת מובהקות $p < .001$) בין גיל לבין אוצר המילים בהבנה, אוצר המילים בהפקה והופעת פעולות ומחוות. בנוסף, נמצאו קשרים חיוביים ומובהקים (ברמת מובהקות $p < .001$) בין אוצר המילים בהבנה לבין אוצר המילים בהפקה. כמו כן, נמצאו קשרים חיוביים ומובהקים (ברמת מובהקות $p < .001$) בין אוצר המילים בהבנה ובהפקה לבין הופעת פעולות ומחוות. חשוב לציין שנמצאו קשרים חיוביים ומובהקים (ברמת מובהקות $p < .001$) בין כל חלקי השאלון לבין עצמם ובין כל חלקי

השאלון לבין גיל. אם כן, ההשערה שימצא קשר חיובי בין גיל הילד לבין גודל אוצר המילים בהבנה ובהפקה, אוששה. נמצא שעם העלייה בגיל גדל אוצר המילים בהבנה ובהפקה. כמו כן ההשערה שעם העלייה בגיל מתרחשת עליה בשימוש בפעולות ומחזות אוששה.

לאחר שנמצא קשר חיובי ומובהק בין גיל לבין הציונים שהתקבלו בחלקים השונים של השאלון, יש לבדוק מהם הציונים של הנבדקים ולאיזה גיל מתאימים החלקים השונים בשאלון, זאת על מנת שניתן יהיה להבחין בין ילדים המראים יכולות שונות של תקשורת ושפה. כדי לדעת האם ילד מסוים מראה יכולות נורמטיביות של תקשורת ושפה, יש להשוות את הציונים שלו לציונים של קבוצת בני גילו. מהספרות עולה שקיימת שונות גדולה ביכולות תקשורת ושפה של ילדים בשלב החד מילי (למשל, Bornstein et al., 2004; Fenson, Bates, Dale, Goodman, Reznick, and Thal, 2000). לכן, הציפייה היא שמדדי הפיזור של ציוני הנבדקים בחלקים השונים של השאלון ישיקפו שונות זו. ההחלטה לאיזה גיל מתאים כל סעיף התקבלה על סמך ציפייה זו. כאשר טווח הציונים של קבוצת גיל מסויימת הוא גדול יחסית לקבוצות הגיל האחרות וכאשר החציון והממוצע הם בסביבות 50% מהפריטים באותו חלק, ניתן להסיק שהחלק מתאים לקבוצת גיל זו.

על מנת לקבוע נורמות התפתחותיות בעזרת שאלון ההורים וכדי לבדוק לאיזה גיל מתאים השאלון, נבדקו מהן התפלגויות הציונים של ילדים בגילים שונים בחלקים השונים של השאלון. לשם כך הנבדקים חולקו לשלוש קבוצות גיל: 12-16 חודשים ($n=34$), להלן ה"צעירים"; 17-20 חודשים ($n=40$), להלן "גיל הביניים"; 21-24 חודשים ($n=44$), להלן ה"בוגרים". בחלק זה של פרק התוצאות יוצגו התפלגויות הציונים בחלקים השונים של השאלון, לפי סדר הופעתם בשאלון.

בכל חלקי שאלון HCIDI-WG לא מופיעה עמודה בה ההורים יכולים להצהיר שהילד לא עושה את הפעולה המתוארת. כלומר, כאשר ההורים רוצים לציין שילדם לא מתנהג עדיין באופן המתואר, הם משאירים את הפריט ריק – ללא סימון. יכול להיווצר מצב בו ההורים אינם מסמנים פריט מסוים כיוון שהם מדלגים על חלק בשאלון ולא ממלאים

אותו כראוי. אין אפשרות לדעת אילו פריטים הושארו ללא סימון בשל הצהרה שהילד עדיין לא מבצע את ההתנהגות המתוארת, ואילו פריטים הושארו ללא סימון כיוון שההורה לא מילא את השאלון כראוי. סוגיה זו נבחנה לאורך השאלון כולו, והתעוררה בעיה בסעיף א' בלבד. סעיף א', סימנים ראשונים של הבנה, הוא הסעיף הראשון המופיע בשאלון. סעיף זה ממוקם בחלקו העליון של השאלון, והוא אינו בולט. ייתכן והורים רבים לא התייחסו לסעיף זה והתחילו לסמן את השאלון בסעיף ב'.

סעיף א' כולל תיאור של שלוש התנהגויות: תגובה של הילד לקריאה בשמו, תגובה של הילד ל"אסור" וחיפוש הילד את הוריו כשהוא שומע "הנה אמא/אבא". ההורים נדרשו לסמן את ההתנהגויות שילדם כבר עושה. להלן טבלה המסכמת את מדדי הפיזור שהתקבלו בסעיף זה. הטבלה מסכמת את התוצאות שהתקבלו באחוזים ובמספרים גולמיים.

טבלה 4: פיזור ציוני הילדים מקבוצות הגיל השונות בסעיף א' סימנים ראשונים של הבנה (הנתונים מוצגים במספרים מוחלטים ובאחוזים)

	12-16	17-20	21-24	סה"כ
N	34	40	44	118
ממוצע	2.94 (98%)	2.93 (97.5%)	2.66 (88.6%)	2.83 (94.3%)
חציון	3 (100%)	3 (100%)	3 (100%)	3 (100%)
סטיית תקן	.24 (7.96%)	.47 (15.81%)	.96 (32.1%)	.67 (22.35%)
מינימום	2 (66.67%)	0	0	0
מקסימום	3 (100%)	3 (100%)	3 (100%)	3 (100%)

מהטבלה עולות תוצאות המנוגדות לציפיות. מצטיירת תמונה המצביעה על כך שהצעירים לכאורה מראים יותר סימנים ראשונים של הבנה מאשר הבוגרים. תוצאות אלו נובעות כנראה מאי מילוי השאלון כראוי. יש לנסות לשנות את מיקום הסעיף למקום בולט יותר בשאלון. כמו כן יש להוסיף לשאלון בסעיף זה עמודה בה ההורים מצהירים שהילד לא מתנהג באופן המתואר. באופן זה כל הורה יצטרך לסמן במקום כלשהו על גבי השאלון וניתן יהיה לדעת מי מההורים לא מילא את השאלון כראוי. מכיוון שהנתונים שהתקבלו בסעיף זה לא הגיוניים לא נתייחס לחלק זה בהמשך פרק התוצאות.

בסעיף ב' (הבנת משפטים) מופיעים 26 הוראות הניתנות בדרך כלל לילדים (למשל, "שקט בבקשה", "תזזהר", "מחא כפיים") ושאלות (למשל, "אתה רעב?", "אתה עייף?", רוצה

לצאת לטיול?"). ההורים נתבקשו לסמן אילו משפטים הילד כבר מבין. כדי לקבוע נורמות, וכדי לבדוק לאיזה גיל מתאים סעיף זה, חושבו מדדי הפיזור. הטבלא הבאה מסכמת את פיזור ציוני הילדים מקבוצות הגיל השונות. הנתונים מוצגים באחוזים ובמספרים גולמיים.

טבלה 5: פיזור ציוני הילדים מקבוצות הגיל השונות בסעיף ב' הבנת משפטים (הנתונים מוצגים במספרים מוחלטים ובאחוזים)

	12-16	17-20	21-24	סה"כ
N	34	40	44	118
ממוצע	14.47 (55.7%)	23.28 (89.52%)	24.5 (94.23%)	21.19 (81.5%)
סטיית תקן	6.13 (23.6%)	3.3 (12.68%)	2.46 (9.47%)	5.93 (22.8%)
מינימום	3 (11.54%)	13 (50%)	17 (65.38%)	3 (11.54%)
מקסימום	25 (96.15%)	26 (100%)	26 (100%)	26 (100%)
אחוזונים 10	5.5 (21.15%)	18.10 (69.61%)	19.5 (75%)	11 (42.31%)
25	10 (38.5%)	23 (88.46%)	24 (92.3%)	18 (69.2%)
50	13.5 (51.9%)	24 (92.3%)	26 (100%)	23.5 (90.38%)
75	19.5 (75%)	26 (100%)	26 (100%)	26 (100%)
90	23.5 (90.38%)	26 (100%)	26 (100%)	26 (100%)

ניתן לראות שהמספר הממוצע של משפטים שמבינים הילדים עולה עם העלייה בגיל.

סטיית התקן של קבוצות הגיל השונות יורדת עם העלייה בגיל. בקבוצת הצעירים סטיית התקן היא הגבוהה ביותר. בקבוצה זו 50% מהילדים מבינים 51.9% מהמשפטים. הטווח בקבוצה זו הוא הגדול ביותר (90.38%-11.54% מהמשפטים). לעומת זאת, בקבוצת גיל הביניים והבוגרים מתרחש "אפקט תקרה" כאשר 50% מהילדים מבינים יותר מ-90% מהמשפטים ו-75% מהילדים מבינים את כל המשפטים בחלק זה. ניתן להסיק מתוצאות אלו שסעיף ב' הבנת משפטים הינו סעיף קל יחסית ולכן הוא מתאים להעברה לילדים בגיל 12-16 חודשים.

בסעיף ג', תחילת הדיבור, מופיעה רשימה של שלוש התנהגויות. ההורים נשאלים האם הילד חוזר אחר מילים שאומרים מבוגרים, מצביע על דברים ומנסה לומר מילים ואומר

את שמו. כדי למצוא נורמות וכדי לבדוק לאיזה גיל מתאים סעיף זה, חושב מספר ואחוז

הילדים מקבוצות הגיל השונות שעושים ולא עושים את ההתנהגויות המתוארות.

טבלה 6: אחוז הילדים שעשו את ההתנהגויות המתוארות בסעיף ג', תחילת הדיבור

אומר/ת את שמו/ה		מסתובב/ת בחדר, מצביע/ה על דברים ומנסה לומר מילים		חוזר/ת אחריכם על מילים או על חלק ממילים שאתם אומרים והוא/היא שומע/ת			
%	n	%	n	%	n		גיל
91.2	31	38.2	13	38.2	13	לא עושה	12-16
8.8	3	61.8	21	61.8	21	עושה	
100	34	100	34	100	34	סה"כ	
38.5	15	15	6	7.5	3	לא עושה	17-20
61.5	24	85	34	92.5	37	עושה	
100	39	100	40	100	40	סה"כ	
22.7	10	11.4	5	6.8	3	לא עושה	21-24
77.3	34	88.6	39	93.2	41	עושה	
100	44	100	44	100	44	סה"כ	
47.9	56	20.3	24	16.1	19	לא עושה	סה"כ
52.1	61	79.7	94	83.9	99	עושה	
100	117	100	118	100	118	סה"כ	

ניתן לראות שבקבוצת הצעירים אחוז הילדים שעשו את ההתנהגויות המתוארות:

חזרה אחר מילים, הצבעה וניסיון לומר מילים, ולהגיד את שמם, קטן מאחוז הילדים שעשו

אותן בקבוצת גיל הביניים. אחוז הילדים בקבוצת גיל הביניים שעשו התנהגויות אלו קטן

מאחוז הילדים שעשו אותן בקבוצת הבוגרים. ההתנהגות הראשונה, חזרה אחר מילים,

הופיע אצל 61.8% מהילדים בקבוצה הצעירים ואצל מעל ל- 90% מהילדים בקבוצות

הבינוניים והבוגרים (92.5% ו- 93.2% בהתאמה). כלומר, פריט זה מתאים ביותר לבדיקה

בקבוצת הצעירים. ההתנהגות השנייה, הצבעה וניסיון לומר מילים, נמצאה מעט מורכבת

יותר כיוון ש 85% ו- 88.6% מהילדים בקבוצת גיל הביניים והבוגרים (בהתאמה) הראו

התנהגות זו. לבסוף, ההתנהגות השלישית, להגיד את שמם, מסתמנת כמורכבת ביותר מבין

שלוש ההתנהגויות. רק 8.8% מהצעירים אמרו את שמם, 61.5% מקבוצת גיל הביניים ו-

77.3% מהבוגרים. מתוצאות אלו ניתן להסיק שאכן התחומים הנבדקים בסעיף זה מתאימים

מבחינת מורכבותם להכלל בכלי אבחוני המיועד להעברה בשנה השנייה לחיים.

בסעיף ד' בשאלון מופיעה רשימת אוצר המילים המונה 443 מילים הממוינות ל- 19

קטגוריות סמנטיות. בחלק זה ההורים מתבקשים לסמן אילו מילים הילד מבין בלבד, ואילו מילים הילד אומר. כדי לקבוע נורמות וכדי להחליט לאיזה גיל מתאים סעיף זה של השאלון חושב הממוצע, סטיית התקן והאחוזונים של ציוני הנבדקים בסעיף זה. הציונים עבור "מבין" כוללים את סך כל המילים שהילד מבין. כיוון שהילד מבין את המילים שהוא אומר, ציון זה כולל את המילים שסומנו כ"מבין" בשאלון ובנוסף המילים שסומנו כ"מבין ואומר".

טבלה 7: ממוצע, סטיית תקן ואחוזונים של הציונים הכלליים בסעיף ד' אוצר המילים בהבנה ובהפקה (הנתונים מוצגים במספרים מוחלטים ובאחוזים)

	12-16 (n=34)		17-21 (n=40)		21-24 (n=44)		סה"כ (n=118)	
	הבנה	הפקה	הבנה	הפקה	הבנה	הפקה	הבנה	הפקה
ממוצע	91.7 (20.8%)	11.4 (2.6%)	238.1 (53.9%)	104.9 (23.7%)	307.9 (69.7%)	189.7 (42.9%)	222 (50.2%)	109.6 (24.8%)
ס. תקן	82.1 (18.6%)	15.2 (3.4%)	97.6 (22.1%)	99.2 (22.4%)	108.7 (24.6%)	118.4 (26.8%)	131.2 (29.7%)	117.1 (26.5%)
מינימום	6 (1.3%)	0	42 (9.5%)	5 (1.1%)	50 (11.3%)	9 (2%)	6 (1.3%)	0
מקסימום	350 (79.2%)	65 (14.7%)	443 (100%)	417 (94.3%)	443 (100%)	398 (90%)	443 (100%)	417 (94.3%)
אחוזונים 10	13 (2.9%)	0	93.4 (21.1%)	9.3 (2.1%)	139 (31.4%)	29.5 (6.7%)	39.6 (9%)	3.9 (0.9%)
25	32.2 (7.3%)	2 (0.4%)	180.5 (40.8%)	28.7 (6.5%)	227.7 (51.5%)	90.5 (20.5%)	99.7 (22.6%)	11.2 (2.5%)
50	71.5 (16.2%)	6.5 (1.5%)	226.5 (51.2%)	70.5 (15.9%)	335 (75.8%)	187 (42.3%)	223.5 (50.6%)	63 (14.2%)
75	112.7 (25.5%)	13 (2.9%)	303.2 (68.6%)	117 (40%)	397 (89.8%)	296.2 (67%)	339.5 (76.8%)	205 (46.4%)
90	232.5 (52.6%)	33.5 (7.6%)	362.7 (82.1%)	256.9 (58.1%)	440.5 (99.7%)	359 (81.2%)	399.1 (90.3%)	307.5 (69.6%)

ניתן לראות שעם העלייה בגיל עולה אחוז המילים שהילד מבין ואומר. בנוסף, סטיית

התקן עולה גם היא עם העלייה בגיל. פירוט הציונים בקטגוריות השונות בסעיף זה מופיע

בנספח 4: ממוצע, חציון, טווח וסטיית תקן של ציוני הנבדקים בסעיף ד', רשימת אוצר

המילים, באחוזים.

בקבוצת הצעירים הציון החציון והציון הממוצע שהתקבלו בהבנה הם פחות מרבע

מהמילים המופיעות בשאלון (חציון: 16.2% ממוצע: 20.8%). הציון החציון והממוצע

שהתקבלו בקבוצת גיל זו בהפקה הם נמוכים מ- 3% (חציון: 1.5% ממוצע: 2.6%). ילדים

שנמצאו באחוזון ה-90 של קבוצת גיל זו הבינו כמחצית מהמילים המופיעות ברשימת אוצר המילים. בנוסף, ילדים שנמצאו באחוזון ה-90 בקבוצת הצעירים הפיקו רק 7.6% מהמילים המופיעות ברשימה. ניתן להסיק שסעיף זה של השאלון קשה מדי לקבוצת גיל זו, בעיקר כאשר בודקים הפקה.

בקבוצת גיל הביניים הציון החציון והממוצע שהתקבלו בהבנה הם בסביבות מחצית מהמילים המופיעות ברשימה (חציון: 51.2% ממוצע: 53.9%). לעומת זאת, הציונים שהתקבלו בקבוצת גיל זו בהפקה הם פחות מרבע מהמילים המופיעות ברשימה (חציון: 15.9% ממוצע: 23.7%). טווח הציונים בקבוצת גיל הביניים הוא גדול מאוד ונע בין 9.5%-100% בהבנה, 1.1%-94.3% בהפקה. רק ילד אחד בקבוצת גיל זו הבין 100% מהמילים המופיעות ברשימה. לא נמצא ילד בקבוצת גיל הביניים שהפיק 100% מהמילים המופיעות ברשימה. יחד עם זאת, ילדים שנמצאו באחוזון ה-75 בקבוצת גיל זו הפיקו 40% מהמילים המופיעות ברשימה. ילדים שנמצאו באחוזון ה-90 בקבוצת גיל זו הפיקו 58.1% מהמילים המופיעות ברשימה. כלומר, ניתן להסיק שסעיף זה מתאים להעברה לקבוצת גיל הביניים כאשר נבדקת הבנה.

בקבוצת הבוגרים הציון החציון והממוצע שהתקבלו בהבנה הם בסביבות ה-70% (החציון: 75.8% הממוצע: 69.7%). הציונים שהתקבלו בקבוצת גיל זו בהפקה הם חציון: 42.3% ממוצע: 42.9%. טווח הציונים בהבנה בקבוצת הבוגרים נע בין 11.3%-100%. רק שני ילדים מקבוצת הבוגרים הבינו 100% מהמילים ברשימה. טווח הציונים בהפקה נע בין 2%-90%. אם כן, סעיף זה מתאים להעברה לקבוצת הבוגרים (21-24 חודשים).

המסקנה היא, אם כן, שסעיף ד', רשימת אוצר המילים בהבנה ובהפקה, מתאים ביותר להעברה בקבוצות הגיל הבינונית והבוגרת, כלומר, מגיל 17-24 חודשים.

ניתן לראות שציוני אוצר המילים בהבנה שהתקבלו בחלק זה תמיד גבוהים יותר מציוני אוצר המילים בהפקה. כדי לבדוק האם ההבדלים בין ציוני אוצר המילים בהבנה לבין ציוני אוצר המילים בהפקה מובהקים נערך מבחן T למדגמים מזווגים.

טבלה 8: הבדלים בין ציוני אוצר מילים בהבנה ובהפקה (הנתונים מוצגים באחוזים)

ערך T	הפקה		הבנה		גיל
	ס. תקן	ממוצע	ס. תקן	ממוצע	
**6.467	3.43	2.58	18.57	20.75	12-16 (n=34)
**10.737	22.45	23.73	22.07	53.88	17-20 (n=40)
**9.837	26.78	42.92	24.58	69.67	21-24 (n=44)
**15.347	26.50	24.79	29.68	50.22	כלל המדגם (n=118)

**p<.001

ניתן לראות שנמצאו הבדלים מובהקים ($p<.001$) בין הבנה והפקה בכל קבוצות הגיל ובכלל המדגם, כאשר ציוני ההבנה גדולים מציוני ההפקה.

בחלק 2 פעולות ומחוות על ההורה לזהות ולסמן אילו מחוות ופעולות הילד עושה ואילו משחקים סימבוליים כבר נצפו אצל הילד. רשימת הפעולות והמחוות ממוינות לקטגוריות לפי אופיין. כדי לקבוע נורמות וכדי להתליט לאיזה גיל מתאים סעיף זה של השאלון חושב הממוצע, החציון, סטיית התקן והטווח של הציונים בקטגוריות השונות ובסך כל חלק זה.

טבלה 9: פיזור ציוני הילדים מקבוצות הגיל השונות בחלק 2 פעולות ומחוות (הנתונים מוצגים במספרים מוחלטים ובאחוזים)

מקסימום	מינימום	ס. תקן	חציון	ממוצע		
14 (93.3%)	2 (13.3%)	2.9 (19.4%)	7 (46.7%)	7.4 (49.6%)	12-16	תנועות גוף (מחוות/ ג'סטות)
15 (100%)	6 (40%)	2.9 (19.6%)	13 (86.7%)	11.8 (78.7%)	17-20	
15 (100%)	6 (40%)	2.3 (15.6%)	13 (86.7%)	12.4 (83%)	21-24	
15 (100%)	2 (13.3%)	3.4 (23%)	11 (73.3%)	10.8 (71.9%)	סה"כ	
7 (70%)	0	1.7 (17.4%)	4 (40%)	3.8 (38.4%)	12-16	משחקים
9 (90%)	4 (40%)	1.3 (12.8%)	7 (70%)	6.6 (65.8%)	17-20	
10 (100%)	3 (30%)	1.7 (16.6%)	7 (70%)	7.3 (72.5%)	21-24	
10 (100%)	0	2.1 (21.1%)	6 (60%)	6 (60%)	סה"כ	
16 (100%)	0	3.8 (24.1%)	8 (50%)	8 (50%)	12-16	פעולות בעזרת חפצים או צעצועים
16 (100%)	6 (37.5%)	2.6 (16.6%)	14 (87.5%)	13.2 (82.3%)	17-20	
16 (100%)	10 (62.5%)	1.4 (9%)	15 (93.7%)	14.5 (90.9%)	21-24	
16 (100%)	0	3.8 (24%)	14 (87.5%)	12.9 (76.2%)	סה"כ	
13 (59.1%)	0	2.9 (13%)	0	1.3 (6.1%)	12-16	פעולות שקשורות למשחק כאילו "אבא ואמא"
22 (100%)	0	6.3 (28.8%)	6.5 (29.5%)	7.1 (32.3%)	17-20	
22 (100%)	0	6 (27.2%)	9.5 (43.2%)	9 (41.1%)	21-24	
22 (100%)	0	6.2 (28.4%)	4 (18.2%)	6.2 (28%)	סה"כ	
6 (75%)	0	1.5 (18.5%)	2 (25%)	1.8 (22.1%)	12-16	העמדת פנים עם חפצים
8 (100%)	0	1.8 (23%)	2 (25%)	2.5 (31.6%)	17-20	
8 (100%)	0	1.8 (22.3%)	3 (37.5%)	3 (37.2%)	21-24	
8 (100%)	0	1.8 (22.2%)	2 (25%)	2.5 (30.9%)	סה"כ	
51 (71.8%)	4 (5.63%)	10.2 (14.4%)	22 (31%)	22.4 (31.6%)	12-16	סה"כ
69 (97.2%)	20 (28.2%)	12.3 (17.3%)	41 (57.7%)	41.2 (58%)	17-20	
71 (100%)	28 (39.4%)	9.7 (13.6%)	45 (63.4%)	46.3 (65.2%)	21-24	
71 (100%)	4 (5.6%)	14.6 (20.6%)	38 (53.5%)	37.7 (53.1%)	סה"כ	

ניתן לראות שבסעיף א', תנועות גוף, ובסעיף ג', פעולות בעזרת חפצים או צעצועים, ממוצע וחציון הפעולות שהופיעו אצל הילדים בקבוצת הצעירים הוא כ- 50%, בעוד שאצל הבוגרים הממוצע והחציון הם מעל 83%. הטווח של קבוצת הצעירים בסעיפים אלו נע בין 13.3%-93.3% בסעיף תנועות גוף, ובין 0-100% בסעיף פעולות בעזרת חפצים או צעצועים. ניתן להסיק שסעיפים אלו מתאימים יותר לצעירים מאשר לבוגרים.

בסעיף ב' משחקים הממוצע והחציון של קבוצת הגיל השונות, כאשר בוחנים כל קבוצת גיל בנפרד, נע בין כ- 40% אצל הצעירים לבין כ- 70% אצל הבוגרים. הציון הכללי של הנבדקים, ללא חלוקה לקבוצות הגיל, בסעיף זה עומד על ממוצע וחציון של 60% וטווח של 0-100%. אם כן, ממוצע, חציון וטווח הפעולות שהופיעו אצל ילדים בקבוצת הגיל השונות מעידים על כך שסעיף זה מתאים לכל קבוצות הגיל.

בסעיף ד' פעולות שקשורות למשחק כאילו "אבא ואמא" הציון הממוצע של הילדים בקבוצת הצעירים הוא 6.1%, החציון הוא 0. הטווח נע בין 0-59.1%. מכאן ניתן להסיק שסעיף זה מורכב מדי לקבוצת הצעירים. לעומת זאת, בקבוצת הבוגרים הממוצע והחציון הם כ- 40% והטווח נע בין 0-100%. ניתן להסיק, אם כן, שסעיף זה מתאים יותר לקבוצת הבוגרים מאשר לקבוצת הצעירים.

סעיף ה', העמדת פנים עם חפצים, מסתמן כסעיף מורכב עבור כל קבוצות הגיל ובעיקר עבור הצעירים, כמובן (הממוצע הכללי: 30.9% החציון הכללי: 25%). יחד עם זאת, חשוב לציין שבכל קבוצות הגיל ישנם נבדקים שעושים לפחות חלק מההתנהגויות המתוארות. ציון המקסימום בקבוצת הצעירים עומד על 75% ובקבוצת הגיל הבינונית ואצל הבוגרים 100%. לכן, ניתן להסיק שסעיף זה, למרות מורכבותו היחסית, מתאים מבחינת מורכבותו להכלל בכלי אבחוני המיועד לשנה השנייה לחיים.

ניתן לראות שממוצע הילדים שעושים את הפעולות והמחוות המופיעות בחלק 2 של השאלון עולה עם העלייה בגיל. סך כל הנבדקים, ללא הבחנה בין קבוצות הגיל, עושים כמחצית מהפעולות והמחוות המופיעות בחלק 2 (ממוצע: 53.1% החציון: 53.5%). טווח הפעולות והמחוות שעושים כלל הנבדקים נע בין 5.6%-100% מהפעולות והמחוות

המופיעות בחלק זה. כלומר, ניתן להסיק שבאופן כללי חלק זה של השאלון מתאים להכלל בכלי אבחוני המיועד לשנה השנייה לחיים.

לסיכום, ניתן לראות שהשאלון, על חלקיו השונים, מתאים לאבחון שפה של ילדים בשנה השנייה לחיים. הפריטים השונים בוחנים התנהגויות אופייניות לגיל זה. השאלון מורכב מחלקים קלים יותר המתאימים להעברה בתחילת השנה השנייה לחיים (למשל, בחלק 1 סעיף ב' הבנת משפטים, בחלק 2 סעיף א' תנועות גוף וסעיף ג' פעולות בעזרת חפצים או צעצועים); חלקים מורכבים יותר המתאימים למחצית השנייה של השנה השנייה לחיים (למשל, בחלק 1 סעיף ד' רשימת אוצר המילים); וחלקים מורכבים המתאימים לילדים אשר מתקרבים לסוף השנה השנייה לחיים (למשל, בחלק 2 סעיף ד' פעולות שקשורות למשחק כאילו "אבא ואמא" וסעיף ה' העמדת פנים עם חפצים).

4.2 הרכב הלקסיקון בשלב החד מילי

הספרות מצביעה על הבדלים באחוז שמות העצם, התארים והפעלים ומילות התפקוד בלקסיקון (Bornstein et al., 2004; Bates et al., 1994). על מנת לבדוק האם הדבר נכון לגבי השלבים המוקדמים בהתפתחות הלקסיקון בעברית חולקה רשימת אוצר המילים הכללית המופיעה בחלק ד' בשאלון לשלוש קטגוריות: שמות עצם (מורכב מ: 'שמות בעלי חיים', 'תחבורה', 'צעצועים', 'מאכלים ומשקאות', 'בגדים', 'חלקי גוף', 'רהיטים וחדרים' ו'בבית'); תארים ופעלים (מורכב מ: 'פעולות' ו'מילות תאור'); ומילות תפקוד (מורכב מ: 'כינויים', 'מילות שאלה', 'מילות יחס/מקום' ו'כמויות'). נבדקה מהימנות הקטגוריות החדשות שנוצרו. על מנת לבדוק את מהימנות הקטגוריות בוצע חישוב α של קרונברך. כאמור, חישוב זה בודק את העקביות הפנימית של הפריטים בשאלון, על ידי חישוב שונות הפריטים במבחן כולו ושונות של כל פריט בנפרד. הערכים של α של קרונברך נעים בין 0-1 כאשר ככל שהציון גבוה יותר כך הפריטים בעלי עקביות פנימית גבוהה יותר.

טבלה 10: מהימנות (α של קרונברך) הקטגוריות: שמות עצם, תארים ופעלים ומילות תפקוד

הקטגוריה	רמת המובהקות (α של קרונברך)
סה"כ שמות עצם	.9960
סה"כ תארים ופעלים	.9927
סה"כ מילות תפקוד	.9732

ניתן לראות שהמהימנות של הקטגוריות: שמות עצם, תארים ופעלים ומילות תפקוד גבוהה מאוד ונעה בין .9732-.9960. כלומר, קיימת עקביות פנימית גבוהה בין הפריטים בכל קטגוריה.

על מנת שניתן יהיה להשוות בין הקטגוריות השונות בגודלן חושב אחוז המילים שהילד מבין ואומר מסך כל המילים המופיעות באותה הקטגוריה. בניתוחים להלן יופיעו הנתונים באופן זה.

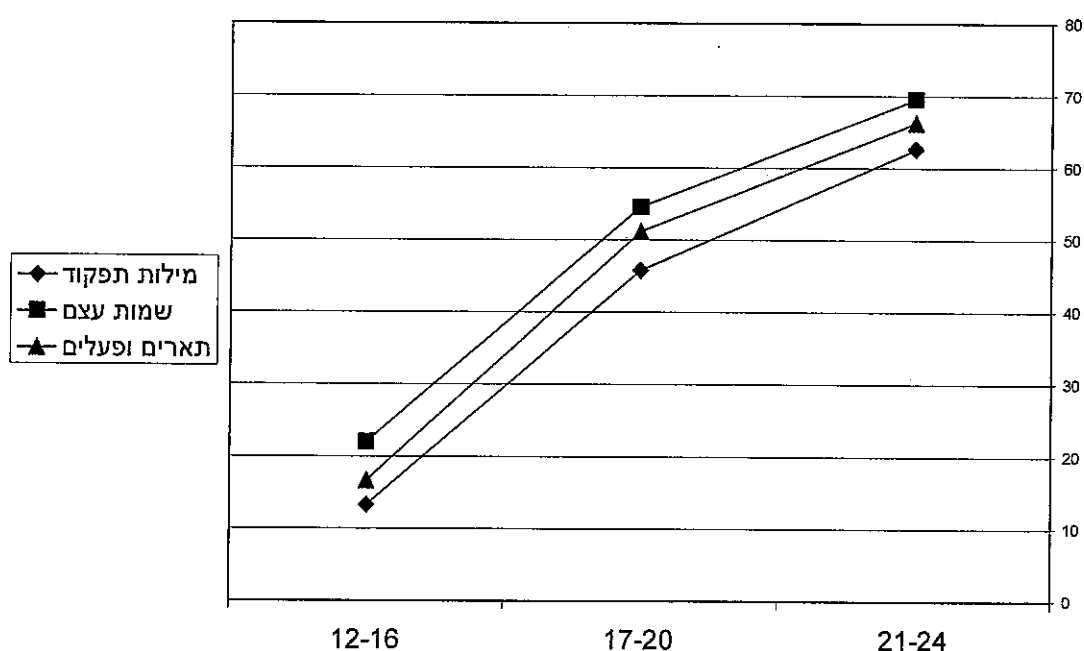
כדי לבדוק האם, בדומה למתואר בספרות, גם בעברית אחוז שמות העצם גדול מאחוז התארים והפעלים ומילות התפקוד באוצר המילים בהבנה ובהפקה, נערך מבחן t מזווג. במבחן זה נמצאו הבדלים מובהקים ($t=8.907$ $p<.001$) בין הפקה של שמות עצם (ממוצע: 27.09% \pm 27.45) לבין הפקה של תארים ופעלים (ממוצע: 17.09% \pm 27.09). נמצאו גם הבדלים מובהקים ($t=8.587$ $p<.001$) בין הפקה של שמות עצם (ממוצע: 27.09% \pm 27.45) לבין הפקה של מילות תפקוד (ממוצע: 18.64% \pm 27.09). (22.84). בהתאם למתואר בספרות, נמצא שממוצע שמות העצם באוצר המילים בהפקה גדול יותר מממוצע התארים והפעלים ומממוצע מילות התפקוד.

בנוסף, נמצא שאחוז שמות העצם באוצר המילים בהבנה גדול מאחוז התארים והפעלים ומילות התפקוד. נמצאו הבדלים מובהקים ($t=3.131$ $p<.001$) בין הבנה של שמות עצם (ממוצע: 50.72% \pm 28.29) לבין הבנה של תארים ופעלים (ממוצע: 46.82% \pm 33.05). כמו כן, נמצאו הבדלים מובהקים ($t=5.146$ $p<.001$) בין הבנה של שמות עצם (ממוצע: 50.72% \pm 28.29) לבין הבנה של מילות תפקוד (ממוצע: 42.65% \pm 33.78). כלומר, נמצא שממוצע שמות העצם באוצר המילים בהבנה גדול יותר מממוצע התארים והפעלים ומממוצע מילות התפקוד.

4.2.1 הרכב הלקסיקון בקבוצות הגיל השונות

על מנת לבחון את הרכב הלקסיקון בקבוצות הגיל השונות, חושב ממוצע ציוני הנבדקים בהבנה ובהפקה של שמות עצם, תארים ופעלים ומילות תפקוד. כיוון שכל קטגוריה לקסיקאלית שונה בגודלה, חושב אחוז המילים שמפיקים או מבינים הנבדקים מסך כל המילים המופיעות באותה קטגוריה בשאלון. להלן גרף המתאר את ממוצע ציוני ההבנה של אחוז המילים מהקטגוריות הלקסיקאליות השונות של נבדקים מקבוצות הגיל השונות.

גרף 1: הבנה של שמות עצם, תארים ופעלים ומילות תפקוד אצל נבדקים מקבוצות גיל שונות (הנתונים מוצגים באחוזים)

ניתן לראות שממוצע הציונים בהבנה של שמות עצם גדול מממוצע הציונים בהבנה של תארים ופעלים, ומממוצע הציונים בהבנה של מילות תפקוד בכל קבוצות הגיל. כמו כן, ממוצע הציונים בהבנה של תארים ופעלים גדול מממוצע הציונים בהבנה של מילות התפקוד בכל קבוצות הגיל. הפערים בין הציונים בגיל 12-16 חודשים לבין הציונים בגיל 17-20 חודשים גדולים מהפערים בין הציונים בגיל 17-20 חודשים לבין הציונים בגיל 21-24 חודשים. כלומר, התרחשה צמיחה גדולה יותר של הבנת הקטגוריות הלקסיקאליות השונות בתקופה שבין קבוצת הגיל הצעירה לבין קבוצת הגיל הבינונית מאשר הצמיחה שהתרחשה בהבנה של הקטגוריות הלקסיקאליות השונות בתקופה שבין קבוצת הגיל הבינונית לקבוצת

הבוגרים.

פירוט התפלגות הציונים מופיע בנספח 5: ממוצע, חציון, טווח וסטיית תקן של ציוני

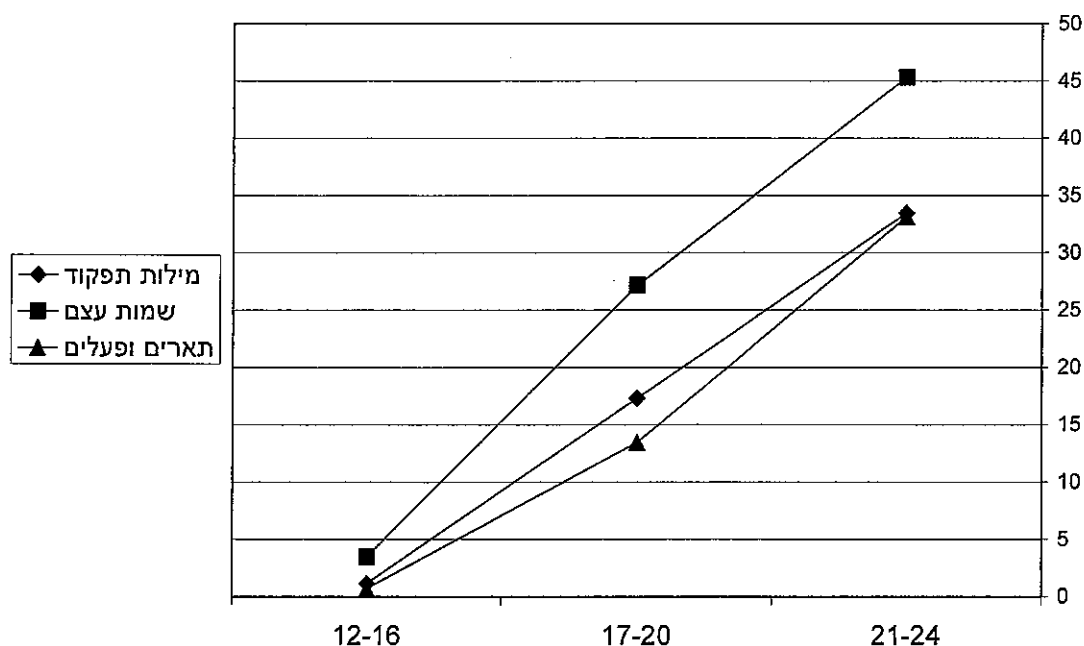
הנבדקים בקטגוריות הלקסיקאליות השונות, לפי גיל באחוזים.

כדי לבחון את ציוני ההפקה של הקטגוריות הלקסיקאליות בקבוצות הגיל השונות

חושב ממוצע ציוני ההפקה של אחוז שמות העצם, התארים והפעלים ומילות התפקוד.

הממצאים מוצגים בגרף 2.

גרף 2: הפקה של שמות עצם, תארים ופעלים ומילות תפקוד אצל נבדקים מקבוצות גיל שונות (הנתונים מוצגים באחוזים)

ניתן לראות שממוצע הציונים בהפקה של שמות עצם גדול מממוצע הציונים בהפקה

של תארים ופעלים, וממוצע הציונים בהפקה של מילות תפקוד בכל קבוצות הגיל. כמו כן,

ממוצע הציונים בהפקה של תארים ופעלים גדול מממוצע הציונים בהפקה של מילות התפקוד

בכל קבוצות הגיל, אם כי בקבוצת הצעירים ובקבוצת הבוגרים הפערים בין שתי קטגוריות

לקסיקאליות אלו קטנים מאוד. כמו כן ניתן לראות שהפער בין ציוני ההפקה של שמות העצם

לבין ציוני ההפקה של שתי הקטגוריות הלקסיקאליות האחרות גדל עם העלייה בגיל.

פירוט התפלגות הציונים מופיע בנספח 5: ממוצע, חציון, טווח וסטיית תקן של ציוני

הנבדקים בקטגוריות הלקסיקאליות השונות, לפי גיל באחוזים.

על מנת לבדוק האם ההבדלים בין הציונים של הילדים בשלוש קבוצות הגיל בהבנה והפקה מובהקים, נערך ניתוח שונות. כדי לבדוק שונות בין קבוצות חייבת להתקיים הנחת שיוויון השונות. הנחה זו לא התקיימה בכל הקטגוריות בשל השונות הרבה בתוך הקבוצות וכן מכיוון שההתפלגות של הציונים בכלי סגור שבודק ידע על פי רשימה סגורה אינה נורמלית. לפיכך, הוחלט לערוך ניתוח שונות (one way ANOVA) רק לגבי קטגוריות בהן הנחת שיוויון השונות התקיימה, ומבחן א-פרמטרי (Kruskal-Wallis) כאשר לא התקיימה.

טבלה 11: ממוצע וסטטיית תקן של שמות עצם, תארים ופעלים ומילות תפקוד בהבנה ובהפקה של ילדים מקבוצות הגיל השונות (הנתונים מוצגים באחוזים)

מבחן א-פרמטרי Kruskal- Wallis	ANOVA	21-24		17-20		12-16		הקטגוריה	
		SD	M	SD	M	SD	M		
	F 50.248**	22.7	69%	21.6	54%	17.7	22%	הבנה	שמות עצם
X ² 61.963**		26.7	45%	24.4	27%	3.2	3%	הפקה	
	F 35.010**	29.7	66%	25.5	51%	22.1	17%	הבנה	תארים ופעלים
X ² 52.779**		29.3	33%	19.9	13%	2.5	0.7%	הפקה	
X ² 43.442**		32.1	63%	28.4	45%	17.8	13%	הבנה	מילות תפקוד
X ² 46.974**		24.9	33%	19	17%	2	1%	הפקה	
	F 47.641**	24.6	70%	22.1	54%	18.6	21%	הבנה	סה"כ אוצר מילים
X ² 64.009**		26.8	43%	22.4	24%	3.4	3%	הפקה	

p<.001**

ניתן לראות שעם הגיל מתרחשת עלייה באחוז שמות העצם, התארים והפעלים ומילות התפקוד באוצר המילים בהבנה ובהפקה. ניתוחי השונות והמבחן הא-פרמטרי Kruskal-Wallis שבוצעו מצביעים על הבדלים מובהקים בין קבוצות הגיל השונות. כדי לבדוק האם קיימים הבדלים מובהקים בין כל זוג קבוצות נערך מבחן Tukey בקטגוריות שנבדקו בעזרת ניתוח שונות ANOVA ומבחן t למדגמים בלתי תלויים בקטגוריות שנבדקו בעזרת מבחן Kruskal-Wallis.

במבחן Tukey נמצאו הבדלים מובהקים ברמת מובהקות $p<.001$ בין כל קבוצות הגיל בהבנה של שמות עצם ובהבנה של תארים ופעלים. ההבדלים בציון של סך כל אוצר המילים בהבנה בין קבוצת הצעירים לבין קבוצת הגיל הבינונית והבוגרים נמצאו מובהקים, ברמת מובהקות $p<.001$. ההבדלים בין קבוצת גיל הביניים לקבוצת הבוגרים נמצאו

מובהקים ברמת מובהקות $p < .005$.

במבחן טי למדגמים בלתי תלויים נמצאו הבדלים מובהקים (ברמת מובהקות

$p < .001$) בין כל קבוצות הגיל בארבע הקטגוריות שנבדקו בעזרת מבחנים א-פרמטריים.

באופן כללי התוצאות מצביעות על הבדלים מובהקים בין הקבוצות. אם כן, ההשערה

שילדים המשתייכים לקבוצת הגיל הבוגרת יהיו בעלי אוצר מילים גדול יותר הן בהבנה והן

בהפקה וישתמשו ביותר פעולות ומחוות אוששה.

4.2.2 הרכב הלקסיקון ברמות הלקסיקאליות השונות

הנימוקים לשימוש ברמה לקסיקאלית

קיים מתאם חיובי ומובהק בין גיל ומספר המילים באוצר המילים בהפקה ($r = +.652$),

$p < .001$). יחד עם זאת, קיימים הבדלים בגודל הלקסיקון של ילדים שונים באותה קבוצת

הגיל. כך, למשל, נמצא שגודל אוצר המילים בהפקה של 6 ילדים שהיו בני 15 חודשים נע בין

2 מילים לבין 29 מילים, כאשר החציון היה 9 מילים. גודל אוצר המילים בהפקה של 10

ילדים בני 17 חודשים נע בין 5 מילים לבין 227 מילים, כאשר החציון היה 34 מילים. גודל

אוצר המילים בהפקה של 23 ילדים בני 24 חודשים נע בין 9 מילים לבין 398 מילים, כאשר

החציון היה 224 מילים. ממצאים אלה דומים לממצאים שהתקבלו במחקר של Bates et al.

(1994). לפיכך, בעת עיבוד נתונים הקשורים להתפתחות הלקסיקון, חלוקה לפי גיל תאחד

בקבוצה אחת ילדים הנמצאים בתקופות שונות בהתפתחות הלקסיקון. לכן, התעורר הצורך

בחלוקה לפי גודל אוצר המילים בהפקה, כלומר, רמות לקסיקאליות.

החלוקה לרמות הלקסיקאליות נעשתה לפי המקובל בספרות (Bates et al., 1994;)

(Maital et al., 2000) תוך התייחסות לגודל הקבוצות במדגם הקיים בנסיון ליצור קבוצות

דומות בגודלן. בדומה ל- Bates et al. (1994) הוחלט להוציא מהעיבודים ילדים שאינם

מפיקים מילים ($n=5$). התקבלו 4 רמות לקסיקאליות: 1-10 מילים ($n=24$), 11-50 מילים

($n=26$), 51-200 מילים ($n=32$) ו- 201 מילים ויותר ($n=31$) באוצר המילים בהפקה. בכל

קבוצה מספר דומה של נבדקים. בעזרת מבחן חי בריבוע נבדק הקשר בין גיל לבין רמה

לקסיקאלית. להלן טבלה המסכמת את התוצאות.

טבלה 12: התפלגות הרמה הלקסיקאלית לפי גיל באחוזים

קבוצות הגיל	1-10 מילים	11-50 מילים	51-200 מילים	201 מילים ויותר	סה"כ
12-16	65.5	27.6	6.9		100
17-20	10	30	37.5	22.5	100
21-24	2.3	13.6	34.1	50	100
סה"כ	21.2	23	28.3	27.4	100

$$X^2 = 62.281, p < .001$$

ניתן לראות שרוב הילדים בני 12-16 (65.5%) הפיקו 1-10 מילים. לא היה אף ילד בקבוצת גיל זו שהפיק 201 מילים ויותר. בקבוצת גיל הביניים 67.5% מהנבדקים הפיקו 11-200 מילים. רק 10% מהנבדקים בקבוצת גיל זו הפיקו 1-10 מילים, ו- 22.5% הפיקו 201 מילים ויותר. בקבוצת הבוגרים 50% מהנבדקים הפיקו 201 מילים ויותר. 34.1% הפיקו 51-200 מילים. שאר הנבדקים (15.9%) הפיקו פחות מ- 51 מילים.

נמצא קשר מובהק בין גיל לבין רמה לקסיקאלית. עם העלייה בגיל עולה הרמה

הלקסיקאלית. לאור מובהקות מבחן חי בריבוע ($X^2 = 62.281, p < .001$) ניתן לקבוע כי

הקשר מתקיים גם באוכלוסייה.

יחד עם זאת, ניתן לראות כי קיימת שונות רבה בהתפתחות השפה. ממצא זה עקבי

עם ממצאים של מחקרים אחרים שהצביעו על שונות גדולה בהתפתחות מוקדמת של שפה

(Fenson, Bates, Dale, Goodman, Reznick, and Thal, 2000 ;Bornstein et al., 2004).

שתי קבוצות קטנות אך מעניינות במיוחד הן: קבוצת הילדים בני 17-20 וקבוצת

הילדים בני 21-24 חודשים שמפיקים רק 1-10 מילים. קבוצת הילדים בגיל הביניים שהפיקו

1-10 מילים היוותה 10% מכלל הילדים בגיל זה. קבוצת הילדים הבוגרים שהפיקו 1-10

מילים היוותה 2.3% מכלל הילדים בגיל זה. יש להניח שהילדים שנכללו בקבוצות אלו הם

ילדים המראים עיכוב בהתפתחות הלקסיקון ומכונים בספרות late talkers (LT).

על מנת לבדוק האם ההשערה שהעליה ברמה הלקסיקאלית משתקפת בצמיחה בכל

אחת משלוש הקטגוריות הלקסיקאליות שנבדקו, נערך חישוב של מתאמי פירסון. בוצעו

מתאמים בין רמה לקסיקאלית לבין ציוני הנבדקים בהפקה של כל אחת מהקטגוריות הבאות:

שמות עצם, תארים ופעלים ומילות תפקוד.

טבלה 13: מתאם בין רמה לקסיקאלית לבין הפקה של שמות עצם, תארים ופעלים, ומילות תפקוד

שמות עצם	תארים ופעלים	רמה לקסיקאלית	שמות עצם	תארים ופעלים	מילות תפקוד
.878**	.896**	.878**	.896**	.896**	.896**
.754**	.926**	.754**	.926**	.926**	.926**
.828**	.931**	.828**	.931**	.931**	.931**

**p<.001

נמצאו מתאמים מובהקים וחיוביים בין רמה לקסיקאלית לבין אחוז שמות העצם, התארים והפעלים ומילות התפקוד באוצר המילים בהפקה. ההשערה שעם העליה ברמה לקסיקאלית מתרחשת צמיחה של שמות עצם, תארים ופעלים ומילות תפקוד, אוששה. כמו כן, גם ההשערה שימצא קשר חיובי בין הפקה של שמות עצם, תארים ופעלים ומילות תפקוד אוששה.

על מנת לבדוק האם עליה ברמה לקסיקאלית משתקפת גם בצמיחה בציוני ההבנה בכל אחת משלוש הקטגוריות הלקסיקאלית שנבדקו, נערך חישוב של מתאמי פירסון.

טבלה 14: מתאם בין רמה לקסיקאלית לבין הבנה של שמות עצם, תארים ופעלים, ומילות תפקוד

שמות עצם	תארים ופעלים	רמה לקסיקאלית	שמות עצם	תארים ופעלים	מילות תפקוד
.856**	.914**	.856**	.914**	.914**	.914**
.773**	.863**	.773**	.863**	.863**	.863**
.768**	.921**	.768**	.921**	.921**	.921**

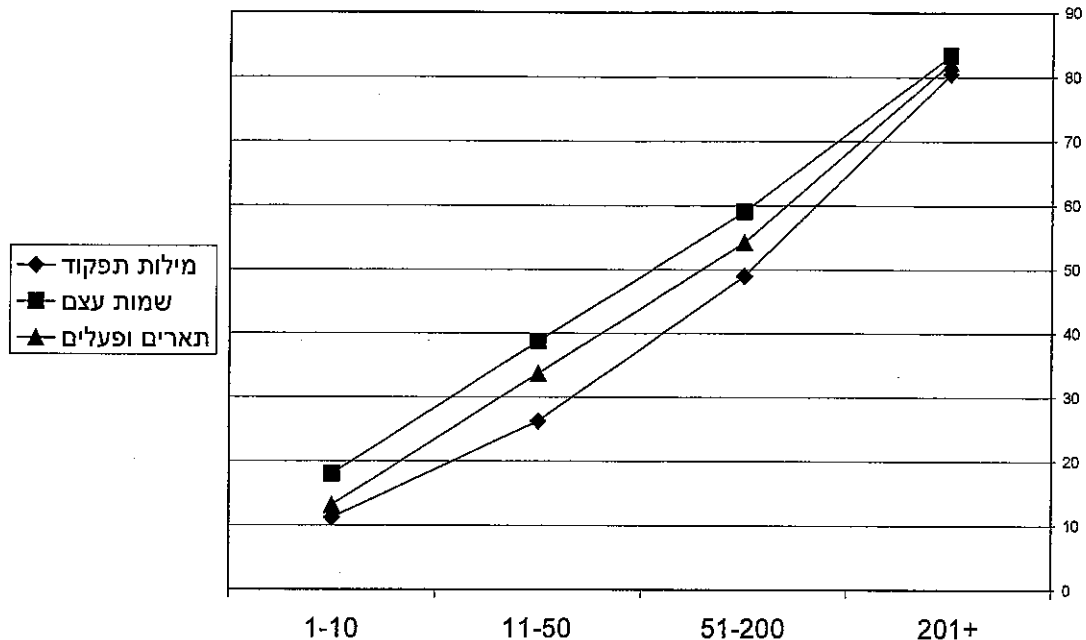
**p<.001

נמצאו מתאמים מובהקים וחיוביים בין רמה לקסיקאלית לבין אחוז שמות העצם, התארים והפעלים ומילות התפקוד באוצר המילים בהבנה. נמצא שעם העליה ברמה לקסיקאלית מתרחשת צמיחה של הבנת שמות העצם, התארים והפעלים ומילות התפקוד בלקסיקון.

על מנת לבחון את הרכב הלקסיקון ברמות הלקסיקאליות השונות, חושב ממוצע ציוני הנבדקים בהבנה ובהפקה של שמות עצם, תארים ופעלים ומילות תפקוד. כיוון שכל קטגוריה לקסיקאלית שונה בגודלה, חושב אחוז המילים שמפיקים או מבינים הנבדקים מסך כל המילים המופיעות באותה קטגוריה בשאלון. להלן גרף המתאר את ממוצע ציוני ההבנה של

אחוז המילים מהקטגוריות הלקסיקאליות השונות של נבדקים מרמות לקסיקאליות שונות.

גרף 3: הבנה של שמות עצם, תארים ופעלים ומילות תפקוד אצל נבדקים מרמות לקסיקאליות שונות (הנתונים מוצגים באחוזים)

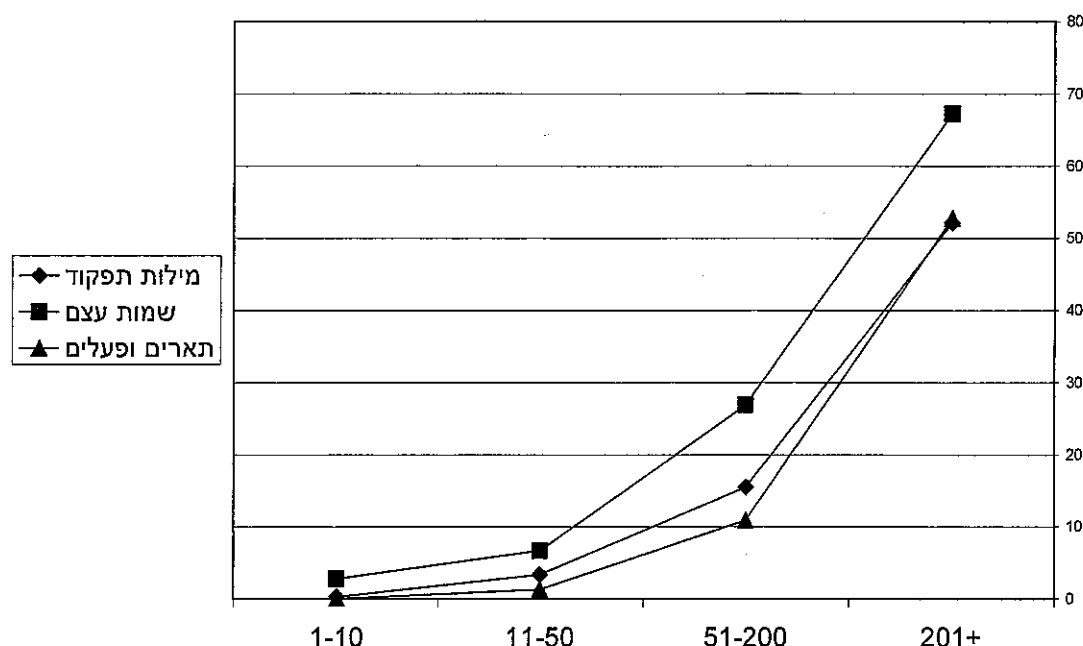
ניתן לראות שעם העלייה ברמה הלקסיקאלית מתרחשת עלייה בהבנה של שמות עצם, תארים ופעלים ומילות תפקוד. העלייה בהבנה של מילים מהקטגוריות הלקסיקאליות השונות היא הדרגתית. ניתן לראות שממוצע הציונים בהבנה של שמות עצם גדול מממוצע הציונים בהבנה של תארים ופעלים, ומממוצע הציונים בהבנה של מילות תפקוד בכל הרמות הלקסיקאליות. כמו כן, ממוצע הציונים בהבנה של תארים ופעלים גדול מממוצע הציונים בהבנה של מילות התפקוד בכל הרמות הלקסיקאליות.

פירוט התפלגות הציונים מופיע בנספח 6: ממוצע, חציון, טווח וסטיית תקן של ציוני הנבדקים בקטגוריות הלקסיקאליות השונות, לפי רמה לקסיקאלית באחוזים.

כדי לבחון את ציוני ההפקה של הקטגוריות הלקסיקאליות ברמות הלקסיקאליות השונות חושב ממוצע ציוני ההפקה של אחוז שמות העצם, התארים והפעלים ומילות

התפקוד. הממצאים מוצגים בגרף 4.

גרף 4: הפקה של שמות עצם, תארים ופעלים ומילות תפקוד אצל נבדקים מרמות לקסיקאליות שונות (הנתונים מוצגים באחוזים)

ניתן לראות שממוצע שמות העצם גדול מממוצע התארים והפעלים וממוצע מילות התפקוד ברמות הלקסיקאליות השונות. כמו כן ניתן לראות שממוצע התארים והפעלים גדול מממוצע מילות התפקוד בשתי רמות לקסיקאליות: 11-50 מילים ו- 51-200 מילים. לעומת זאת ממוצע התארים והפעלים שווה לממוצע מילות התפקוד ברמה הלקסיקאלית הראשונה (1-10 מילים) והרביעית (201 מילים ויותר). בכל הקטגוריות הלקסיקאליות מתרחשת צמיחה אחרי הרמה הלקסיקאלית השלישית. כלומר, אחרי שילדים מפיקים כ-200 מילים, מתרחשת האצה ברכישת מילים חדשות בכל הקטגוריות הלקסיקאליות. יחד עם זאת ניתן לראות שהפער בין הציון הממוצע של אחוז שמות העצם לבין הקטגוריות הלקסיקאליות האחרות גדל אחרי הרמה הלקסיקאלית השנייה. כלומר, אחרי שילדים מפיקים כ-50 מילים, נוצר פער בין הקטגוריות השונות בהרכב הלקסיקון שלהם, כך שאחוז שמות העצם מכלל המילים בלקסיקון גדל מהר יותר מאחוז המילים מהקטגוריות הלקסיקאליות האחרות. פירוט התפלגות הציונים מופיע בנספח 6: ממוצע, חציון, טווח וסטיית תקן של ציוני הנבדקים בקטגוריות הלקסיקאליות השונות, לפי רמה לקסיקאלית באחוזים.

על מנת לבחון את ההבדלים בין ציוני אוצר המילים בהבנה ובהפקה של ילדים מרמות לקסיקאליות שונות בשלוש הקטגוריות הלקסיקאליות סוכמו בטבלה להלן אחוז וסטיית התקן של הציונים.

טבלה 15: ממוצע וסטיית תקן של ציוני הנבדקים בהבנה ובהפקה של שמות עצם תארים ופעלים ומילות תפקוד, לפי רמה לקסיקאלית (הנתונים מוצגים באחוזים)

201 מילים ויותר		51-200 מילים		11-50 מילים		1-10 מילים			
SD	M	SD	M	SD	M	SD	M		
12.1	83%	13.8	59%	18.1	39%	14.4	18%	הבנה	שמות עצם
14	67%	11	27%	3.8	6%	2.1	3%	הפקה	
16.6	82%	22.5	54%	23.5	34%	20.6	13%	הבנה	תארים ופעלים
22.9	53%	8.7	11%	1.6	1%	0	0	הפקה	
17.7	80%	25.1	49%	21.4	26%	20.1	11%	הבנה	מילות תפקוד
15.1	52%	9.6	15%	3.6	3%	0.8	0.2%	הפקה	
13.4	84%	15.2	58%	18.3	37%	16.1	17%	הבנה	סה"כ אוצר מילים
14.8	64%	8.8	24%	2.3	6%	0.6	1%	הפקה	

ניתן לראות שעם העלייה ברמה לקסיקאלית מתרחשת עלייה של אחוז שמות העצם,

התארים והפעלים ומילות התפקוד באוצר המילים בהבנה ובהפקה. אחוז שמות העצם

בהבנה נע בין 18% ברמה הלקסיקאלית הראשונה (1-10 מילים) לבין 83% ברמה

הלקסיקאלית הרבעית (201 מילים ויותר) מכלל המילים באותה קטגוריה. אחוז התארים

והפעלים בהבנה נע בין 13% ברמה הלקסיקאלית הראשונה (1-10 מילים) לבין 82% ברמה

הלקסיקאלית הרבעית (201 מילים ויותר) מכלל המילים באותה קטגוריה. אחוז מילות

התפקוד בהבנה נע בין 11% ברמה הלקסיקאלית הראשונה (1-10 מילים) לבין 80% ברמה

הלקסיקאלית הרביעית (201 מילים ויותר) מכלל המילים באותה קטגוריה. הציון הכללי של

אוצר המילים בהבנה נע בין 17% ברמה הלקסיקאלית הראשונה (1-10 מילים) לבין 84%

ברמה הלקסיקאלית הרביעית (201 מילים ויותר).

ציוני הנבדקים בהפקה של מילים מהקטגוריות הלקסיקאליות השונות שונים. אחוז

שמות העצם בהפקה נע בין 3% ברמה הלקסיקאלית הראשונה (1-10 מילים) לבין 67%

ברמה הלקסיקאלית הרבעית (201 מילים ויותר) מכלל המילים באותה קטגוריה. אחוז

התארים והפעלים בהפקה נע בין 0 ברמה הלקסיקאלית הראשונה (1-10 מילים) לבין 53%

ברמה הלקסיקאלית הרבעית (201 מילים ויותר) מכלל המילים באותה קטגוריה. אחוז מילות

התפקוד בהפקה נע בין 0.2% ברמה הלקסיקאלית הראשונה (1-10 מילים) לבין 52% ברמה הלקסיקאלית הרביעית (201 מילים ויותר) מכלל המילים באותה קטגוריה. הציון הכללי של אוצר המילים בהפקה נע בין 1% ברמה הלקסיקאלית הראשונה (1-10 מילים) לבין 64% ברמה הלקסיקאלית הרביעית (201 מילים ויותר).

על מנת לבדוק האם ההבדלים בין הציונים של הילדים בארבע הרמות הלקסיקאליות בהבנה והפקה מובהקים, נערך ניתוח שונות. כדי לבדוק שונות בין קבוצות חייבת להתקיים הנחת שיוויון השונות. הנחה זו לא התקיימה בכל הקטגוריות בשל השונות הרבה בתוך הקבוצות וכן מכיוון שההתפלגות של הציונים בכלי סגור שבדק ידע על פי רשימה סגורה אינה נורמלית. לפיכך, הוחלט לערוך ניתוח שונות (one way ANOVA) רק לגבי קטגוריות בהן הנחת שיוויון השונות התקיימה, ומבחן א-פרמטרי (Kruskal-Wallis) כאשר לא התקיימה.

הנחת שיוויון השונות התקיימה בכל הקטגוריות הבודקות בהבנה. נמצא שקיימים הבדלים מובהקים בין הרמות הלקסיקאליות השונות בהבנה של שמות עצם ($F=100.584$, $p<.001$). כמו כן נמצאו הבדלים מובהקים בין הרמות הלקסיקאליות השונות בהבנה של תארים ופעלים ($F=55.028$, $p<.001$). בנוסף, נמצאו הבדלים מובהקים בין הרמות הלקסיקאליות השונות בהבנה של מילות תפקוד ($F=55.603$, $p<.001$). ההבדלים בין הרמות הלקסיקאליות השונות בציון הכללי של אוצר המילים בהבנה גם הוא מובהק ($F=91.939$, $p<.001$).

כדי לבדוק האם ההבדלים בין הקבוצות השונות מובהקים נערך מבחן Tucky. במבחן Tucky נמצאו הבדלים מובהקים ברמת מובהקות $p<.001$ בין כל הקבוצות בהבנה של שמות עצם. נמצאו גם הבדלים מובהקים בין הקבוצות בהבנה של תארים ופעלים כאשר ההבדלים בין הרמה הלקסיקאלית הראשונה (1-10 מילים) לבין הרמה הלקסיקאלית השנייה (11-50 מילים) מובהקים ברמת מובהקות $p<.005$; ההבדלים בין הרמה הלקסיקאלית השנייה (11-50 מילים) לבין הרמה הלקסיקאלית השלישית (51-200 מילים) מובהקים ברמת מובהקות $p<.005$; וההבדלים בין שאר הקבוצות בהבנה של תארים ופעלים מובהקים ברמת

מובהקות $p < .001$. ההבדלים בין הקבוצות בהבנה של מילות תפקוד נמצאו מובהקים ברמת מובהקות $p < .001$ פרט למקרה אחד: ההבדלים בין הרמה הלקסיקאלית הראשונה (1-10 מילים) לבין הרמה הלקסיקאלית השנייה (50-11 מילים) לא מובהקים.

הנחת שוויון השוניות לא התקיימה בכל הקטגוריות הבודקות הפקה. לכן, הוחלט לערוך מבחן א-פרמטרי Kruskal-Wallis. נמצא שההבדלים בין הרמות הלקסיקאליות השונות בהפקה של שמות עצם מובהקים ($X^2 = 99.247, p < .001$). כמו כן, נמצא שההבדלים בין הרמות הלקסיקאליות השונות בהפקה של תארים ופעלים מובהקים ($X^2 = 97.092, p < .001$). בנוסף, נמצא שההבדלים בין הרמות הלקסיקאליות השונות בהפקה של מילות תפקוד מובהקים ($X^2 = 93.230, p < .001$). ההבדלים בין הרמות הלקסיקאליות השונות בציון הכללי של אוצר המילים בהפקה מובהקים ($X^2 = 104.744, p < .001$).

כדי לבדוק האם ההבדלים בין כל זוג קבוצות מובהקים נערך מבחן טי למדגמים בלתי תלויים. במבחן טי למדגמים בלתי תלויים נמצאו הבדלים מובהקים בין ציוני הנבדקים ברמות הלקסיקאליות השונות בשלוש הקטגוריות שנבדקו בעזרת מבחנים א-פרמטריים: הפקה של שמות עצם, הפקה של תארים ופעלים והפקה של מילות תפקוד.

התוצאות מצביעות על הבדלים מובהקים בין הקבוצות. ההשערה שילדים המשתייכים לרמה לקסיקאלית גבוהה יותר יהיו בעלי אוצר מילים גבוה יותר בהבנה ובהפקה אוששה.

4.3 הופעת פעולות ומחוות

על מנת לבדוק האם קיים קשר בין גיל לבין הופעת פעולות ומחוות (הציון הכללי של חלק 2 בשאלון) חושב מתאם פירסון. נמצא שהקשר בין גיל לבין הופעת פעולות ומחוות חיובי ומובהק ($r = .689, p < .001$). כלומר, עם העלייה בגיל מתרחשת עלייה בהופעת הפעולות והמחוות.

חושב מתאם פירסון בין רמה לקסיקאלית לבין הופעת פעולות ומחוות כדי לבדוק האם קיים קשר בין הופעת פעולות ומחוות לבין רמה לקסיקאלית. נמצא שהקשר בין רמה

לקסיקאלית לבין הופעת פעולות ומחוות הוא חיובי ומובהק ($r=.769, p<.001$). כלומר, עם העלייה ברמה לקסיקאלית מתרחשת עלייה בהופעת הפעולות והמחוות.

על מנת לבחון את ההבדלים בין ציוני הילדים בקבוצות הגיל השונות חושבו מדדי פיזור של המשתנים. הנתונים מופיעים באחוזים, כלומר, אחוז הפעולות והמחוות מסך כל רשימת הפעולות והמחוות המופיעות בחלק 2 בשאלון. להלן טבלה המסכמת את ממוצע וסטיית התקן של ציוני הנבדקים בקבוצות הגיל השונות בסעיף 2 בשאלון – הופעת פעולות ומחוות.

טבלה 16: ממוצע וסטיית תקן של הציונים בחלק 2 פעולות ומחוות של נבדקים מקבוצות הגיל השונות (הנתונים מוצגים באחוזים)

גיל	M	SD
12-16	31.6%	14.4
17-20	58%	17.3%
21-24	65.2%	13.6%

ניתן לראות שילדים הנמצאים בקבוצת גיל הביניים עושים יותר פעולות ומחוות (58%) מילדים שנמצאים בקבוצת הצעירים (31.6%), אך פחות פעולות ומחוות מילדים הנמצאים בקבוצת הבוגרים (65.2%).

על מנת לבדוק האם ההבדלים בין ציוני הילדים מקבוצות הגיל השונות הם מובהקים נערך ניתוח שונות (one way ANOVA). נמצא שקיימים הבדלים מובהקים בין הקבוצות בהופעת פעולות ומחוות ($F=50.293, p<.001$).

כדי לבדוק האם קיימים הבדלים מובהקים בין כל זוג קבוצות גיל בהופעת פעולות ומחוות נערך מבחן Tukey. בעזרת מבחן זה נמצאו הבדלים מובהקים בין קבוצת הצעירים לבין קבוצת הגיל הביניים והבוגרים ($p<.001$). לעומת זאת, לא נמצאו הבדלים מובהקים בין קבוצת גיל הביניים לקבוצת הבוגרים.

על מנת לבחון את ההבדלים בין הציונים של הנבדקים ברמות הלקסיקאליות השונות חושבו מדדי פיזור של המשתנים. הנתונים מופיעים באחוזים, כלומר, אחוז הפעולות והמחוות מסך כל רשימת הפעולות והמחוות המופיעות בחלק 2 בשאלון. להלן טבלה המסכמת את ממוצע וסטיית התקן של ציוני הנבדקים ברמות הלקסיקאליות השונות בסעיף

טבלה 17: ממוצע וסטיית תקן של הציונים בחלק 2 פעולות ומחוות של נבדקים ברמות הלקסיקאליות השונות (הנתונים מוצגים באחוזים)

רמה לקסיקאלית	M	SD
1-10 מילים	29.8%	13.8
11-50 מילים	46.2%	13.1
51-200 מילים	61.3%	11.5
201 מילים ויותר	72.1%	14

אחוז הפעולות והמחוות שעושים נבדקים ברמה הלקסיקאלית השלישית (51-200 מילים) גדול מאחוז הפעולות והמחוות שעושים נבדקים ברמה הלקסיקאלית הראשונה (1-10 מילים) (29.8%) ואחוז הנבדקים ברמה הלקסיקאלית השנייה (11-50 מילים) (46.2%), אך קטן מאחוז הפעולות והמחוות שעושים נבדקים ברמה הלקסיקאלית הרביעית (201 מילים ויותר) (72.1%).

על מנת לבדוק האם ההבדלים בין ציוני הילדים מקבוצות הגיל השונות הם מובהקים נערך ניתוח שונות (one way ANOVA). נמצא שקיימים הבדלים מובהקים בין הקבוצות בהופעת פעולות ומחוות ($F=53.679, p<.001$).

כדי לבדוק האם קיימים הבדלים מובהקים בין כל זוג קבוצות בהופעת פעולות ומחוות נערך מבחן Tukey. בעזרת מבחן זה נמצאו הבדלים מובהקים ($p<.001$) בין כל זוג קבוצות. כלומר, ילדים המשתייכים לרמה לקסיקאלית גבוהה יותר עושים יותר פעולות ומחוות מילדים המשתייכים לרמה לקסיקאלית נמוכה.

4.4 הקשר בין משתני רקע להתפתחות הלקסיקון

על מנת לבדוק האם קיים קשר בין משתני הרקע של הילדים לבין אוצר המילים בהבנה ובהפקה והופעת פעולות ומחוות בוצע חישוב של ציון הסטטוס התעסוקתי של ההורים לפי סולם קראוס והרטמן, (1994). לאחר מכן בוצע חישוב מתאם פירסון בין ציוני אוצר המילים בהפקה, אוצר המילים בהבנה והופעת פעולות ומחוות לבין הסטטוס התעסוקתי של האב והאם ושנות ההשכלה של האב והאם. להלן טבלה המסכמת את

טבלה 18: מתאמים בין סטטוס תעסוקתי והשכלה של האב והאב לבין ציון אוצר המילים בהפקה ובהבנה והופעת פעולות ומחוות

	סטטוס תעסוקתי של האב	סטטוס תעסוקתי של האם	שנות השכלה של האב	שנות השכלה של האם
אוצר מילים בהפקה	-.096	.020	-.014	-.007
אוצר מילים בהבנה	-.120	-.037	-.032	-.078
הופעת פעולות ומחוות	-.077	.118	-.052	-.033

כפי שניתן לראות, לא נמצאו מתאמים מובהקים בין השכלת אם ואב וסטטוס

תעסוקתי של אם ואב לבין אוצר מילים בהבנה ובהפקה והופעת פעולות ומחוות. יתרה מכך,

חלק גדול מהמתאמים הינם שליליים ומצביעים על מגמה הפוכה (אם כי לא מובהקת) של

הציונים. ההשערה שלא ימצא קשר בין גודל הלקסיקון בהבנה ובהפקה והופעת פעולות

ומחוות לבין רקע סוציו-אקונומי, אוששה.

כדי לבחון את ההבדלים בין בנים לבין בנות בגודל אוצר המילים בהבנה ובהפקה

והופעת פעולות ומחוות, חושבו מדדי הפיזור של ציוניהם. להלן טבלה המסכמת את הממוצע

וסטיית התקן של ציוני הנבדקים לפי מין.

טבלה 19: ציוני אוצר המילים בהבנה ובהפקה והופעת פעולות ומחוות של בנים ובנות (הנתונים מוצגים באחוזים)

	בנים (n=68)		בנות (n=50)	
	SD	M	SD	M
אוצר מילים בהפקה	27.7	22.5%	24.7	27.9%
אוצר מילים בהבנה	31.3	46.2%	26.6	55.7%
הופעת פעולות ומחוות	20.1	48.8%	20	58.9%

ניתן לראות שבכל חלקי השאלון ציוני הבנות גדולים מציוני הבנים. ציון אוצר המילים

בהפקה של בנות (55.7%) גדול מציון אוצר המילים בהפקה של בנים (22.5%). בנוסף, ציון

אוצר המילים בהבנה של בנות (27.9%) גדול מציון אוצר המילים בהבנה של בנים (46.2%)

. כמו כן, ציון הופעת הפעולות והמחוות של הבנות (58.9%) גדול מציון הופעת הפעולות

והמחוות של הבנים (48.8%).

כדי לבדוק האם ההבדלים בין ציוני הבנים והבנות מובהקים נערך מבחן טי למדגמים בלתי תלויים. במבחן זה לא נמצאו הבדלים מובהקים בין אוצר המילים של בנים לעומת בנות בהבנה ובהפקה. ההשערה שימצא שלבנות אוצר מילים גדול יותר מאשר לבנים לא אוששה. יחד עם זאת, נמצאו הבדלים מובהקים, ברמת מובהקות $p < .005$, בין בנים ובנות בהופעת פעולות ומחוות ($t 2.703$). כלומר, נמצא שבנות מפיקות יותר פעולות ומחוות מבנים.

5. דיון

שאלוני הורים הינם כלי חשוב להערכת שפה בגיל הרך. חוקרים, קלינאים, ואנשי מקצוע רבים משתמשים בשאלוני הורים למטרות שונות: נעשה שימוש בשאלוני הורים למטרות מחקר, לאיתור ילדים עם עיכוב בדיבור ולצורך תכנון והערכת ההתערבות בקליניקה. מכיוון שלא קיים, עד היום, שאלון הורים בעברית המיועד לתחילת השלב החד מילי התעורר צורך בהתאמה לעברית של שאלון כזה.

העבודה הנוכחית מציגה את הגרסא המותאמת לעברית של שאלון MB-CDI. גרסא זו נבדקה על מדגם ראשוני של 118 ילדים דוברי עברית בני 24-12 חודשים. מהמדגם הנוכחי של ילדים דוברי עברית למדנו שהכלי שהותאם לעברית מהימן ותקף. ממצא זה מתאים לנתונים שהופיעו בספרות על מהימנות ותוקף של MB-CDI בשפות שונות: למשל איטלקית (Camaioni et al., 1991; Caselli, Bates, Casadio, Fenson,), (Fenson, Sanderl & Weir, 1995), ספרדית (Jackson-Maldonado, Thal,), 1993 (Thordardottir & Ellis) (Marchman, Bates & Gutierrez-Clellen., 1993), וגרסת HCDI-WS בעברית (Weismer, 1996) (Maital, Dromi, Sagi, & Bronstein,), (2000).

בפרק זה נדון בממצאים העקריים של העבודה. הדיון יעסוק בנושאים הבאים:

- הגיל המתאים להעברת השאלון
- הקשר בין גיל כרונולוגי להתפתחות הלקסיקון
- הקשר בין גיל כרונולוגי להופעת פעולות ומחוות
- הרכב הלקסיקון בשלב החד מילי
- הקשר בין משתני רקע של הנבדקים לבין התפתחות השפה שלהם

5.1 הגיל המתאים להעברת השאלון

אחת המטרות שהובילו לבחירת מדגם של ילדים דוברי עברית בטווח הגילים 24-12

חודשים היתה לבחון לאיזה גיל מתאים השאלון. כלומר, באיזה גיל ניתן להעריך שפה של ילדים בעזרת שאלון HCDI-WG. טווח הגילים של הנבדקים במספר מחקרים שעסקו באיתור ילדים עם איחור בדיבור, ועשו שימוש בשאלון MB-CDI באנגלית, נע בין 13-29 חודשים.

Thal & Tobias, 1992; Thal, Tobias, & Morrison, 1991 הסתמכו, במספר

מחקרים שהם ערכו, על מדגם שכלל עשרה נבדקים בגיל 18-29 חודשים שציוניהם היו בעשירון התחתון בשאלון ההורים MB-CDI-WG והוגדרו לפיכך כילדים המראים איחור שפה (LT).

Fenson et al. (2000) מציינים שגיל שנה הינו גיל צעיר מדי לאיתור ילדים בסיכון

לפתח עיכוב שפה בעזרת שאלון MB-CDI. הם טוענים שבגיל שנה מיומנויות שפה אינן מפותחות מספיק על מנת להעריך שפה בצורה מדוייקת. לעומת זאת, בגיל 16-24 חודשים ניתן להשתמש בשאלון ככלי לסינון, כיוון שבגיל זה עולה היציבות של ההבדלים הבינאישיים. במחקר אחר, של Ellis Weismer, et al. (1994), נעשה מעקב לונגיטודינאלי אחר

התפתחותם של 25 ילדים המראים התפתחות תקינה, מהשלב הקדם מילי ועד הצירופים הראשונים של מילים. נאספו נתונים על ההתפתחות הקוגניטיבית והשפתית של נבדקים אלו.

הנתונים נאספו במרווחים של שלושה חודשים מגיל 13 חודשים למשך תקופה של 21 חודשים. כשהיו בני שנתיים, נמצא כי ארבעה מתוך 25 הנבדקים הראו עיכוב בהבעת שפה על פי שימוש בשאלון הורים MB-CDI. בעוד שבמדידות 1-3 (גיל 13-19 חודשים) הילדים המאחרים היו בטווחי הנורמה לגילם הכרונולוגי, במדידות 4-5 (גיל 22-25) הם נתגלו

לראשונה כילדים עם LT בהשוואה לנורמות. נמצא כי בסביבות גיל 22 חודשים ניתן להבחין בין ילדים המראים התפתחות תקינה לבין ילדים המראים LT בעזרת שימוש בשאלון MB-

CDI. לפי מחקר זה עם העלייה בגיל, כאשר טווחי הציונים בהפקת מילים גדל, קל יותר לזהות ילדים עם LT. לכן, כאשר במחקר הנוכחי נבדקה מידת התאמתו של כל סעיף בשאלון להערכת שפה בקבוצות הגיל השונות (12-16 חודשים, 17-20 חודשים, 21-24 חודשים), נבדקו בכל סעיף מדדי הפיזור של ציוני הנבדקים. כאשר הממוצע והחציון של ציוני הנבדקים

עמדו על כ- 50% וכאשר טווח הציונים היה גדול, הוחלט כי הסעיף מתאים לקבוצת הגיל. נמצא ששלושה סעיפים הם "קלים" ומתאימים לקבוצת הצעירים (12-16 חודשים):

סעיף ב', הבנת משפטים, בחלק הראשון של השאלון; סעיף א', תנועות גוף, בחלק השני של השאלון; וסעיף ג', פעולות בעזרת חפצים או צעצועים, בחלק השני של השאלון. בסעיפים אלו היה "אפקט תיקרה" כאשר ממוצע ציוני הנבדקים שהיו מעל גיל 16 חודשים היו גבוהים מ- 82% מכלל הפריטים המופיעים באותו סעיף. סעיף ד', רשימת אוצר המילים, בחלק הראשון של השאלון נמצא מתאים לקבוצת הגיל הבינונית (17-20 חודשים) והבוגרת (21-24 חודשים), אך "קשה" מדי עבור קבוצת הצעירים (12-16 חודשים). כמו כן, סעיף ד', פעולות שקשורות למשחק כאילו "אבא ואמא", וסעיף ה', העמדת פנים עם חפצים, בחלק השני של השאלון נמצאו מתאימים לקבוצת הגיל הבינונית (17-20 חודשים) והבוגרת (21-24 חודשים), אך "קשים" מדי עבור קבוצת הצעירים (12-16 חודשים). בסעיפים אלו ממוצעי ציוני הנבדקים בקבוצת הצעירים היו נמוכים מ- 23% מכלל הפריטים המופיעים באותו סעיף.

מילוי השאלון על ידי הורים לילדים צעירים בני 12-16 חודשים עלול לתסכל אותם, כיוון שהילד שלהם עדיין לא עושה חלק גדול מההתנהגויות המתוארות. מהורים אלו אפשר לבקש למלא רק את הסעיפים המתאימים לקבוצת הגיל של הילד. לעומת זאת, בעת איתור ילדים המראים איחור בהתפתחות שפה יש לכלול פריטים הנחשבים "קלים" לקבוצת בני הגיל. הסיבה לכך היא שיש לבדוק האם הילד מבצע התנהגויות שרוב בני גילו מבצעים. לכן, למרות שקיימים בשאלון סעיפים "קלים" בהם מתרחש "אפקט תיקרה" בקבוצת הגיל 17-20 חודשים ו- 21-24 חודשים, יש להעביר את השאלון כולו לקבוצת גיל זו. המסקנה היא ששאלון הורים HCIDI-WG מתאים להערכת שפה של ילדים דוברי עברית בגיל 17-24 חודשים.

בסעיפים הבאים של פרק הדיון נעסוק בממצאים ומסקנות שהתקבלו בעקבות איסוף נתונים בעזרת שאלון ההורים HCIDI-WG.

5.2 הקשר בין גיל כרונולוגי להתפתחות הלקסיקון והופעת פעולות ומחוות

שפה היא יכולת המתפתחת עם העלייה בגיל. במהלך השלב החד מילי גדל אוצר המילים של הילד בהבנה ובהפקה. כמו כן, במהלך השלב החד מילי גדלות ומשתכללות המחוות והפעולות שהילד עושה. בסעיף זה נדון בקשר שבין גיל כרונולוגי לבין אוצר המילים בהפקה ובהבנה, בקשר שבין גיל כרונולוגי לבין הופעת פעולות ומחוות ובהבדלים בין אישיים בהתפתחות הלקסיקון.

הקשר בין גיל כרונולוגי לבין גודל אוצר המילים בהפקה

במהלך השלב החד מילי הילד מפיק מילים חדשות. ילדים בעלי התפתחות תקינה מתחילים להשתמש במילים משמעותיות בסביבות יום הולדתם הראשון, וממשיכים להשתמש במבטים בני מילה אחת במשך 8 עד 12 חודשים. אוצר המילים שנרכש בתקופה זו נע בין 250 לבין 350 מילים שונות (Dromi, 1999, 1996). חשוב להעריך את גודל אוצר המילים בהפקה של ילדים בשלב החד מילי כדי לקבוע נורמות אשר בעזרתן ניתן יהיה לאתר ילדים המראים איחור בדיבור (LT). ילדים צעירים שגודל אוצר המילים שלהם בהפקה קטן באופן משמעותי מגודל אוצר המילים בהפקה של ילדים באותו גיל כרונולוגי הם בסיכון להשתייכות לקבוצה של ילדים המראה לקות שפה ספציפית.

במחקר הנוכחי נבדק הקשר בין גיל כרונולוגי לבין גודל אוצר המילים בהפקה. נמצא שקיים מתאם חיובי ומובהק בין גיל לבין גודל אוצר המילים בהפקה. עם העלייה בגיל מתרחשת עלייה בגודל אוצר המילים בהפקה. כמו כן, נמצא שההבדלים בין קבוצות הגיל בציוני אוצר המילים בהפקה מובהקים. כלומר, ילדים המשתייכים לקבוצת הגיל הבוגרת היו בעלי אוצר מילים גדול יותר מילדים המשתייכים לקבוצת הגיל הצעירה והבינונית. ממצא זה עקבי עם ממצאי מחקרים אחרים. למשל, במחקר של Bates et al. (1994), בו נבדקה התפתחות הלקסיקון בעזרת שאלון MB-CDI-WG באנגלית, נמצא מתאם חיובי ומובהק בין גיל ומספר המילים בהפקה. כמו כן, במחקר ההתאמה לעברית של שאלון HCIDI-WS המיועד לילדים בני 18-24 חודשים, נמצא מתאם חיובי ומובהק בין גיל לבין גודל הלקסיקון (Maital et al., 2000). בנוסף, במחקר של Maital et al. (2000) נמצא שגיל מהווה אפקט

עיקרי בהסבר ההבדלים בגודל אוצר המילים.

בעזרת שאלון הורים HCDI-WG ניתן לאתר ילדים המראים עיכוב בהתפתחות הלקסיקון. במחקר הנוכחי אותרו ילדים בני 17-24 חודשים שמפיקים רק 10-1 מילים. יש להניח שילדים אלו מראים עיכוב בהתפתחות הלקסיקון. יחד עם זאת, כדי לקבל תמונה מקיפה על התפתחות יכולות תקשורת ושפה של ילדים בשלב החד מילי, אין להסתפק רק בגודל אוצר המילים בהפקה. יש לקחת בחשבון גם מדדים הקשורים לגודל אוצר המילים בהבנה של הילדים ולהופעת פעולות ומחוות.

הקשר בין גיל כרונולוגי לבין אוצר המילים בהבנה

בעת איתור ילדים המראים עיכוב בהתפתחות שפה יש לקחת בחשבון את גודל אוצר המילים בהבנה. ישנם מחקרים המראים שילדים עם עיכוב בהתפתחות הלקסיקון הם בעלי קשיים בהבנת שפה (Ellis Weismer et al., 1994; Thal et al., 1991). יחד עם זאת, במחקר של Thal & Bates (1988), שהתבסס על דיווחי הורים על הבנת שפה של ילדיהם, נמצא שהפער בין הבנת שפה והבעת שפה בקרב ילדים המראים עיכוב בדיבור (LT) היה גדול יותר מהפער בין הבנת שפה והבעת שפה אצל ילדים המראים התפתחות תקינה (ND) המשווים להם ברמת הבעה. כלומר, ההבדל בין הילדים המראים LT לבין הילדים המראים התפתחות תקינה (ND) היה גדול יותר כאשר השוו את גודל אוצר המילים בהפקה של הקבוצות מאשר כאשר השוו את גודל אוצר המילים בהבנה. כאשר Thal et al. (1991) השוו בין ילדים המראים LT עם הבנת שפה בטווח הנורמה לבין ילדים המראים LT בעלי עיכוב בהבנת שפה, הם מצאו שילדים שהשתייכו לקבוצה השנייה הראו גם עיכובים במיומנויות אחרות הקשורות להתפתחות תקשורת ושפה (למשל, הם השתמשו פחות מחוות). כלומר, מהמחקרים ניתן להסיק שילדים בעלי אוצר מילים מצומצם בהפקה, אשר גם אוצר המילים בהבנה שלהם מצומצם, יחסית לבני גילם, הם בסיכון להשתייכות לקבוצה של ילדים המראה לקות שפה ספציפית.

בדומה לממצאים העוסקים באוצר המילים בהפקה, במחקר הנוכחי נמצא מתאם

חיובי ומובהק בין גיל לבין אוצר המילים בהבנה. נמצא שעם העלייה בגיל מתרחשת עלייה בגודל אוצר המילים בהבנה. כמו כן, נמצא שההבדלים בין קבוצות הגיל בציוני אוצר המילים בהבנה מובהקים. השוואה בין ציוני אוצר המילים בהפקה לבין ציוני אוצר המילים בהבנה העלתה שאוצר המילים בהבנה גדול מאוצר המילים בהפקה. ההבדלים בין אוצר המילים בהפקה לבין אוצר המילים בהבנה מובהקים. כאשר משתמשים בשאלון HCIDI-WG לאיתור ילדים החשודים בעיכוב בהתפתחות שפה, ניתן להשוות בין הציונים שמתקבלים לבין ציוני הנבדקים במחקר הנוכחי, עליהם דווח בפרק התוצאות.

הקשר בין גיל כרונולוגי לבין הופעת פעולות ומחווות

עוד לפני השלב החד מילי ובמהלכו הילד מתקשר באמצעות מחווות. תפקידן של המחווות הוא להביע כוונות תקשורת. בדומה להתפתחות המילים גם בהתפתחות המחווות ישנו תהליך של ניתוק מההקשר (זיידמן, 2001). ישנם סוגים שונים של מחווות שמופיעות לפי סדר התפתחותי. כך, למשל, מחווה "להראות" מופיעה בסביבות גיל 10-11 חודשים, בעוד שהצבעה למטרות בקשה או הצהרה מופיעה בסביבות גיל 12-13 חודשים (Carpenter et al., 1998). המחווות המייצגות מופיעות במהלך השלב החד מילי והן נושאות, בדומה למילים, תוכן סמנטי קבוע.

מחקרים מלמדים כי לילדים עם איחור בדיבור (LT) יש קושי בשימוש במחווות לשם תקשורת ומשחק סימבולי מצומצם. Thal et al. (1991) בדקו הופעה של מחווות אצל ילדים עם LT ומצאו שמאפיין בולט של ילדים אלו הוא שימוש דל במחווות בגיל צעיר (18-29 חודשים). למרות שילדים עם איחור בדיבור הפגינו יכולות קוגניטיביות לא-מילוליות אחרות בטווח הנורמה, Thal et al. דיווחו על מגבלויות של ילדים אלו במיומנויות סימבוליות. בנוסף, במחקר שערכו Thal et al. הושוּוּ ילדים עם LT שהראו עיכוב בהבנת שפה לילדים עם LT שלא הראו עיכוב בהבנת שפה. נמצא שילדים עם LT שהיו בעלי עיכוב בהבנת שפה, השתמשו בפחות מחווות מילדים עם LT בעלי הבנת שפה תקינה.

במחקר הנוכחי נמצא קשר חיובי ומובהק בין גיל כרונולוגי לבין הופעת פעולות

ומחוות. כלומר, נמצא שעם העלייה בגיל מתרחשת עלייה בהופעת הפעולות והמחוות. כמו כן, נמצא קשר חיובי ומובהק בין רמה לקסיקאלית לבין הופעת פעולות ומחוות. כלומר, נמצא שעם העלייה ברמה לקסיקאלית מתרחשת עלייה בהופעת הפעולות והמחוות. ממצא מעניין נוסף שעולה ממחקר זה הוא שההבדלים בין ציוני הופעת הפעולות והמחוות של ילדים מקבוצות הגיל השונות מובהקים. כמו כן, נמצא שההבדלים בין ציוני הופעת הפעולות והמחוות של ילדים מרמות לקסיקאליות שונות מובהקים. כאשר משתמשים בשאלון HCDI-WG לאיתור ילדים המראים איחור בדיבור יש לבדוק גם את השימוש שלהם בפעולות ומחוות ולהשוות את ציוניהם לציונים שהתקבלו במחקר זה ומופיעים בפרק התוצאות.

הבדלים בין אישיים

במחקר הנוכחי נמצא כי קיימת שונות גדולה בין הנבדקים. נמצא שנבדקים באותה קבוצת גיל מראים יכולות שונות. חוקרים רבים דיווחו על שונות רבה בשלבים הראשונים של התפתחות השפה. למשל, Rescorla & Alley (2001), שהשתמשו במחקרם בשאלון הורים LDS, מצאו שגודל אוצר המילים של 224 ילדים בגיל 24 חודשים התפלג באופן זה: ל- 8% היו פחות מ- 50 מילים, ל- 12% היו בין 50-99 מילים, ל- 15% היו 100-149 מילים, ל- 15% היו 150-199 מילים, ול- 50% היו מעל 200 מילים. גם במחקר של Maital, et al. (2000), שבו נבדקה ההתאמה של שאלון HCDI-WS לעברית, נמצאה שונות גדולה בגודל אוצר המילים של הנבדקים. כאשר הושו הממצאים לאלו שהתקבלו משאלון MB-CDI-WG המקורי באנגלית, התקבלה תמונה דומה מאוד.

Feldman, Dollaghan, Campbell, Kurs-Lasky, Janosky & Paradise (2000) ביקרו את שאלוני ההורים MB-CDI בשל ממצאים אלו. הם טענו שהשונות גדולה מדי, שחסרה עקביות ושהכלי חסר יכולת מספקת לנבא איחור ברכישת שפה. תשובתם של Fenson et al. (2000) לטענות אלו היתה ששאלוני MB-CDI משקפים את המציאות. הם טענו שקיימים הבדלים בין אישיים גדולים בהתפתחות מוקדמת של שפה. השונות הגדולה אינה מגרעת של השאלון כי אם נקודת חוזק שלו בשיקוף המציאות.

5.3 הרכב הלקסיקון בשלב החד מילי

מחקרים מצאו כי התכנים המיוצגים באוצר המילים של הילדים הינם אוניברסליים. מחקרים מראים כי ילדים הנמצאים בשלב החד-מילי בוחרים לקודד אירועים ומושגים דומים ביותר, גם כשהם דוברי שפות שונות (Dromi, 1993). מחקרים שונים מצאו שהלקסיקון של ילדים דוברי שפות שונות, בשנה השנייה לחייהם מכיל יותר שמות עצם מאשר מילים בעלות תפקיד תחבירי אחר (Bornstein et al., 2004). Bates et al. (1994) מצאו שאחוז שמות העצם מסך כל אוצר המילים של ילדים דוברי אנגלית בשלב החד מילי גדל בהדרגה עד שאוצר המילים כלל כ- 200 מילים. לאחר מכן, בעקבות רכישה של מילות תיאור, פעלים ומילות תפקוד, קטן האחוז היחסי של שמות העצם.

במחקר הנוכחי נמצאו מתאמים חיוביים ומובהקים בין רמה לקסיקאלית לבין אחוז שמות העצם, התארים והפעלים ומילות התפקוד באוצר המילים **בהפקה**. כמו כן, נמצאו מתאמים חיוביים ומובהקים בין רמה לקסיקאלית לבין אחוז שמות העצם, התארים והפעלים ומילות התפקוד באוצר המילים **בהבנה**. עם העליה ברמה לקסיקאלית מתרחשת צמיחה של שמות עצם, תארים ופעלים ומילות תפקוד בלקסיקון של הילד בהבנה ובהפקה. כמו כן, נמצא שממוצע הציונים בהבנה ובהפקה של שמות העצם היה גדול מממוצע הציונים של תארים ופעלים, ומממוצע הציונים של מילות תפקוד בכל הרמות הלקסיקאליות. ממצא זה עקבי עם ממצאי מחקרם של Bornstein et al. (2004).

ממצא מעניין נוסף שהתקבל במחקר הנוכחי הוא שבכל הקטגוריות הלקסיקאליות בהפקה התרחשה צמיחה אחרי הרמה הלקסיקאלית השלישית (200-51 מילים). בתקופה זו התרחשה האצה בקצב רכישת מילים חדשות בכל הקטגוריות הלקסיקאליות. ייתכן והאצה זו משקפת "פרץ". ממצא זה עקבי עם ממצאיהם של חוקרים שונים שמצאו שקצב רכישת המילים במהלך השלב החד מילי אינו אחיד. לאחר תקופה שבה נוספות מילים חדשות בקצב איטי ללקסיקון, חל שינוי פתאומי בקצב גידול הלקסיקון (Dromi, 1999). יחד עם זאת, במחקר הנוכחי נמצא שהפער בין הציון הממוצע של אחוז שמות העצם באוצר המילים

בהפקה לבין הקטגוריות הלקסיקאליות האחרות גדל אחרי הרמה הלקסיקאלית השניה (11-50 מילים). כלומר, בתקופה זו אחוז שמות העצם מכלל המילים בלקסיקון גדל מהר יותר מאחוז המילים מהקטגוריות הלקסיקאליות האחרות. ממצא זה עקבי עם ממצאי מחקרים של Bates et al. (1994).

לסיכום, אוצר המילים בשלב החד מילי כלל מילים מכל הקטגוריות הלקסיקאליות. יחד עם זאת, בדומה למתואר בספרות, גם במחקר הנוכחי נמצא שאחוז שמות העצם בלקסיקון גדול מאחוז התארים והפעלים ומילות התפקוד. כמו כן, בדומה למתואר בספרות, גם במחקר הנוכחי, אחרי שהלקסיקון כלל כ- 200 מילים התרחשה האצה פתאומית בקצב הוספת מילים חדשות ללקסיקון בכל הקטגוריות הלקסיקאליות בהפקה. יחד עם זאת, אחוז שמות העצם מכלל המילים בלקסיקון בהפקה גדל מהר יותר מאחוז המילים מהקטגוריות הלקסיקאליות האחרות.

5.4 הקשר בין משתני רקע של הנבדקים לבין התפתחות השפה שלהם

מחקרים שונים בדקו את הקשר בין רמה סוציו-אקונומית, השכלת ההורים, או מין הנבדקים לבין התפתחות שפה. למשל, זיידמן (2001) בדקה האם משתני רקע משפיעים על התפתחות השפה של ילדים צעירים. היא מצאה הבדלים בהתפתחות שפה בקרב ילדים ממעמדות חברתיים-כלכליים שונים בגיל 20 חודש, אך לא נמצאו הבדלים בהתפתחות יכולות תקשורת ושפה בתחילת השנה השנייה לחיים. כאשר Bornstein et al. (2004), במחקר בין לשוני רחב היקף, בדקו הבדלים בין המינים הם מצאו שלבנות אוצר מילים גדול יותר מאשר לבנים. ממצא זה התקבל רק כאשר חושבו הציונים של כלל המדגם ולא כאשר חושבו הציונים של כל שפה בנפרד.

במחקר הנוכחי לא נמצא קשר בין משתני רקע של הנבדקים לבין התפתחות השפה שלהם. ההשכלה והסטטוס התעסוקתי של האם והאב לא נמצאו קשורים להתפתחות השפה. כמו כן, מין הנבדקים לא נמצא קשור להתפתחות הלקסיקון של הנבדקים. ייתכן ובדיקה של מדגם גדול יותר תוביל לתוצאות שונות. כמו במחקר של Bornstein et al. (2004)

בו לא נמצא קשר בין מין לבין גודל אוצר המילים כשהמדגמים היו קטנים (כל שפה בנפרד), אך נמצא קשר בין מין לבין גודל אוצר המילים כאשר המדגם היה גדול (כל השפות ביחד). יחד עם זאת, במחקר הנוכחי נמצא שבנות מפיקות יותר פעולות ומחוות מבנים. ממצא זה מעיד על יכולות תקשורת ויכולות סימבוליות מפותחות יותר אצל בנות.

6. סיכום, מסקנות והמלצות

מטרת מחקר זה היא להתאים את שאלון ההורים MB-CDI-WG לשפה העברית ולבדוק אותו על מדגם של ילדים ישראלים בטווח הגילים 12-24 חודשים לשם קביעת נורמות התפתחותיות. כמו כן, מטרתו לבחון סוגיות הקשורות להתפתחות הלקסיקון ולהופעת פעולות ומחוות בשלב החד מילי. לשם כך, לאחר התאמת השאלון לעברית, נאספו נתונים בעזרת שאלון ההורים HCIDI-WG ממדגם של 118 נבדקים בטווח הגילים 12-24 חודשים. נמצא ששאלון הורים HCIDI-WG הינו מהימן ותקף. ממצא זה מתאים לנתונים שהופיעו בספרות על מהימנות ותוקף של MB-CDI בשפות שונות: למשל איטלקית (Camaioni et al., 1991; Caselli, Bates, Casadio, Fenson, Fenson, Sanderl & Weir, 1995), ספרדית (Jackson-Maldonado, Thal, Marchman, Bates & Gutierrez-Clellen., 1993), איסלנדית (Thordardottir & Ellis Weismer, 1996) וגרסת HCIDI-WS בעברית (Maital, Dromi, Sagi, & Bronstein, 2000). נבדקה השאלה לאיזה גיל מתאים שאלון הורים HCIDI-WG? כלומר, באיזה גיל ניתן להבחין בין ילדים בעלי התפתחות שפה תקינה לבין ילדים בעלי עיכוב בהתפתחות שפה בעזרת שאלון הורים HCIDI-WG? נמצא שהשאלון רגיש להבדלים בין נבדקים מגיל 17-24 חודשים. ישנם שלושה סעיפים קטנים בשאלון (סעיף ב' בחלק 1 של השאלון וסעיפים א' ו-ג' בחלק 2 של השאלון) המתאימים לגיל 12-16 חודשים. יחד עם זאת, מסקנתנו הייתה שהשאלון כולו מתאים להערכת שפה של ילדים הנמצאים במחצית השנייה של השנה השנייה לחיים. הסיבה לכך היא שבעת איתור ילדים המראים איחור בהתפתחות שפה יש לכלול פריטים הנחשבים "קלים" לקבוצת בני הגיל, זאת על מנת לבדוק האם הילד מבצע

התנהגויות שרוב בני גילו מבצעים.

בדיקת הקשר בין גיל כרונולוגי לבין התפתחות הלקסיקון והופעת פעולות ומחוות

העלתה שעם העלייה בגיל כרונולוגי גדל אוצר המילים בהבנה ובהפקה ומופיעות יותר פעולות ומחוות. נמצא שילדים המשתייכים לקבוצת הגיל הבוגרת היו בעלי אוצר מילים גדול יותר בהבנה ובהפקה מילדים המשתייכים לקבוצת הגיל הצעירה והבינונית. כמו כן, נמצא שהם עשו יותר פעולות ומחוות. בבדיקת הקשר בין הבנה להפקה נמצא שציוני ההבנה גדולים באופן מובהק מציוני ההפקה. ממצאים אלו הם בעלי חשיבות רבה בעת איתור ילדים המראים עיכוב בהתפתחות הלקסיקון. מהספרות עולה שילדים שגודל אוצר המילים שלהם בהפקה קטן באופן משמעותי מגודל אוצר המילים בהפקה של ילדים באותו גיל כרונולוגי הם בסיכון להשתייכות לקבוצה של ילדים המראה לקות שפה ספציפית. כמו כן, מחקרים שבדקו את אוצר המילים בהבנה של ילדים עם עיכוב בהתפתחות הלקסיקון מצאו שילדים אשר בנוסף לאוצר מילים קטן בהפקה הם גם בעלי אוצר מילים קטן בהבנה, משתמשים בפחות פעולות ומחוות והם בסיכון להיות בעלי לקות שפה ספציפית (Thal et al., 1991).

במחקר הנוכחי, כמו במחקרים אחרים העוסקים בשלבים המוקדמים בהתפתחות

הלקסיקון (למשל, Bornstein et al., 2004; Fenson, Bates, Dale, Goodman, Reznick, and Thal, 2000), נמצא כי קיימת שונות גדולה בין הנבדקים. נמצא שנבדקים באותה קבוצת גיל מראים יכולות שונות. לטענתם של Fenson et al. (2000) ממצאים אלו משקפים את המציאות. השונות הגדולה שנמצאה אינה מגרעת של השאלון כי אם נקודת החוזק שלו בשיקוף המציאות.

במחקר נמצא שאחוז שמות העצם בלקסיקון גדול מאחוז התארים והפעלים ומאחוז

מילות התפקוד. ממצא זה עקבי עם ממצאי מחקרים אחרים שעסקו בהרכב הלקסיקון (למשל, Bates et al., 1994; Bornstein et al., 2004). כמו כן, בדומה למתואר בספרות (למשל, Dromi, 1999), במחקר הנוכחי נמצא שהתרחשה האצה פתאומית בקצב הוספת מילים חדשות ללקסיקון. האצה זו התרחשה בכל הקטגוריות הלקסיקאליות בהפקה, כאשר הלקסיקון כלל כ- 200 מילים. יחד עם זאת, נמצא שאחוז שמות העצם מכלל המילים

בלקסיקון בהפקה גדל מהר יותר מאחוז המילים מהקטגוריות הלקסיקאליות האחרות. במחקר הנוכחי ההשכלה והסטטוס התעסוקתי של האם והאב לא נמצאו קשורים להתפתחות השפה. כמו כן, מין הנבדקים לא נמצא קשור להתפתחות הלקסיקון. יחד עם זאת, נמצא שבנות מפיקות יותר פעולות ומחוות מבנים. ייתכן ומדגם גדול יותר היה מניב תוצאות שונות, כפי שנמצא במחקר של Bornstein et al. (2004). שם נמצא קשר בין מין לבין גודל אוצר המילים רק כאשר המדגם היה גדול, ולא נמצא קשר כזה במדגמים הקטנים. כדי לקבל תמונה מדויקת יותר על התפתחות הלקסיקון בשלב החד מילי בעזרת שאלון ההורים HCIDI-WG יש להעביר את השאלון למדגם גדול יותר של נבדקים. כיוון שנמצא ששאלון זה אינו מתאים לילידים בגיל 12-16 חודשים, יש להעבירו לנבדקים בגיל 16-24 חודשים. מחקר מעניין שניתן יהיה לבצע כאשר המדגם גדול יותר הוא בדיקת ההתנהגות השפתית של ילדים בעלי לקסיקון קטן יחסית לבני גילם. מעניין לבדוק את הופעת הפעולות והמחוות של קבוצה זו, את אוצר המילים שלהם בהבנה ואת הבנת המשפטים שלהם. כמו כן, מעניין יהיה לבדוק כיצד מתנהגים הילדים בגיל מבוגר יותר. ניתן לעקוב אחר המדגם כולו בעזרת HCIDI-WS ולבדוק האם הפערים בין הנבדקים נשמרים בגיל מבוגר יותר.

- אינגבר, ש. (1995). ציפיות הורים לילדים לקויי שמיעה בגיל הרך מתוכניות התערבות והדרכה בישראל. עבודת גמר לקראת תואר מוסמך. אוניברסיטת תל אביב.
- דרומי, א. (1989). שלבים בהתפתחות העברית כשפת אם. כנס מכונים להתפתחות הילד. נהריה.
- דרומי, א. (2002). התפתחות העברית כשפת אם. בתוך פ. קליין וד. גבעון (עורכות), שפה, למידה ואוריינות בגיל הרך. תל אביב: הוצאת רמות.
- דרומי, א. ורינגוולד-פרימרמן, ד. (1996). התערבות תקשורת ושפה לילדים לקויי שמיעה: השלב הקדם מילי. תל אביב: רמות.
- זיידמן, ע. (2001). התפתחות תקשורת בתחילת השנה השנייה לחיים – השוואה בין פעוטות ממעמדות סוציו – אקונומיים שונים. עבודת גמר לשם קבלת התואר "מוסמך למדעי הרוח", אוניברסיטת תל-אביב.
- קראוס, ו. והרטמן, מ. (1994). שינוי ביוקרת המקצועות בישראל בשנים 1974-1989. מגמות, ל"ו, 78-87.
- שלום, ד. (1994). התפתחות היכולת התקשורתית של התינוק בשלב הקדם מילי. עבודת גמר לשם קבלת התואר "מוסמך למדעי הרוח", אוניברסיטת תל-אביב.
- Bates, E., Camaioni, L., & Volterra, V. (1975). The acquisition of performatives prior to speech. *Merrill-Palmer Quarterly*, 21, 205-224.
- Bates, E., Marchman, V., Thal, D., Fenson, I., Dale, P., Reznick, J. S., Reilly, J., & Hartung, J. (1994). Development of stylistic variation in the composition of early vocabulary. *Journal of Child Language*, 21, 85-123.
- Bates, E., Thal, D., Whitesell, K., Fenson, L., & Oakes, L. (1989). Integrating language and gestures in infancy. *Developmental Psychology*, 25, 1004-1019.
- Bayley, N. (1969). *Bayley Scales of Infant Development*. NY: The Psychological Corporation.
- Bishop, D. V. M., & Adams, C. (1990). A prospective study of the relationship between specific language impairment, phonological disorders and reading retardation. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 31(7), 1027-1050.
- Bornstein, M. H., Cote, L. R., Maital, S., Painter, K., Park, S. Y., Pascual, L., Pecheux, M. G., Ruel, J., Venuti, P., and Vyt, A. (2004). Cross-linguistic analysis of vocabulary in young children: Spanish, Dutch, French, Hebrew, Italian, Korean, and English. *Child Development*, 75(4), 1115.
- Camaioni, L., Castelli, M. C., Longobardi, E., & Volterra, V. (1991). Aparent report instrument for early language assessment. *First Language*, 11, 345-

Carpenter, M., Nagell, K., & Tomasello, M. (1998). Social cognition, joint attention and communication competence from 9 to 15 months of age. *Monographs of the Society for Research In Child Development*, 63.

Caselli, M. C., Bates, E., Casadio, P., Fenson, J., Fenson, L., Sanderl, L., & Weir, J. (1995). A cross-linguistic study of early lexical development. *Cognitive Development*, 10, 159-99.

Caselli, M. C., & Volterra, V. (1990). From communication to language in hearing and deaf children. New York: Springer-Verlag.

Dale, P., Bates, E., Reznick, S., & Morisset, C. (1989). The validity of parent report instrument of child language at 20 months. *Journal of Child Language*, 16, 239-49.

Dromi, E. (1993). The development of prelinguistic communication: implications for language evaluation. In N. J. Anastasiou, & S. Harel (Eds.), *At Risk Infants: Interventions, Families, and Research* (pp. 19-26). Baltimore, MD: Paul H. Brookes.

Dromi, E. (1996). *Early Lexical Development*. California: Singular Publishing Group.

Dromi, E. (1999). Early lexical development. In M. Barrett (Ed.), *The Development of Language*. London: UCL Press.

Dromi, E. (2003). Assessment of prelinguistic behaviors in deaf children: parents as collaborators. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 8(4), 367-382.

Dromi, E., Weisel, A., Treitel, H. (1996). A parent report instrument for the assessment of pre-linguistic communication in hearing impaired children. In Harel, S. and Shonkoff, J.P. (Eds.), *Early Childhood Intervention and Family Support Programs: Accomplishment and Challenges*. Brookdale Institute of Gerontology and Human Development.

Ellis Weismer, S., Murray-Branch, J., & Miller, J. F. (1994). A prospective longitudinal study of language development in late talkers. *Journal of Speech and Hearing Research*, 37, 852-67.

Eriksson, M., & Berglund, E. (1999). Swedish early communicative developmental inventories: words and gestures. *First Language*, 19, 55-90.

Feldman, H. M., Dollaghan, C. A., Campbell, T. F., Kurs-Lasky, M., Janosky, J.E., & Paradise, J. L. (2000). Measurement properties of the MacArthur Communicative Development Inventories at Ages One and Two Years. *Child Development*, 71, 310-322.

Fenson, L., Bates, E., Dale, P., Goodman, J., Reznick, S. J., & Thal, D. (2000). Measuring variability in early child language: don't shoot the messenger. *Child Development*, 71(2), 323-328.

Fenson, L., Dale, P. S., Reznick, J. S., Bates, E., Thal, D. J., & Pethick, S. J. (1994). Variability in early communicative development. *Momographs of the Society for Research in Child Development (Serial No. 42)* 59(4).

Fenson, L., Dale, P. S., Reznick, J. S., Thal, D. J., Bates, E., Hartung, J. P., Pethick, S., & Reilly, J. S. (1993). *MacArthur Communicative Development Inventories User's Guide and Technical Manual*. California: Singular Publishing Group.

Fenson, L., Pethick, S., Renda, C., Cox, J. L., Dale, P. S., & Reznick, S. J. (2000). Short-form versions of the MacArthur Communicative Development Inventories. *Applied Psycholinguistics*, 21, 95-115.

Fischel, J., Whitehurst, G., Caulfield, M., & DeBaryshe, B. (1989). Language growth in children with expressive language delay. *Pediatrics*, 82, 218-227.

Jackson-Maldonado, D., Thal, D., Marchman, V., Bates, E., & Gutierrez-Clellen, V. (1993). Early lexical development in Spanish speaking infants and toddlers. *Journal of Child Language*, 20, 523-49.

Lederberg, A. R., & Spencer, P. E. (2001). Vocabulary development of deaf and hard of hearing children. To appear in: M. D., Clark, M., Marschark, & M., Karchmer (Eds). *Context, Cognition, and Deafness*. Washington D.C.: Gallaudet University Press.

Maital, S. L., Dromi, E., Sagi, A., & Bronstein, M. H. (2000). The Hebrew Communicative Development Inventory: language specific properties and cross-linguistic generalizations. *Child Language*, 27, 43-67.

Mirak, J., & Rescorla, L. (1998). Phonetic skills and vocabulary size in late talkers: concurrent and predictive relationships. *Applied Psycholinguistics*, 19(1), 1-17.

Paul, R. (1991). Profiles of toddlers with slow expressive language development. *Topics in Language Disorders*, 11, 1-13.

Paul, R. (1993). Patterns of development in late talkers: preschool years. *Journal of Childhood Communication Disorders*, 15, 7-14.

Paul, R., Looney, S., & Dahm, P. (1991). Communication and socialization skills at ages 2 and 3 in "late talking" young children. *Journal of Speech and Hearing Research*, 34, 858-65.

Paul, R., & Riback, M. (1993). *Sentence Structure Development in Late Talkers*. Paper presented at the Symposium for Research in Child Language Disorders, Madison, WI.

- Paul, R., & Shiffer, M. (1992). Communicative initiations in normal and late talking toddlers. *Applied Psycholinguistics*, 12(4), 419-431.
- Paul, R., & Smith, R. (1993). Narrative skills in 4-year-olds with normal, impaired, and late-developing language. *Journal of Speech and Hearing Research*, 36, 592-598.
- Pine, J. L., Lieven, E. V. M., & Rowland, C. (1996). Observational and checklist measures of vocabulary composition: what do they mean? *Journal of Child Language*, 23, 573-89.
- Rescorla, L. (1989). The language development survey: A screening tool for delayed language in toddlers. *Journal of Speech and Hearing Disorders*, 54, 587-599.
- Rescorla, L., & Alley, A. (2001). Validation of the language developmental survey (LDS): a parent report tool for identifying language delay in toddlers. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 44(2), 434-445.
- Rescorla, L., Bascome, A., Lampard, J., & Feeny, N. (2001). Conversational patterns in late talkers at age 3. *Applied Psycholinguistics* 22, 235-251.
- Rescorla, L., & Fechnay, T. (1996). Mother-child synchrony and communicative reciprocity in late-talking toddlers. *Journal of Speech and Hearing Research*, 39, 200-208.
- Rescorla, L., & Goossens, M. (1992). Symbolic play development in toddlers with expressive specific language impairment. *Journal of Speech and Hearing Research*, 35, 1290-1302.
- Rescorla, L. & Merrin, L. (1998). Communicative intent and toddlers with specific expressive language impairment (SLI-E). *Applied Psycholinguistics*, 19, 393-414.
- Rescorla, L., Roberts, J., & Dahlsgaard, K. (1989). Late talkers at 2: Outcome at age 3. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 40, 556-566.
- Rescorla, L., & Schwartz, E. (1990). Outcome of toddlers with specific expressive language delay. *Applied Psycholinguistics*, 11, 393-407.
- Reynell, J. (1977). *Reynell Developmental Language Scales*. Windsor: NFER.
- Reznick, J. S., & Goldfield, B. (1994). Diary vs. representative checklist assessment of productive vocabulary. *Journal of Child Language*, 21, 405-72.
- Rimmerman, A., Kravetz, S., & Katz, S. (1987). *A School for Parents With Developmental Disabled Children: Final Report*. Bar Ilan University, Department of Psychology.

Schyler, V., & Rushmer, N. (1987). *Parent-Infant Habilitation: Comprehensive Approach to Working With Hearing impaired Toddlers and Their Families*. Portland, Oregon: IHR Publication.

Thal, D., & Bates, E. (1988). Language and gestures in late talkers. *Journal of Speech and Hearing Research*, 31, 115-123.

Thal, D., O'Hanlon, L., Clemmons, M., & Fralin, L. (1999). Validity of a parent report measure of vocabulary and syntax for preschool children with language impairment. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 42(2), 482-496.

Thal, D., Oroz, M., & McCaw, V. (1995). Phonological and lexical development in normal and late-talking toddlers. *Applied Psycholinguistics*, 16(4), 407-24.

Thal, D., & Tobias, S. (1992). Communicative gestures in children with delayed onset of oral expressive vocabulary. *Journal of Speech and Hearing Research*, 35, 1281-1289.

Thal D., & Tobias, S. (1994). Relationships between language and gesture in normally developing and late talking toddlers. *Journal of Speech and Hearing Research*, 37, 157-70.

Thal, D., Tobias, S., & Morrison, D. (1991). Language and gesture in late talkers: a 1-year follow-up. *Journal of Speech and Hearing Research*, 34, 604-12.

Thordardottir, E. T., & Ellis Weismer, S. (1996). Language assessment via parent report: development of a screening instrument for Icelandic children. *First Language*, 16, 265-85.

Thorndike, R. L., Hagen, E. P., & Sattler, J. M. (1986). *StanfordBinet Intelligence Scale* (4th ed.). Chicago: Riverside Press.

Zaidman-Zait, A., and Dromi, E. (in press). Analogous and distinctive patterns of prelinguistic communication in deaf and hearing toddlers. To appear in *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*.

7. נספחים

נספח 1: סיכום נתוני הרקע של המדגם

נספח 2: שאלון הורים HCIDI-WG

נספח 3: סיכום השינויים ברשימת אוצר המילים של שאלון MB-CDI-WG בעת התאמתו

לעברית ויצירת רשימת אוצר המילים של שאלון HCIDI-WG

נספח 4: ממוצע, חציון, טווח וסטיית תקן של ציוני הנבדקים בסעיף ד', רשימת אוצר המילים,

באחוזים

נספח 5: ממוצע, חציון, טווח וסטיית תקן של ציוני הנבדקים בקטגוריות הלכסיקאליות

השונות, לפי גיל באחוזים

נספח 6: ממוצע, חציון, טווח וסטיית תקן של ציוני הנבדקים בקטגוריות הלכסיקאליות

השונות, לפי רמה לקסיקאלית באחוזים

נספח 1: סיכום נתוני הרקע של המדגם

גיל ומין של הנבדקים

גיל בחודשים	בנים	בנות	סה"כ
12	5	2	7
13	5	1	6
14	5	2	7
15	3	3	6
16	3	5	8
17	5	5	10
18	2	3	5
19	3	4	7
20	10	8	18
21	7	2	9
22	4	1	5
23	4	3	7
24	12	11	23
סה"כ	68	50	118
גיל ממוצע	18.84	19.24	19.01

גודל המשפחה (מספר ילדים) באחוזים

מספר ילדים במשפחה	מספר נבדקים
ילד אחד	33
שני ילדים	47
שלושה ילדים	12.2
ארבעה עד שישה ילדים	7.7
ממוצע מספר הילדים במשפחה	1.98

שנות לימוד של ההורים באחוזים

שנות לימוד	אם	אב
9-11	1.8	5.4
12 (השכלה תיכונית)	40.2	43.8
13-15	19.7	33.9
16 ויותר	38.6	17
ממוצע שנות לימוד	14.39	13.97

סטטוס תעסוקתי של ההורים לפי קראוס והרטמן (1994) באחוזים

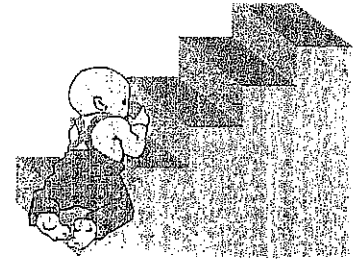
דירוג סטטוס תעסוקתי	סטטוס תעסוקתי של האם	סטטוס תעסוקתי של האב
0-25	12.7	15.5
26-50	28.1	14.2
51-75	43.6	43
76-100	15.3	27.8
ממוצע	52.93	58.74

נספח 2: שאלון הורים HCIDI-WG

א. נוסח לבנים

ב. נוסח לבנות

שאלון התפתחות מוקדמת של תקשורת ושפה*

HCDI-WG

ממחקרים רבים שנעשו בעולם על התפתחות ילדים בשנים הראשונות לחיים, ידוע כי חשוב לעקוב אחר התפתחות התקשורת והשפה של כל ילד מגיל צעיר. מטרת שאלון זה, היא לבדוק את התפתחות התקשורת והשפה של ילדים דוברי עברית מגיל שנה ועד גיל שנתיים. השאלון כולל רשימה של מילים, משפטים, משחקים ופעולות שילדים קטנים אומרים ועושים.

אין אף ילד שמבין, אומר או מבצע את כל המילים או הפעולות שמופיעות

ברשימה.

אין כל סיבה לדאגה אם הילד מבין, אומר או מבצע רק מספר קטן מאד

של מילים או פעולות המופיעות ברשימה זו.

לשם מילוי השאלון, עליכם לקרוא את הרשימות ולסמן את המילים שהילד שלכם כבר מבין, ואת המילים שהוא כבר אומר בעצמו. אפילו אם הילד אומר מילה מסוימת לא ברור ובאופן ילדותי וחלקי (למשל: טטה במקום "סבתא", דור במקום "כדור", אודה במקום "תודה") הדבר נחשב למילה שהילד כבר אומר ויש לסמן אותה ברשימה.

קראו את ההוראות המופיעות בכל חלק בשאלון. עליכם לסמן ב-X את מה שהילד

שלכם כבר יודע.

תודה רבה על שיתוף הפעולה

*שאלון זה תורגם מאנגלית והותאם לשפה העברית ב- 2003 על ידי פרופ' אסתר דרומי והילה גנדלר-שלי, החוג להיבטים התפתחותיים בחינוך, אוניברסיטת תל-אביב. השאלון המקורי
MacArthur Communicative Development Inventory: Words and Gestures
באמצעות הברית ב-1993 על ידי Fenson, Dale, Reznick, Thal, Bates, Hartung, Pethick, & Reilly

פנייה להורים **התאמה לעברית של שאלון התפתחות מוקדמת של תקשורת ושפה**

להורים שלום,

אנו מבקשים את עזרתכם בהתאמה לעברית של שאלון הבדוק התפתחות מוקדמת של תקשורת ושפה.

מהי מטרת השאלון?

מטרת השאלון לזהות מוקדם ככל האפשר מי הם הילדים אשר מאחרים בהתפתחות התקשורת והדיבור. ממחקרים שמעשו בארצות רבות עולה כי זיהוי מוקדם של ילדים אלו יכול להבטיח מעקב אחריהם ובמידת הצורך הפנייה בזמן לאיבחון שפה אצל מומחה.

מי עורך את המחקר?

המחקר נערך בחוג להיבטים התפתחותיים בחינוך, באוניברסיטת תל אביב, בהנחייתה של ראש החוג - פרופ' אסתר דרומי.

במה כרוכה ההשתתפות במחקר?

על כל הורה למלא שאלון על בסיס ההכרות עם הילד שלו. בשאלון מופיעה רשימה של מילים בנושאים שונים ועליכם לומר אם הילד שלכם מבין או אומר מילים אלו. השאלון מכיל גם רשימה של מחוות (ג'סטות) ועליכם לציין האם הילד שלכם מייצר אותן (למשל, האם הילד מנפנף לשלום? מוחא כפיים?).

כמה זמן ימשך מילוי השאלון?

מילוי השאלון ימשך כ- 30 דקות.

מה יעשו בשאלונים?

אתם מתבקשים להחזיר את השאלון תוך עשרה ימים למעון. השאלונים יאספו במעון, ויימסרו לנו לשם עריכת ניתוח סטטיסטי של הנתונים. נתוני השאלון ישמשו אותנו כדי ללמוד על התפתחות הדיבור של ילדים צעירים דוברי עברית.

האם הנתונים ישמרו בסודיות?

כן. כל המידע שייאסף יעובד ללא ציון שמות הילדים, ההורים, או פרטים מזהים אחרים.

בכל שאלה אנא אל תהססו לפנות אל:

שלי שרון: 058-202-611

הילה גנדלר-שלו: 8850987 - 09

לימור קופר: 052-540-676

**אשור ההורים להשתתפות במחקר
התאמה לעברית של שאלון לבדיקת ההתפתחות המוקדמת של תקשורת ושפה**

♦ תאריך מילוי השאלון - _____

♦ שם הילד: שם פרטי - _____ שם משפחה - _____

♦ תאריך לידה: _____ מיקום הילד במשפחה: _____

♦ האם לילד בעיות בריאות ידועות? כן / לא ♦ אם כן ציין/ני שם המחלה _____

♦ האם הילד סובל מדלקות אוזניים חוזרות? כן / לא ♦ אם כן ציין/ני מתי קיבל טיפול בפעם האחרונה _____ חודשים

♦ מתי החל הילד ללכת באופן עצמאי? _____ חודשים

♦ גיל כניסה למעון: _____ חודשים ♦ יישוב מגורים: _____

שם האם: _____ שם האב: _____

השפה המדוברת בבית היא רק עברית: כן / לא

שפות נוספות המדוברות בבית הן: _____

שפות המדוברות עם הילד: _____

♦ שפת האם של האב – עברית כן / לא ♦ שפת האם של האב – עברית כן / לא

♦ השכלת האב _____ שנים

♦ מקצוע האב: _____

♦ השכלת האם _____ שנים

♦ מקצוע האם: _____

♦ מספר החדרים בבית _____

♦ מספר הנפשות בבית _____

♦ גיל ילדים נוספים בבית: _____

♦ ילדים לקויי שפה בבית: כן / לא ♦ ילדים עם אחר התפתחותי בבית: כן / לא

קראנו את הפנייה להורים ואנו מסכימים להשתתף בפרוייקט "התפתחות הדיבור". ידוע לנו שהפרוייקט נערך בחוג להיבטים התפתחותיים בחינוך באוניברסיטת תל אביב על ידי פרופ' דרומי. אנו יודעים כי השתתפות במחקר כרוכה במילוי שאלון להורים, וכי לא יפורסמו פרטים מזהים עלינו או על ילדנו/ילדתנו. תשמר סודיות לגבי פרטים אישיים. ניתוח הנתונים יבוצע באורח קבוצתי.

חתימת האב או האם: _____

*תודה על הסכמתכם להשתתף בעבודה חסודה זו אשר תעזור לנו בפניית
שאלון על התפתחות אקדמית של תקשורת ושפה
פרופ' אסתר דרומי*

גיל הילד (בחודשים) בעת מילוי השאלון: _____ (לשימוש המשרד □□□□□□)

חלק 1: מילים ראשונות

א. סימנים ראשונים של הבנה	
לפני שילדים מתחילים לדבר, הם מראים סימנים של הבנה למילים או משפטים פשוטים.	
נא לסמן ב- X מה שילדכם כבר עושה	
☐	מגיב שקוראים בשמו (לדוגמא, מפנה מבט לעבר מקור הקול).
☐	מגיב ל"אסור"/"לא"/"נו, נו, נו" (למשל על ידי הפסקת הפעולה שעושה, אפילו לרגע).
☐	מחפש את אימא או את אבא כאשר שומע: "הנה אימא" או "הנה אבא".

ב. הבנת משפטים					
נא לסמן ב- X מה שילדכם כבר מבין					
☐	לא לזוז	☐	זרוק את הכדור	☐	שקט בבקשה
☐	לא לגעת	☐	צריך להחליף חיתול	☐	תוציא מהפה
☐	אל תעשה	☐	תביא לי משהו	☐	תיזהר
☐	אבא בבית	☐	מחא כפיים	☐	תן לי
☐	אתה עייף?	☐	"ידיים על הראש"	☐	חבק אותי
☐	אתה רעב?	☐	קום	☐	תן לי נשיקה
☐	בוא אלי	☐	רוצה לצאת לטייל?	☐	תסתכל למעלה
☐	"די" או מספיק	☐	רוצה עוד?	☐	תפתח את הפה / (פה גדול)
☐	הולכים לישון	☐	שב		

ג. תחילת הדיבור	
נא לסמן ב- X מה שילדכם כבר עושה	
☐	חוזר אחרים על מילים או על חלק ממילים שאתם אומרים והוא שומע
☐	מסתובב בחדר, מצביע על דברים ומנסה לומר מילים
☐	אומר את שמו

ד. רשימת אוצר המילים	
נא לסמן ב- X במקום הנכון מילים שילדכם רק מבין אך עדיין לא אומר. נא לסמן ב-X במקום הנכון מילים שילדכם גם מבין וגם אומר. סמנו גם מילים משובשות שהילד עדיין לא אומר נכון ("דור" במקום "כדור" או "טוטו" במקום "קוקו").	

1. קולות (קולות, בעלי חיים ומכשירים)					
מבין ואומר	מבין	מבין ואומר	מבין	מבין ואומר	מבין
☐	☐	☐	☐	☐	☐
אוי/איה	הופה	מיאו	הם/ מ...מ	ציץ ציץ	ציץ ציץ צאק
אי-אה	בזז...	קו קו ריקו	שש..ש	מו	האו/הב הב

לשימוש המשרד «A0» «A1» «A2» «A3» «A4» «A5» «A6» «A7» «A8» «A9»

לשימוש המשרד «A0» «A1» «A2» «A3» «A4» «A5» «A6» «A7» «A8» «A9»

2. שמות בעלי חיים (אמיתיים או צעצוע)					
מבין ואומר	מבין	מבין ואומר	מבין	מבין ואומר	מבין
☐	☐	פרפר	☐	☐	חמור
☐	☐	צב	☐	☐	חתול
☐	☐	ציפור	☐	☐	טווס
☐	☐	צפרדע	☐	☐	טלה
☐	☐	קוף	☐	☐	יגשון
☐	☐	קיפוד	☐	☐	כבשה
☐	☐	שפן/ארנבת	☐	☐	כלב
☐	☐	תוכי	☐	☐	נחש
☐	☐	תרנגול	☐	☐	נמר
☐	☐	תרנגול הודו	☐	☐	סוס
		מילים נוספות:	☐	☐	סנאי
☐	☐		☐	☐	עכבר
☐	☐		☐	☐	פיל
☐	☐		☐	☐	פינגווין
☐	☐		☐	☐	פרה

3. תחבורה (אמיתיים או צעצוע)					
מבין ואומר	מבין	מבין ואומר	מבין	מבין ואומר	מבין
☐	☐	משאית	☐	☐	אמבולנס
☐	☐	עגלה	☐	☐	ג'יפ
☐	☐	קטר	☐	☐	טרקטור
☐	☐	רכבת	☐	☐	מטוס/אווירון

4. צעצועים					
מבין ואומר	מבין	מבין ואומר	מבין	מבין ואומר	מבין
☐	☐	צעצוע	☐	☐	ליצן
☐	☐	קוביה	☐	☐	מגדל
☐	☐	רעשן/קשקשן	☐	☐	סביבון
			☐	☐	ספר
			☐	☐	עט

5. מאכלים ומשקאות					
מבין ואומר	מבין	מבין ואומר	מבין	מבין ואומר	מבין
☐	☐	פיצה	☐	☐	חביתה/ביצה
☐	☐	פיתה	☐	☐	חלב
☐	☐	פלפל	☐	☐	טוסט
☐	☐	פתיתים	☐	☐	טחינה
☐	☐	צימוקים	☐	☐	לחם
☐	☐	קלמנטינה	☐	☐	לחמניה
☐	☐	קפה	☐	☐	מים
☐	☐	קציצה	☐	☐	מיץ
☐	☐	קרקר	☐	☐	מלפפון

לשימוש המשדר «A0» «A1» «A2» «A3» «A4» «A5» «A6» «A7» «A8» «A9»

5. מאכלים ומשקאות - המשך ...					
מבין	מבין ואומר	מבין	מבין ואומר	מבין	מבין ואומר
☐	☐	ריבה	☐	☐	בשר
☐	☐	שוקו	☐	☐	גבינה
☐	☐	שניצל	☐	☐	גזר
☐	☐	תה	☐	☐	דבש
☐	☐	תפוז	☐	☐	דג
☐	☐	תפוח	☐	☐	דייסה
☐	☐		☐	☐	ופלה
					עוף

6. בגדים					
מבין	מבין ואומר	מבין	מבין ואומר	מבין	מבין ואומר
☐	☐	סינור	☐	☐	אפודה
☐	☐	סנדלים	☐	☐	בגד ים
☐	☐	פיג'מה	☐	☐	גופיה
☐	☐	רוכסן/ ריצ'רץ	☐	☐	ג'ינס
☐	☐	שמלה	☐	☐	גרביים
☐	☐	שרשרת/ מחרוזת	☐	☐	חולצה
			☐	☐	חצאית
			☐	☐	טיטול/ חיתול
			☐	☐	סוודר

7. חלקי גוף					
מבין	מבין ואומר	מבין	מבין ואומר	מבין	מבין ואומר
☐	☐	ציצי	☐	☐	אגודל/בוהן
☐	☐	ציפורניים	☐	☐	אוזן/אוזניים
☐	☐	ראש	☐	☐	אף
☐	☐	רגליים/ רגל	☐	☐	אצבעות
☐	☐	שיניים/ שן	☐	☐	בטן
☐	☐	שערות	☐	☐	ברך/ברכיים
			☐	☐	ידיים/יד
			☐	☐	פנים

8. רהיטים וחדרים					
מבין	מבין ואומר	מבין	מבין ואומר	מבין	מבין ואומר
☐	☐	מקרר	☐	☐	אמבטיה
☐	☐	סיר	☐	☐	דלת
☐	☐	סלון	☐	☐	וילון
☐	☐	שולחן	☐	☐	חדר שינה
☐	☐	שטיח	☐	☐	חלון
☐	☐	שירותים/בית שימוש	☐	☐	חניה/מוסך
☐	☐	תנור	☐	☐	טלויזיה
☐	☐	תריס	☐	☐	כורסה
			☐	☐	מפה

9. בבית

מבין ואומר	מבין	מבין ואומר	מבין	מבין ואומר	מבין
☐	☐	צלחת	☐	מוצץ	☐
☐	☐	צמח	☐	מזלג	☐
☐	☐	קופסה	☐	מטאטא	☐
☐	☐	קערה/קערית	☐	מנורה	☐
☐	☐	רדיו	☐	מספריים	☐
☐	☐	שואב אבק	☐	מסרק	☐
☐	☐	שמיכה	☐	מפתחות	☐
☐	☐	שעון	☐	משקפיים	☐
☐	☐	תיק	☐	נייר	☐
☐	☐	תמונה	☐	סבון	☐
☐	☐	תרופה	☐	סיר בישול	☐
			☐	עציץ	☐
			☐	פטיש	☐

10. בחוץ ומקומות

מבין ואומר	מבין	מבין ואומר	מבין	מבין ואומר	מבין
☐	☐	מעון/משפחתון/פעוטון	☐	גשם	☐
☐	☐	נדנדה	☐	חול	☐
☐	☐	סופרמרקט/סופר/מכולת	☐	חנות	☐
☐	☐	עבודה	☐	חצר/גינה	☐
☐	☐	עץ	☐	ים/חוף ים	☐
☐	☐	פרח	☐	ירח	☐
☐	☐	רפת	☐	כביש	☐
☐	☐	שמיים	☐	כוכב/כוכבים	☐
☐	☐	שמש	☐	מגלשה	☐
☐	☐	תחנת אוטובוס	☐	מסיבה	☐

11. אנשים

מבין ואומר	מבין	מבין ואומר	מבין	מבין ואומר	מבין
☐	☐	סבא	☐	גונת	☐
☐	☐	סבתא	☐	דוד/דודה	☐
☐	☐	שקן/שכנה	☐	חבר/חברה	☐
☐	☐	תינוק/תינוקת	☐	ילד/ילדה	☐

12. מצבים ואירועים

מבין ואומר	מבין	מבין ואומר	מבין	מבין ואומר	מבין
☐	☐	ללכת לישון	☐	יש לי/שליך שלך	☐
☐	☐	לעשות אמבטיה	☐	כואב לי/לך	☐
☐	☐	לעשות כאילו	☐	כועסת	☐
☐	☐	לשחק ב"קוקו"	☐	כן	☐
☐	☐	מחא כפיים	☐	לא	☐
☐	☐	עוד	☐	לילה טוב	☐
☐	☐	עשר אצבעות לי יש	☐	ללכת לאכול	☐
☐	☐	צריך	☐	ללכת לטייל	☐

13. פעולות

סמנו ב - X גם מילים שהילד אומר בצורה אחרת למשל: "פסתי" (חיפשתי) במקום "לחפש", "אקום" במקום "לקום", "רצים" במקום "לרוץ". "אוכה" (בוכה) במקום "לבכות"

מבין	מבין ואומר	מבין	מבין ואומר	מבין	מבין ואומר
☐	☐	לעצור	☐	☐	לאהוב
☐	☐	לפתוח	☐	☐	לאכול
☐	☐	לצאת	☐	☐	לבכות
☐	☐	לצייר	☐	☐	לבעוט
☐	☐	לקום	☐	☐	לברך
☐	☐	לקחת	☐	☐	לגמור
☐	☐	לקפוץ	☐	☐	לגעת
☐	☐	לקרוא	☐	☐	לדגדג
☐	☐	לראות/ להראות	☐	☐	לדחוף
☐	☐	לרדת	☐	☐	להאכיל
☐	☐	לרוץ	☐	☐	להביא
☐	☐	לרחוץ/ לשטוף	☐	☐	להגיד
☐	☐	לרכב	☐	☐	להדליק
☐	☐	לרקוד	☐	☐	להוריד
☐	☐	לשבור	☐	☐	להחביא
☐	☐	לשחות	☐	☐	להחליף
☐	☐	לשחק	☐	☐	להכות/להרביץ
☐	☐	לשים	☐	☐	להסתובב
☐	☐	לשיר	☐	☐	להסתכל
☐	☐	לשמור	☐	☐	להתיז/להשפירץ
☐	☐	לשתות	☐	☐	להתנדנד
☐	☐	לתת	☐	☐	לזרוק

14. מילים הקשורות לזמן

מבין	מבין ואומר	מבין	מבין ואומר	מבין	מבין ואומר
☐	☐	צהריים	☐	☐	אחר כך
☐	☐	רגע	☐	☐	אתמול
☐	☐	שבת	☐	☐	בוקר
☐	☐		☐	☐	היום

15. מילות תאור

מבין	מבין ואומר	מבין	מבין ואומר	מבין	מבין ואומר
☐	☐	קשה	☐	☐	גדול/גדולה
☐	☐	רזה	☐	☐	זהיר/זהירה
☐	☐	רטוב/רטובה	☐	☐	זקן/זקנה
☐	☐	ריק	☐	☐	חולה
☐	☐	רך	☐	☐	חכם/חכמה

לשימוש המשרד «A0» «A1» «A2» «A3» «A4» «A5» «A6» «A7» «A8» «A9»

15. מילות תאור – המשך...									
מבין ואומר		מבין ואומר		מבין ואומר		מבין ואומר		מבין ואומר	
☐	☐	רע	☐	☐	נחמד	☐	☐	חם	☐
☐	☐	רעב	☐	☐	נמוך	☐	☐	חמוד	☐
☐	☐	שבור	☐	☐	נקי	☐	☐	טוב	☐
☐	☐	שובב	☐	☐	עייף	☐	☐	טעים	☐
☐	☐	שמח	☐	☐	צמא	☐	☐	יבש	☐
☐	☐	שמן	☐	☐	קטן	☐	☐	יפה	☐
☐	☐		☐	☐	קצר	☐	☐	ישן	☐
☐	☐		☐	☐	קר	☐	☐	מגעיל	☐

16. כינויים									
מבין ואומר		מבין ואומר		מבין ואומר		מבין ואומר		מבין ואומר	
☐	☐	שלי	☐	☐	הוא/היא	☐	☐	אותי	☐
☐	☐	שלך	☐	☐	הנה	☐	☐	אני	☐
☐	☐		☐	☐	זה	☐	☐	אתה/את	☐

17. מילות שאלה									
מבין ואומר		מבין ואומר		מבין ואומר		מבין ואומר		מבין ואומר	
☐	☐	מי	☐	☐	למה	☐	☐	איך	☐
☐	☐	מי זה	☐	☐	מה	☐	☐	איפה	☐
☐	☐	מתי	☐	☐	מה זה	☐	☐	כמה	☐

18. מילות יחס/מקום									
מבין ואומר		מבין ואומר		מבין ואומר		מבין ואומר		מבין ואומר	
☐	☐	על	☐	☐	למעלה	☐	☐	בין	☐
☐	☐	רחוק	☐	☐	מאחורי	☐	☐	בפנים/בתוך	☐
☐	☐	שם	☐	☐	מתחת	☐	☐	למטה	☐

19. כמויות									
מבין ואומר		מבין ואומר		מבין ואומר		מבין ואומר		מבין ואומר	
☐	☐	מעט/קצת	☐	☐	הרבה	☐	☐	אף אחד	☐
☐	☐	עוד	☐	☐	כולם/כל/הכל	☐	☐	גם	☐
☐	☐		☐	☐	כלום	☐	☐	המון	☐

חלק 2: פעולות ומחוות

א. תנועות גוף (מחוות/ג'סטות)	
ילדים עושים תנועות גוף (מחוות/ג'סטות) כדי להביע את רצונותיהם.	
נא לסמן ב- X משפטים המתארים את התנועות שהילד שלכם עושה.	
☐	מושיט את היד כדי להראות לך חפץ שהוא מחזיק ביד
☐	מושיט את היד לתת לך צעצוע או חפץ
☐	מצביע (עם היד והאצבע מתוחות) לעבר חפץ או אירוע מעניין
☐	מנופף לשלום בעצמו כאשר מישו עוזב
☐	מושיט ידיים למעלה כדי לבקש שירימו אותו
☐	מזיז את הראש או היד מצד לצד כדי לומר "לא"

א. תנועות גוף (מחוות/ ג'סטות) – המשך...
☐ מזיז את הראש למעלה ולמטה כדי לומר "כן"
☐ מקרב את האצבע לשפתיים כדי לומר "ששש..."
☐ מבקש משהו על ידי פתיחה וסגירה של כף היד
☐ מהדק את השפתיים כדי לציין שמשהו טעים
☐ מושך בכתפיים להראות "לא רוצה"
☐ מושיט ידיים לצדדים כשמחפש חפץ חסר ("איפה?")
☐ מניח את הראש על הידיים ועוצם עיניים כאילו הוא ישן
☐ נושף כדי לסמן שמשהו חם
☐ עושה תנועה של הרחה כשהוא רואה פרחים או תמונות של פרחים
☐ תנועות אחרות:
☐
☐

ב. משחקים
נא לסמן ב-X משחקים שילדכם יודע.
☐ משחק ב"קוקו"
☐ משחק ב"ידיים למעלה"
☐ משחק ב"סבתא בישלה דייסה"
☐ משחק תופסת
☐ משחק בכדור
☐ בונה בקוביות
☐ משחיל מגדל טבעות
☐ מרכיב פאזל של 3 חלקים
☐ מרכיב פאזל של 5 חלקים
☐ מרכיב פאזל של 10 חלקים או יותר

ג. פעולות בעזרת חפצים או צעצועים
נא לסמן ב-X את הדברים שילדכם מנסה לעשות.
☐ לאכול עם כפית או מזלג
☐ לשתות מכוס שיש בה משקה
☐ להבריש או לסרק את השיער
☐ לצחצח שיניים עם מברשת שיניים
☐ לענוד שרשרת, צמיד או שעון
☐ להצמיד את אפרכסת הטלפון לאוזן
☐ להסיע מכונית או משאית צעצוע
☐ לטאטא את הריצפה
☐ לשים מפתח במנעול הדלת או לנעול את הדלת
☐ לדפוק עם פטיש
☐ "להקליד" על מקלדת מחשב
☐ לפתוח ספר ולדפדף ("לקרוא")
☐ לנגן בכלי נגינה (למשל, פסנתר או חצוצרה)
☐ לנקות עם מטלית
☐ לכתוב עם עט, עיפרון או טוש
☐ להרכיב משקפיים

לשימוש המשרד «A0» «A1» «A2» «A3» «A4» «A5» «A6» «A7» «A8» «A9»

ד. פעולות שקשורות למשחק כאילו "אבא ואמא"	
נא לסמן ב- X פעולות שילדכם עושה.	
☐	משכיב בובה או דובי לישון
☐	מכסה בובה או דובי בשמיכה
☐	מאכיל בובה או דובי מבקבוק
☐	מאכיל בובה או דובי עם כפית
☐	מסרק את השיער של הבובה או הדובי
☐	מלטף או טופח על גב הבובה או הדובי
☐	דוחף בובה או דובי בעגלה
☐	מנדנד את הבובה או את הדובי
☐	מנשק או מחבק את הבובה או הדובי
☐	מנסה לנעול נעל, לגרוב גרב או לחבוש כובע לבובה או לדובי
☐	מנגב את הפנים או הידיים של הבובה או הדובי
☐	כועס על הבובה או על הדובי
☐	מנסה לחתל את הבובה או את הדובי
☐	מכין שתייה לבובה או לדובי
☐	מוזג נוזל דמיוני ממיכל אחד לאחר
☐	מערבב נוזל דמיוני בכוס או סיר עם כף
☐	מכין משקה דמיוני, מוזג לכלי ונותן לבובה או לדובי לשתות
☐	משכיב בובה או דובי במיטה, מכסה את הבובה או הדובי ומכבה את האור
☐	מסדר כלי אוכל ונותן לבובה או לדובי לאכול
☐	מכניס בובה קטנה למכונית ומסיע אותה
☐	מלביש בובה או דובי, מכניס למכונית ומסיע לכיוון הבית
☐	מנסה לבדוק בובה או דובי עם כלי רופא מפלסטיק
ה. העמדת פנים עם חפצים	
במהלך משחק, ילדים לפעמים משתמשים בחפץ מסוים כאילו היה חפץ אחר.	
נא לסמן ב- X פעולות שילדכם עושה.	
☐	לוקח חפץ (למשל, כדור או קוביה) ומנסה לנגוס בו כאילו היה תפוח
☐	לוקח מגבת, מכנסיים או חולצה ושם על הראש כאילו הם כובע
☐	לוקח קוביה, עט, או סתם מקל, שם על יד האוזן ומדבר כאילו זה היה טלפון
☐	מסובב הגה צעצוע או מכסה של סיר כדי להראות שהוא נוהג ברכב
☐	מחזיק מטוס צעצוע או חפץ אחר ועושה כאילו הוא מטיס מטוס
☐	לוקח כלי כל שהוא בלי מים ומראה כאילו הוא משקה עציצים
☐	לוקח שקית ריקה ושם בה חפצים כאילו הוא קנה דברים בסופר
☐	לוקח חפץ אחר ומשתמש בו כאילו היה כלי בדיקה של רופא
☐	דוגמאות נוספות:
☐	
☐	
☐	

תוצה על שיתוף הפעולה

גיל הילדה (בחודשים) בעת מילוי השאלון: _____ (לשימוש המשרד □□□□□□)

חלק 1: מילים ראשונות

א. סימנים ראשונים של הבנה	
לפני שילדים מתחילים לדבר, הם מראים סימנים של הבנה למילים או משפטים פשוטים.	
נא לסמן ב- X מה שילדתכם כבר עושה	
☐	מגיבה שקוראים בשמה (לדוגמא, מפנה מבט לעבר מקור הקול).
☐	מגיבה ל"אסור"/"לא"/"נו, נו, נו" (למשל על ידי הפסקת הפעולה שעושה, אפילו לרגע).
☐	מחפשת את אימא או את אבא כאשר שומעת: "הנה אימא" או "הנה אבא".

ב. הבנת משפטים					
נא לסמן ב- X מה שילדתכם כבר מבינה					
☐	לא לזוז	☐	זרקו את הכדור	☐	שקט בבקשה
☐	לא לגעת	☐	צריך להחליף חיתול	☐	תוציאי מהפה
☐	אל תעשי	☐	תביאי לי משהו	☐	תיזהרי
☐	אבא בבית	☐	מחאי כפיים	☐	תני לי
☐	את עייפה?	☐	"ידיים על הראש"	☐	חבקי אותי
☐	את רעבה?	☐	קומי	☐	תני לי נשיקה
☐	בואי אלי	☐	רוצה לצאת לטייל?	☐	תסתכלי למעלה
☐	"די" או מספיק	☐	רוצה עוד?	☐	תפתחי את הפה / (פה גדול)
☐	הולכים לישון	☐	שבי		

ג. תחילת הדיבור	
נא לסמן ב- X מה שילדתכם כבר עושה	
☐	חוזרת אחריכם על מילים או על חלק ממילים שאתם אומרים והיא שומעת
☐	מסתובבת בחדר, מצביעה על דברים ומנסה לומר מילים
☐	אומרת את שמה

ד. רשימת אוצר המילים	
נא לסמן ב- X במקום הנכון מילים שילדתכם רק מבינה אך עדיין לא אומרת. נא לסמן ב-X במקום הנכון מילים שילדתכם גם מבינה וגם אומרת. סמנו גם מילים משובשות שהילדה עדיין לא אומרת נכון ("דור" במקום "כדור" או "טוטו" במקום "קוקו").	

1. קולות (קולות, בעלי חיים ומכשירים)					
מבינה ואומרת		מבינה ואומרת		מבינה ואומרת	
☐	☐	☐	☐	☐	☐
אוי/איה		הופה		מיאו	
☐	☐	☐	☐	☐	☐
אי-אה		הם/מ...מ		ציף ציף	
☐	☐	☐	☐	☐	☐
בזז...		וון וון/הנ/ברר		ציק ציק צאק	
☐	☐	☐	☐	☐	☐
גע גע		מה מה		קו קו ריקו	
☐	☐	☐	☐	☐	☐
האו/הב הב		מו		שש..ש	

לשימוש המשרד «A0» «A1» «A2» «A3» «A4» «A5» «A6» «A7» «A8» «A9»

2. שמות בעלי חיים (אמיתיים או צעצוע)

מבינה ואומרת	מבינה	מבינה ואומרת	מבינה	מבינה ואומרת	מבינה
☐	☐	פרפר	☐	☐	חמור
☐	☐	צב	☐	☐	חתול
☐	☐	ציפור	☐	☐	טווס
☐	☐	צפרדע	☐	☐	טלה
☐	☐	קוף	☐	☐	יגשן
☐	☐	קיפוד	☐	☐	כבשה
☐	☐	שפן/ארנבת	☐	☐	כלב
☐	☐	תוכי	☐	☐	נחש
☐	☐	תרנגול	☐	☐	נמר
☐	☐	תרנגול הודו	☐	☐	סוס
☐	☐	מילים נוספות:	☐	☐	סנאי
☐	☐		☐	☐	עכבר
☐	☐		☐	☐	פיל
☐	☐		☐	☐	פינגווין
☐	☐		☐	☐	פרה

3. תחבורה (אמיתיים או צעצוע)

מבינה ואומרת	מבינה	מבינה ואומרת	מבינה	מבינה ואומרת	מבינה
☐	☐	משאית	☐	☐	אמבולנס
☐	☐	עגלה	☐	☐	ג'יפ
☐	☐	קטר	☐	☐	טרקטור
☐	☐	רכבת	☐	☐	מטוס/אווירון

4. צעצועים

מבינה ואומרת	מבינה	מבינה ואומרת	מבינה	מבינה ואומרת	מבינה
☐	☐	צעצוע	☐	☐	ליצן
☐	☐	קוביה	☐	☐	מגדל
☐	☐	רעשן/קשקשן	☐	☐	סביבון
☐	☐		☐	☐	ספר
☐	☐		☐	☐	עט

5. מאכלים ומשקאות

מבינה ואומרת	מבינה	מבינה ואומרת	מבינה	מבינה ואומרת	מבינה
☐	☐	פיצה	☐	☐	חביתה/ביצה
☐	☐	פיתה	☐	☐	חלב
☐	☐	פלפל	☐	☐	טוסט
☐	☐	פתיתים	☐	☐	טחינה
☐	☐	צימוקים	☐	☐	לחם
☐	☐	קלמנטינה	☐	☐	לחמניה
☐	☐	קפה	☐	☐	מים
☐	☐	קציצה	☐	☐	מיץ
☐	☐	קרקר	☐	☐	מלפפון

5. מאכלים ומשקאות - המשך ...					
מבנה מבנה ואומרת		מבנה מבנה ואומרת		מבנה מבנה ואומרת	
☐	☐	ריבה	☐	☐	בשר
☐	☐	שוקו	☐	☐	גבינה
☐	☐	שניצל	☐	☐	גזר
☐	☐	תה	☐	☐	דבש
☐	☐	תפוז	☐	☐	דג
☐	☐	תפוח	☐	☐	דייסה
☐	☐		☐	☐	ופלה
					עוף

6. בגדים					
מבנה מבנה ואומרת		מבנה מבנה ואומרת		מבנה מבנה ואומרת	
☐	☐	סינור	☐	☐	אפודה
☐	☐	סנדלים	☐	☐	בגד ים
☐	☐	פיג'מה	☐	☐	גופיה
☐	☐	רוכסן/ריצ'רץ	☐	☐	ג'ינס
☐	☐	שמלה	☐	☐	גרביים
☐	☐	שרשרת/מחרוזת	☐	☐	חולצה
			☐	☐	חצאית
			☐	☐	טיטול/חיתול
			☐	☐	סוודר

7. חלקי גוף					
מבנה מבנה ואומרת		מבנה מבנה ואומרת		מבנה מבנה ואומרת	
☐	☐	ציצי	☐	☐	אגודל/בוהן
☐	☐	ציפורניים	☐	☐	אוזן/אוזניים
☐	☐	ראש	☐	☐	אף
☐	☐	רגליים/רגל	☐	☐	אצבעות
☐	☐	שיניים/שן	☐	☐	בטן
☐	☐	שערות	☐	☐	ברך/ברכיים
			☐	☐	ידיים/יד
			☐	☐	פנים

8. רהיטים וחדרים					
מבנה מבנה ואומרת		מבנה מבנה ואומרת		מבנה מבנה ואומרת	
☐	☐	מקרר	☐	☐	אמבטיה
☐	☐	סיר	☐	☐	דלת
☐	☐	סלון	☐	☐	וילון
☐	☐	שולחן	☐	☐	חדר שינה
☐	☐	שטיח	☐	☐	חלון
☐	☐	שירותים/בית שימוש	☐	☐	חניה/מוסך
☐	☐	תנור	☐	☐	טלויזיה
☐	☐	תריס	☐	☐	כורסה
			☐	☐	מפה

9. בבית					
מבינה ומאמרת		מבינה ומאמרת		מבינה ומאמרת	
☐	☐	☐	☐	אור	☐
☐	☐	☐	☐	ארנק	☐
☐	☐	☐	☐	אשפה/זבל	☐
☐	☐	☐	☐	בקבוק	☐
☐	☐	☐	☐	טלפון	☐
☐	☐	☐	☐	כוס/ספל	☐
☐	☐	☐	☐	כסף	☐
☐	☐	☐	☐	כף	☐
☐	☐	☐	☐	כפית	☐
☐	☐	☐	☐	כרית	☐
☐	☐	☐	☐	מברשת	☐
☐	☐	☐	☐	מברשת שיניים	☐
☐	☐	☐	☐	מגבת	☐

10. בחוץ ומקומות					
מבינה ומאמרת		מבינה ומאמרת		מבינה ומאמרת	
☐	☐	☐	☐	אבן	☐
☐	☐	☐	☐	אדמה	☐
☐	☐	☐	☐	את/מערך	☐
☐	☐	☐	☐	בית/הביתה	☐
☐	☐	☐	☐	בית כנסת	☐
☐	☐	☐	☐	ברז	☐
☐	☐	☐	☐	ברכה	☐
☐	☐	☐	☐	גינה/פארק	☐
☐	☐	☐	☐	גן/גן ילדים	☐
☐	☐	☐	☐	גן חיות	☐

11. אנשים					
מבינה ומאמרת		מבינה ומאמרת		מבינה ומאמרת	
☐	☐	☐	☐	אבא	☐
☐	☐	☐	☐	אמא	☐
☐	☐	☐	☐	איש/אישה	☐
☐	☐	☐	☐	ילד/ ילדה	☐

12. מצבים ואירועים					
מבינה ומאמרת		מבינה ומאמרת		מבינה ומאמרת	
☐	☐	☐	☐	אין	☐
☐	☐	☐	☐	אני רוצה	☐
☐	☐	☐	☐	אפשר/ מותר	☐
☐	☐	☐	☐	בבקשה	☐
☐	☐	☐	☐	ביי/ להתראות	☐
☐	☐	☐	☐	בוקר טוב	☐
☐	☐	☐	☐	די	☐
☐	☐	☐	☐	היי/שלום/ אהלן	☐

לשימוש המשרד «A0» «A1» «A2» «A3» «A4» «A5» «A6» «A7» «A8»

13. פעולות									
סמנו ב - X גם מילים שהילדה אומרת בצורה אחרת למשל: " פסתי" (חיפשתי) במקום "לחפש", "אקום" במקום "לקום", "רצים" במקום "לרוץ". "אוכה" (בוכה) במקום " לבכות"									
מבינה ואומרת		מבינה		מבינה ואומרת		מבינה ואומרת		מבינה ואומרת	
☐	☐	לעצור	☐	☐	לחבק	☐	☐	לאהוב	☐
☐	☐	לפתוח	☐	☐	לחייך	☐	☐	לאכול	☐
☐	☐	לצאת	☐	☐	לחפש	☐	☐	לבכות	☐
☐	☐	לצייר	☐	☐	לשחק	☐	☐	לבעוט	☐
☐	☐	לקום	☐	☐	ליפול	☐	☐	לברך	☐
☐	☐	לקחת	☐	☐	לכבות	☐	☐	לגמור	☐
☐	☐	לקפוץ	☐	☐	לכתוב	☐	☐	לגעת	☐
☐	☐	לקרוא	☐	☐	ללכת	☐	☐	לדגדג	☐
☐	☐	לראות/ להראות	☐	☐	למהר	☐	☐	לדחוף	☐
☐	☐	לרדת	☐	☐	למשוך	☐	☐	להאכיל	☐
☐	☐	לרוץ	☐	☐	לנגב	☐	☐	להביא	☐
☐	☐	לרחוץ/ לשטוף	☐	☐	לנהוג	☐	☐	להגיד	☐
☐	☐	לרכב	☐	☐	ללכת לישון	☐	☐	להדליק	☐
☐	☐	לרקוד	☐	☐	לגעול	☐	☐	להוריד	☐
☐	☐	לשבור	☐	☐	לנקות	☐	☐	להחביא	☐
☐	☐	לשחות	☐	☐	לנשוך	☐	☐	להחליף	☐
☐	☐	לשחק	☐	☐	לנשוף	☐	☐	להכות/להרביץ	☐
☐	☐	לשים	☐	☐	לנשק	☐	☐	להסתובב	☐
☐	☐	לשיר	☐	☐	לסגור	☐	☐	להסתכל	☐
☐	☐	לשמור	☐	☐	לסרק	☐	☐	להתיז/להשפריץ	☐
☐	☐	לשתות	☐	☐	לספר (סיפור)	☐	☐	להתנדנד	☐
☐	☐	לתת	☐	☐	לעזור	☐	☐	לזרוק	☐

15. מילות תאור – המשך...									
מבינה ומאמרת		מבינה ומאמרת		מבינה ומאמרת		מבינה ומאמרת		מבינה ומאמרת	
☐	☐	רע	☐	☐	נחמד	☐	☐	חם	☐
☐	☐	רעב	☐	☐	נמוך	☐	☐	חמוד	☐
☐	☐	שבור	☐	☐	נקי	☐	☐	טוב	☐
☐	☐	שובב	☐	☐	עייף	☐	☐	טעים	☐
☐	☐	שמח	☐	☐	צמא	☐	☐	יבש	☐
☐	☐	שמן	☐	☐	קטן	☐	☐	יפה	☐
			☐	☐	קצר	☐	☐	ישן	☐
			☐	☐	קר	☐	☐	מגעיל	☐

16. כינויים									
מבינה ומאמרת		מבינה ומאמרת		מבינה ומאמרת		מבינה ומאמרת		מבינה ומאמרת	
☐	☐	שלי	☐	☐	הוא/היא	☐	☐	אותי	☐
☐	☐	שלך	☐	☐	הנה	☐	☐	אני	☐
			☐	☐	זה	☐	☐	אתה/את	☐

17. מילות שאלה									
מבינה ומאמרת		מבינה ומאמרת		מבינה ומאמרת		מבינה ומאמרת		מבינה ומאמרת	
☐	☐	מי	☐	☐	למה	☐	☐	איך	☐
☐	☐	מי זה	☐	☐	מה	☐	☐	איפה	☐
☐	☐	מתי	☐	☐	מה זה	☐	☐	כמה	☐

18. מילות יחס/מקום									
מבינה ומאמרת		מבינה ומאמרת		מבינה ומאמרת		מבינה ומאמרת		מבינה ומאמרת	
☐	☐	על	☐	☐	למעלה	☐	☐	בין	☐
☐	☐	רחוק	☐	☐	מאחורי	☐	☐	בפנים/בתוך	☐
☐	☐	שם	☐	☐	מתחת	☐	☐	למטה	☐

19. כמויות									
מבינה ומאמרת		מבינה ומאמרת		מבינה ומאמרת		מבינה ומאמרת		מבינה ומאמרת	
☐	☐	מעט/קצת	☐	☐	הרבה	☐	☐	אף אחד	☐
☐	☐	עוד	☐	☐	כולם/כל/הכל	☐	☐	גם	☐
			☐	☐	כלום	☐	☐	המון	☐

חלק 2: פעולות ומחוות

א. תנועות גוף (מחוות/ג'סטות)	
ילדים עושים תנועות גוף (מחוות/ג'סטות) כדי להביע את רצונותיהם.	
נא לסמן ב-X משפטים המתארים את התנועות שהילדה שלכם עושה.	
☐	מושיטה את היד כדי להראות לך חפץ שהיא מחזיקה ביד
☐	מושיטה את היד לתת לך צעצוע או חפץ
☐	מצביעה (עם היד והאצבע מתוחות) לעבר חפץ או אירוע מעניין
☐	מנופפת לשלום בעצמה כאשר מישו עוזב
☐	מושיטה ידיים למעלה כדי לבקש שירימו אותה
☐	מזיזה את הראש או היד מצד לצד כדי לומר "לא"

א. תנועות גוף (מחוות/ג'סטות) – המשך...	
☐	מזיזה את הראש למעלה ולמטה כדי לומר "כן"
☐	מקרבת את האצבע לשפתיים כדי לומר "ששש..."
☐	מבקשת משהו על ידי פתיחה וסגירה של כף היד
☐	מהדקת את השפתיים כדי לציין שמהו טעים
☐	מושכת בכתפיים להראות "לא רוצה"
☐	מושיטה ידיים לצדדים כשמחפשת חפץ חסר ("איפה?")
☐	מניחה את הראש על הידיים ועוצמת עיניים כאילו היא ישנה
☐	נושפת כדי לסמן שמהו חם
☐	עושה תנועה של הרחה כשהיא רואה פרחים או תמונות של פרחים
☐	תנועות אחרות:
☐	
☐	

ב. משחקים	
נא לסמן ב- X משחקים שילדתכם יודעת.	
☐	משחקת ב"קוקו"
☐	משחקת ב"ידיים למעלה"
☐	משחקת ב"סבתא בישלה דייסה"
☐	משחקת תופסת
☐	משחקת בכדור
☐	בונה בקוביות
☐	משחילה מגדל טבעות
☐	מרכיבה פאזל של 3 חלקים
☐	מרכיבה פאזל של 5 חלקים
☐	מרכיבה פאזל של 10 חלקים או יותר

ג. פעולות בעזרת חפצים או צעצועים	
נא לסמן ב- X את הדברים שילדתכם מנסה לעשות.	
☐	לאכול עם כפית או מזלג
☐	לשתות מכוס שיש בה משקה
☐	להבריש או לסרק את השיער
☐	לצחצח שיניים עם מברשת שיניים
☐	לענוד שרשרת, צמיד או שעון
☐	להצמיד את אפרכסת הטלפון לאוזן
☐	להסיע מכונית או משאית צעצוע
☐	לטאטא את הריצפה
☐	לשים מפתח במנעול הדלת או לנעול את הדלת
☐	לדפוק עם פטיש
☐	"להקליד" על מקלדת מחשב
☐	לפתוח ספר ולדפדף ("לקרוא")
☐	לנגן בכלי נגינה (למשל, פסנתר או חצוצרה)
☐	לנקות עם מטלית
☐	לכתוב עם עט, עיפרון או טוש
☐	להרכיב משקפיים

לשימוש המשרד «A0» «A1» «A2» «A3» «A4» «A5» «A6» «A7» «A8» «A9»

ד. פעולות שקשורות למשחק כאילו "אבא ואמא"	
נא לסמן ב- X פעולות שילדתכם עושה.	
☐	משיכה בובה או דובי לישון
☐	מכסה בובה או דובי בשמיכה
☐	מאכילה בובה או דובי מבקבוק
☐	מאכילה בובה או דובי עם כפית
☐	מסרקות את השיער של הבובה או הדובי
☐	מלטפת או טופחת על גב הבובה או הדובי
☐	דוחפת בובה או דובי בעגלה
☐	מנדנדת את הבובה או את הדובי
☐	מנשקת או מחבקת את הבובה או הדובי
☐	מנסה לנעול נעל, לגרוב גרב או לחבוש כובע לבובה או לדובי
☐	מנגבת את הפנים או הידיים של הבובה או הדובי
☐	כועסת על הבובה או על הדובי
☐	מנסה לחתל את הבובה או את הדובי
☐	מכינה שתייה לבובה או לדובי
☐	מוזגת נוזל דמיוני ממכל אחד לאחר
☐	מערבבת נוזל דמיוני בכוס או סיר עם כף
☐	מכינה משקה דמיוני, מוזגת לכלי ונותנת לבובה או לדובי לשתות
☐	משיכה בובה או דובי במיטה, מכסה את הבובה או הדובי ומכבה את האור
☐	מסדרת כלי אוכל ונותנת לבובה או לדובי לאכול
☐	מכניסה בובה קטנה למכונית ומסיעה אותה
☐	מלבישה בובה או דובי, מכניסה למכונית ומסיעה לכיוון הבית
☐	מנסה לבדוק בובה או דובי עם כלי רופא מפלסטיק
ה. העמדת פנים עם חפצים	
במהלך משחק, ילדים לפעמים משתמשים בחפץ מסוים כאילו היה חפץ אחר.	
נא לסמן ב- X פעולות שילדתכם עושה.	
☐	לוקחת חפץ (למשל, כדור או קוביה) ומנסה לנגוס בו כאילו היה תפוח
☐	לוקחת מגבת, מכנסיים או חולצה ושמה על הראש כאילו הם כובע
☐	לוקחת קוביה, עט, או סתם מקל, שמה על יד האוזן ומדברת כאילו זה היה טלפון
☐	מסובבת הגה צעצוע או מכסה של סיר כדי להראות שהיא נוהגת ברכב
☐	מחזיקה מטוס צעצוע או חפץ אחר ועושה כאילו היא מטיסה מטוס
☐	לוקחת כלי כל שהוא בלי מים ומראה כאילו היא משקה עציצים
☐	לוקחת שקית ריקה ושמה בה חפצים כאילו היא קנתה דברים בסופר
☐	לוקחת חפץ אחר ומשתמשת בו כאילו היה כלי בדיקה של רופא
☐	דוגמאות נוספות:
☐	
☐	
☐	

תודה על שיתוף הפעולה!!

נספח 3: סיכום השינויים ברשימת אוצר המילים של שאלון MB-CDI-WG בעת

התאמתו לעברית ויצירת רשימת אוצר המילים של שאלון HCIDI-WG

שם הקטגוריה	מילים המופיעות ב-HCIDI-WG ולא בשאלונים באנגלית שהוחלט לכלול ברשימה	מילים המופיעות ב-HCIDI-WG ואינן מופיעות בשאלונים באנגלית שלא נכללו ברשימה	מילים שהופיעו ב-MB-CDI-WG ולא הופיעו ברשימות בעברית	הערות נוספות
1. קולות	-	-	-	הרשימות באנגלית זהות ולכן גם הרשימות בעברית זהות
2. בעלי חיים	אפרוח, גור, זאב, זבוב, חיפושית, טווס, נחש, קיפוד, תוכי	היפופוטם, חיפושית, יונה	Goose, kitty, pony, puppy	הוחלט להוסיף "במבי" ל"אייל/צבי"
3. תחבורה	אמבולנס, ג'יפ, קטר	-	Firetruck	הוחלט להוסיף "טרקטור"
4. צעצועים	חרוזים, ליצן, מגדל, סביבון, רעשן/קשקשן	-	-	
5. מאכלים ומשקאות	אבטיח, אגס, אורז, אפרסק, במבה, דבש, ופלה, טחינה, לחמניה, מלפפון, נקניק, עגבניה, פיתה, פלפל, פתיתים, קלמנטינה, קציצה, ריבה, שוקו, שניצל, תה	זיתים, חמוצים/מלפפון חמוץ	Cheerios, drink	הוחלט להוסיף "מקרוני" ל"ספגטי/אטריות"
6. בגדים	אפודה, בגד ים, גופיה, חצאית, טריינינג, סנדלים	-	Jacket, shorts	
7. חלקי גוף	מצח, ציצי, ציפורניים	צוואר	Owie/ boo boo	
8. רהיטים וחדרים	וילון, מפה, שטיח, תריס	-	High chair, rocking chair	
9. בבית	ארנק, כפית, מוצץ, סיר בישול, עציץ	-	-	הוחלט להוסיף קערה/ קערית כתרגום ל-bowl שמופיעה בשאלונים באנגלית ולא מופיעה ב-HCIDI-WG

שם הקטגוריה	מילים המופיעות ב-HCDI-WS ולא בשאלונים באנגלית שהוחלט לכלול ברשימה	מילים המופיעות ב-HCDI-WS ואינן מופיעות בשאלונים באנגלית שלא נכללו ברשימה	מילים שהופיעו ב-MB-CDI-WS ולא הופיעו ברשימות בעברית	הערות נוספות
10. בחוץ ומקומות	אדמה, ברז, חול, כביש, מעון/משפחתון/ פעוטון, סופרמרקט/ סופר/ מכולת, רפת	-	Outside, snow, water	
11. אנשים	מטפלת	-	Lady	הוחלט להוסיף אבא, אמא, שם הילד, שם המטפלת כתרגום למילים אלו שמופיעות בשאלונים באנגלית ולא ב-HCDI-WS
12. מצבים ואירועים	אין, בוקר טוב, יש לי/ שלי/ שלך, כואב לי/ לך, כועס, ללכת לאכול, ללכת לטייל, לעשות כאילו, מחא כפיים, עוד, צריך	-	Breakfast, dinner, lunch, please, shh/ shush/ hush, wait	patty cake הותאם בעברית ל- עשר אצבעות לי יש
13. מילות פעולה	לברך, להדליק, להוריד, להחביא, להחליף, להסתובב, לחפש, לכבות, לנעול, לסרק, לספר, לצאת, לקום, לרדת, לשיר, לשמור	לסתום, להבריח	Bump, get	הוחלט להוסיף את המילה לתת כתרגום ל-give שמופיעה בשאלונים באנגלית ולא ב-HCDI-WS
14. מילים הקשורות לזמן	היה, פעם, צהריים, רגע, שבת	-	Tonight	
15. מילות תאור	טעים, מלוח, מקולקל, מתוק, נמוך, קצר, רזה, שמן	מכוער, מצויין	All gone, blue, gentle, hurt, red, scared, sleepy	הוחלט להוסיף את המילים מהר ורך כתרגום ל-fast, soft שמופיעות בשאלונים באנגלית ולא ב-HCDI-WS
16. כינויים	אותי, הנה	-	Her, his, that, this	הוחלט להוסיף הוא/היא
17. מילות שאלה	כמה, מה זה, מי זה	-	-	

שם הקטגוריה	מילים המופיעות ב- HCDI-WS ולא בשאלונים באנגלית שהוחלט לכלול ברשימה	מילים המופיעות ב- HCDI-WS ואינן מופיעות בשאלונים באנגלית שלא נכללו ברשימה	מילים שהופיעו ב- MB-CDI ולא WG הופיעו ברשימות בעברית	הערות נוספות
18. מילות יחס/ מקום	בין	-	Off, out	הוחלט להוסיף את המילה מאחורי
19. כמויות	המון	-	Not, same	הוחלט להוסיף את המילים: גם, הרבה, כלום. הוחלט להסיר את המילה אחר

נספח 4: ממוצע, חציון, טווח וסטיית תקן של ציוני הנבדקים בסעיף ד', רשימת אוצר המילים, באחריות

סה"כ				21-24				17-20				12-16					
ס.תקן	טווח	חציון	ממוצע	ס.תקן	טווח	חציון	ממוצע	ס.תקן	טווח	חציון	ממוצע	ס.תקן	טווח	חציון	ממוצע		
33	0-100	53	51	25	13-100	73	70	27	0-100	63	58	20	0-67	13	17	הפקה	קולות
31	0-100	73	68	19	27-100	90	84	26	7-100	80	74	29	0-100	43	39	הבנה	
28	0-93	15	26	29	3-93	45	44	24	0-90	15	25	6	0-28	0	3	הפקה	ריות
32	0-100	45	45	30	8-100	65	65	25	5-100	45	45	23	0-100	11	19	הבנה	
31	0-100	17	28	31	0-100	42	47	29	0-100	17	28	3	0-8	0	2	הפקה	תחבורה
34	0-100	42	47	29	8-100	75	69	28	0-100	46	49	21	0-92	8	17	הבנה	
32	0-100	23	32	30	0-92	15	26	33	0-100	31	41	32	0-100	19	29	הפקה	צעצועים
32	0-100	62	60	32	0-100	62	55	28	0-100	69	69	34	0-100	58	54	הבנה	
30	0-100	15	28	29	2-98	48	47	27	0-100	17	28	3	0-11	0	2	הפקה	מאכלים ומשקאות
31	0-100	45	47	25	9-100	66	68	24	3-100	48	50	18	0-81	12	16	הבנה	
28	0-91	9	24	27	0-91	39	42	26	0-91	9	23	2	0-9	0	0	הפקה	בגדים
31	0-100	41	43	27	5-100	66	62	25	0-100	43	45	18	0-68	9	15	הבנה	
38	0-100	20	36	34	0-100	65	62	36	0-100	25	36	6	0-20	0	3	הפקה	חלזי גוף
31	0-100	80	67	20	30-100	90	84	24	15-100	85	76	26	0-100	33	35	הבנה	
31	0-100	2	22	34	0-100	38	40	28	0-100	4	19	1	0-4	0	0	הפקה	רהיטים וחידורים
34	0-100	50	52	26	4-100	83	74	29	4-100	58	57	22	0-71	8	19	הבנה	

סה"כ				21-24				17-20				12-16					
תת.ס.	טווח	חציון	ממוצע	תת.ס.	טווח	חציון	ממוצע	תת.ס.	טווח	חציון	ממוצע	תת.ס.	טווח	חציון	ממוצע		
26	0-100	0	18	30	0-100	25	33	22	0-100	13	16	3	0-13	0	1	הפקה	כמויות
36	0-100	25	36	38	0-100	75	59	28	0-100	25	35	13	0-50	0	6	הגנה	
27	0-94	14	25	27	2-90	42	43	22	1-94	16	24	3	0-15	2	3	הפקה	
30	1-100	51	50	25	11-100	76	70	22	10-100	51	54	19	1-79	16	21	הגנה	סה"כ

נספח 5: ממוצע, חציון, טווח וסטיית תקן של ציוני הנבדקים בקטגוריות הלקסיקאליות השונות, לפי גיל באחוזים

21-24				17-20				12-16					
תקן	טווח	חציון	ממוצע	תקן	טווח	חציון	ממוצע	תקן	טווח	חציון	ממוצע		
27	4-96	43	45	25	1-94	18	27	3	0-15	3	3	הפקה	שמות עצם
23	17-100	75	70	22	10-97	54	55	18	4-76	16	22	הבנה	
29	0-86	25	33	20	0-91	4	13	3	0-15	0	1	הפקה	
30	1-100	73	66	25	8-100	49	51	22	0-73	7	17	הבנה	תארים ופעלים
25	0-79	32	33	19	0-76	12	17	2	0-6	0	1	הפקה	
32	0-100	68	63	28	0-100	46	46	18	0-85	9	13	הבנה	מילות תפקוד

נספח 6: ממוצע, חציון, טווח וסטיית תקן של ציוני הנבדקים בקטגוריות הלקסיקאליות השונות, לפי רמה לקסיקאלית באחוזים

201+				51-200				11-50				1-10					
תקן	טווח	חציון	ממוצע	תקן	טווח	חציון	ממוצע	תקן	טווח	חציון	ממוצע	תקן	טווח	חציון	ממוצע	הפקה	שמות עצם
14	43-96	65	67	11	9-54	24	27	4	1-16	7	7	2	0-7	2	3	הפקה	שמות עצם
12	58-100	83	83	14	34-96	58	59	18	8-92	39	39	14	4-57	15	18	הבנה	
23	17-91	53	53	9	1-31	10	11	2	0-5	1	1	0	0-0	0	0	הפקה	
17	26-100	85	82	23	6-96	54	54	24	2-82	33	34	21	0-78	5	13	הבנה	תארים ופעילים
15	29-79	47	52	10	0-32	15	15	4	0-15	3	3	1	0-3	0	0	הפקה	
18	41-100	85	80	25	3-100	47	49	21	0-82	19	26	20	0-91	4	11	הבנה	מילות תפקיד

Tel-Aviv University
The Jaime and Joan Constantiner
School of Education

Department of Human Development and Education

The Adaptation of HCDI-WG Parent questionnaire to Hebrew

Thesis Submitted for the MA Degree of Humanities
Program in Special Education

by

Hila Gendler-Shalev

The study was conducted under the guidance of

Prof. Esther Dromi

October 2005

Abstract

The purpose of this study was to form a Hebrew version of the MB-CDI-WG parent questionnaire and to check it on a sample of Hebrew speaking toddlers at the ages of 12 to 24 months. The questionnaire's goal is to evaluate early communication and language development at the appearance of symbolic representation skills in the child. The questionnaire examines early signs of language comprehension, size of comprehensive and productive lexicon, and the emergence of actions and gestures. The goal of the study was to examine what the appropriate age is to take the questionnaire. Also, the goal was to examine the connection between chronological age and the development of comprehensive and productive lexicon; to examine the connection between chronological age and the emergence of actions and gestures; and to examine the composition of early vocabulary at the one-word stage.

The sample included 118 healthy toddlers (50 girls, 68 boys), whose mothers are Hebrew speakers. The ages of the examined were between 12 to 24 months. All of the examined were educated at day care centers in Israel. The HCDI-WG parent questionnaire was distributed to all participants.

The results of the study showed that the HCDI-WG questionnaire is a valid and reliable instrument. The questionnaire was found to be suitable for evaluating Hebrew speaking toddlers at the ages of 17-24 months. The results showed that there is a corresponding growth between chronological age, vocabulary size, and the emergence of actions and gestures. The subjects were divided into three age based groups: young (12-16 months); middle age group (17-20 months); and mature (21-24 months). It was found that toddlers that were in the mature group had a larger comprehensive and productive vocabulary than toddlers that were in the young and

middle age groups. Also, it was found that they produced more actions and gestures. The examination of the comprehensive and productive vocabulary scores showed that the comprehension scores were significantly larger than the productive scores. These findings are of great importance while evaluating the language skills of young children that show a delay in their lexical development. The HCIDI-WG parent questionnaire can be used to evaluate lexical development at a young age. The scores can be compared to the scores that are shown in the results chapter of this paper.

The examination of early vocabulary composition showed that the percent of nouns in the lexicon is larger than the percentage of adjectives and verbs, and larger than the percentage of function words in the lexicon. Also, there appeared to be a spurt in the rate of acquisition of new words to the lexicon. The spurt accrued in the production of all of the lexical categories when the productive vocabulary included about 200 words. Moreover, it was found that the percentage of nouns in the productive vocabulary grew at a faster rate than the other lexical categories.

In the present study, parents' education and status were not found to be connected to language development. Also, gender was not found to be connected to lexical development. Though, it was found that girls produced more actions and gestures than boys.

The results of the study show that the HCIDI-WG parent questionnaire can be used to evaluate language development at the appearance of symbolic representation skills in the child.